

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 19 лютага 1988 г. № 8 (3418) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

ПЛЕНУМ ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА

Адбыўся чарговы Пленум Цэнтральнага Камітэта КПСС. Пленум адкрыў Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў. Разгледжана пытанне «Аб ходзе перабудовы сярэдняй і вышэйшай школы і задач партыі па яе ажыццяўленні». З дакладам па гэтым пытанні выступіў член Палітбюро, сакратар ЦК КПСС Я. К. Лігачоў.

У спрэчках па дакладзе выступілі: тт. В. І. Сітнік — першы сакратар Іркуцкага абкома КПСС, Ф. Т. Маргун — першы сакратар Палтаўскага абкома Кампартыі Украіны, Н. М. Яршова — наладчыца вытворчага аб'яднання «Машынабудаўнічы завод імя Ф. Э. Дзяржынскага», г. Перм, В. І. Міроненка — першы сакратар ЦК ВЛКСМ, В. Ц. Сайкін — старшыня выканкома Маскоўскага гарадскога Савета народных дэпутатаў, В. А. Капцюг — віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук СССР, старшыня Сібірскага аддзялення АН СССР, К. М. Багіраў — першы сакратар ЦК Кампартыі Азербайджана, К. Г. Вайна — першы сакратар ЦК Кампартыі Эстоніі, Г. А. Ягадзін — міністр вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР, В. С. Шаўчэнка — Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Украінскай ССР, Н. А. Назарбаеў — Старшыня Савета Міністраў Казахскай ССР, У. Р. Калеснік — міністр электроннай прамысловасці СССР, Г. М. Маркаў — старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, Ю. П. Салаўёў — першы сакратар Ленінградскага абкома КПСС, Я. Я. Сакалоў — першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі і іншыя.

З вялікай прамай на Пленуме выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў. Пленум прыняў па абмеркаванаму пытанню разгорнутую пастанову.

Пленум прыняў па выступленню т. Гарбачова М. С. пастанову.

Пленум выбраў т. Маслюкова Ю. Д. кандыдатам у члены Палітбюро ЦК КПСС.

Пленум выбраў сакратара ЦК КПСС т. Разумоўскага Г. П. кандыдатам у члены Палітбюро ЦК КПСС.

Пленум выбраў сакратаром ЦК КПСС т. Бакланова А. Д.

Пленум вызваліў т. Ельцына Б. М. ад абавязкаў кандыдата у члены Палітбюро ЦК КПСС.

Пленум перавёў з кандыдатаў у члены ЦК КПСС тт. Болдзіна В. І. — загадчыка агульнага Аддзела ЦК КПСС, Гелерт Н. У. — механізатара саўгаса імя Амангельды, Казахская ССР, Міроненку В. І. — першага сакратара ЦК ВЛКСМ.

САВЕЦКІМ УЗБРОЕНЫМ СІЛАМ—70

Мастацтву гэтых артыстаў апладураюць не толькі воіны Савецкай Арміі, але і працаўнікі многіх гарадоў і вёсак нашай краіны. Гастрольныя маршруты Ансамбля песні і танца Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі тройчы праходзілі праз Афганістан, дзе слухачамі былі салдаты абмежаванага кантынгенту савецкіх войск, жыхары кішлавоў і аулаў. У самыя напружаныя час ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС давалі там канцэрты армейскія артысты. Гастралівалі яны ў Францыі, у Польшчы, у многіх іншых краінах, і паўсюль — удзячнасць гле-

дачоў, слухачоў. Здымак гэты зроблены пад час рэпетыцыі. У цэнтры народны артыст РСФСР падпалкоўнік Леў Мурану. Менавіта ў гэтыя дні ансамбль песні і танца БВА адзначае сваё 50-годдзе. Першы яго канцэрт адбыўся 17 лютага 1938 года і быў прымеркаваны да дваццацігоддзя Чырвонай Арміі. А сённяшнія канцэртныя праграмы ансамбля прысвечаны слаўнаму 70-гадоваму юбілею Савецкіх Узброеных Сіл.

Тэкст і фота Д. ЛУПАЧА.

СВЯТА ВЯРТАННЯ ПАЭТА

— Час рэвалюцыйнай перабудовы — гэта, апрача ўсяго іншага, час вяртання ў гісторыю нашай культуры імён, якім належыць у ёй законнае, адметнае і віднае месца. Адно з самых яркіх такіх імён, адна з самых прывабных постацей на гістарычным небасхіле нашай культуры — гэта, бясспрэчна, імя і постаць паэта, празаіка і драматурга Алеся Гаруна, юбілей якога, хадзі і з пэўным спазненнем, мы сёння ўпершыню за 70 гадоў нашай сацыялістычнай эры ўшаноўваем. Сімвалічнае, і сказаў бы, супадзенне: імя і слова Гаруна вяртаецца да нас у юбілейныя дні другога слаўнага сына Беларусі — вялікага змагара за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне працоўных, выдатнага рэвалюцыйна-рэзакрацка Кастуся Каліноўскага. Усе імёны, якім на раду было напісана, што яны будуць свяціць нашчадкам, збіраюцца ў адно дзівоснае сузор'е...

Гэтак гаварыў, адкрываючы вечар, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння А. Гаруна, што адбыўся 16 лютага ў ДOME літаратара, Н. Гілевіч.

Слова пра жыццёвы і творчы шлях паэта сказаў А. Лойка. На вечары выступілі тансама М. Лужанін, Б. Сачанка, У. Казбярун, В. Рагойша, Б. Спрычан.

Стварэнню сапраўды святочнай атмасферы вечара паспрыяла і кніга А. Гаруна «Матчын дар». Яна літаральна напярэ-

Вечар, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння А. ГАРУНА. Выступае М. ЛУЖАНІН. Фота Ул. КРУКА.

дадні выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» (факсімільнае перавыданне адзінага прыжыццёвага зборніка паэта

1918 года), і шматлікія ўдзельнікі вечара змаглі набыць яе — яшчэ, як кажуць, «цёплыню», з пахам друкарскай фар-

бы. Дадаў вечару святочнасці і канцэрт, у якім прынялі ўдзел (Заканчэнне на стар. 6).

● **ВЫПІСАЎ І ЗАПОМНІЎ...**

● **ЦВЯРОЗЫ ПОГЛЯД НА РЭЧАІСНАСЦЬ**

● **ПАТРЭБЕН ТАКІ ЧАСОПІС**

● **ПРАЗ ДВАЙНЫ ЗАСЛОН**

У АДНЫМ з літаратурна-краязнаўчых артыкулаў адзначалася, што рэдка цяпер знойдзеш чалавека, які б выпісаў з газетных або часопісных публікацый вершы ці хоць радкі з іх сабе ў сшытак. Каб потым перачытаць ці запомніць. Маўляў, аўтары зараз не тыя, і чытачы іншыя...

Напэўна ўсё залежыць ад майстэрства пісьменніка. Калі, напрыклад, чытаеш вершы Пімена Панчанкі, Ніла Гілевіча, Генадзя Бураўкіна і іншых, то немагчыма ўтрымацца, каб не перанісаць сабе ў сшытак і асобныя радкі, і цэлыя вершы.

Даўно мяне хвалявала і абурала, што некаторыя прайздзіствы жывуць прыпяваючы і ніякая траса іх не бярэ. У чым справа, думаў.

На гэта пытанне знайшоў адказ у новай выдатнай апавесці Васіля Быкава «Кар'ер»: «...за ўсё трэба плаціць — за добрае і за кепскае, якія так моцна звязаны ў гэтым жыцці. Але ўся справа ў тым: хто плоціць? Плоціць, канечне ж, той, хто менш за ўсіх вінаваты, хто не разлічвае на выгаду, хто ад нараджэння схільны даваць, у адраджэнне ад тых, хто навучыўся прыстойна браць ды патрабаваць з іншых».

Есць што, аказваецца, выпісваць з твораў дзеячаў роднай літаратуры! Выпісваць і запамінаць...

М. КАВАЛЕУ.

г. Рагачоў.

«АКТЫЎНАЕ, нават бурнае абмеркаванне на старонках друку выклікалі ў мінулым годзе выступленні А. Адамовіча («Московские новости», 8.4.87 г.) і В. Каваленкі («ЛіМ», 23.10.87 г.). Хіба ж дзіўна — размова ў абодвух выступленнях ішла аб галоўным пытанні сучаснасці:

быць ці не быць роду людскому, і натуральна, у іх знайшлася нямаля як прыхільнікаў, так і апанентаў. Над довадамі апошніх мне і хацелася б паразважаць», — так пачынаецца артыкул Навума Кісліка «У палоне стэрэатыпаў» («ЛіМ», 29.01.88 г.).

Адразу ўражае слоўца «натуральна». Атрымліваецца, паводле Навума Кісліка, што гэта зусім «натуральна» — тое, што знайшліся апаненты, якія лічаць для сябе магчымым прытрымлівацца думкі, што роду людскому можна і «не быць». Вось якія жудасныя меркаванні ён прыпісвае тым, хто не згодны, у прыватнасці, з Аляксеем Адамовічам, а дакладней кажучы, не ўвогуле «апанентам», а канкрэтнаму В. Дашкевічу — аўтару артыкула «Дзе сваё, дзе чужое» («Звязда», 10.12.87 г.).

«Злавіўшы» В. Дашкевіча на літаратурна-гістарычнай накладнасці (і сапраўды, блытаць Пралеткульт з РАППам не варта было б), Н. Кіслік ледзьве не дзве трэці свайго выступлення прысвячае разважаням на гэтую тэму, хоць гэта яўны перакос, бо «пралеткультушкаму» моманту ў публікацыі В. Дашкевіча адведзена літаральна некалькі радкоў. Застаецца ўражанне, што Н. Кісліку важна было знайсці зачэпку, каб дыскрэдытаваць аўтара задоўга да таго, як гаворка дойдзе да асноўнага прадмета спрэчак — рэакцыі на «славыты ўжо эпізод з капітанам ядзернай падлодкі, апісаны Аляксеем Адамовічам. Адкладу гаворку аб гэтым і я, каб сказаць яшчэ некалькі слоў на пралеткультушка - раппаўскую тэму. Наконт Л. Авербаха. Так, ён, канечне, быў несправядліва асуджаны і справядліва рэабілітаваны. Але рэабілітацыя Авербаха зусім не даказвае таго, што ён не быў у свой час

адвёзнай фігурай, месца вінаватай перад савецкай літаратурай. Наконт лозунга «Далоў Пушкіна!». Так, В. Дашкевіч зноў-такі памыліўся — Н. Кіслік слухна заўважае, што гэта футурысты заклікалі «скінуць Пушкіна з парохода сучаснасці». Але што пісалі пралеткультушкаўскія паэты? А вось што: «Во имя нашего завтра сожжем Рафаэля, разрушим музей, растопчем искусства цветы». Розніцы прыныповавай паміж першым і другім лозунгамі няма...

А цяпер — пра галоўнае, у чым разыходзяцца пазіцыі В. Дашкевіча і Н. Кісліка. «На жаль», — піша Н. Кіслік, — некаторым людзям надта лёгка ўявіць сябе бяздумным націскальнікам разнастайных кнопак. Куды цяжэй — ахвярамі падобных дзеяў».

Гэта — пра рэакцыю В. Дашкевіча на шырока вядомае красавіцкае выступленне А. Адамовіча. Удумаем, Вайсковец, чалавек, які прынёс прысягу, наш абаронца, наш шчыт, адказвае А. Адамовічу няпэўным «я змоўчу... Ніхто, а тым больш яны, не павінны ведаць, што зраблю я» — на пытанне, ці націсне ён кнопку ў выпадку, калі на нас будзе абрынуты ядзерны ўдар.

«Не дай бог, — піша В. Дашкевіч, — каб у нас пачалі плаціцца падобныя «капітаны»... І тут жа атрымлівае ярлык «бяздумнага націскальніка разнастайных кнопак». Але хіба гэта не страшна, калі ён сапраўды існуе — гэты рэальны, не выдуманы савецкі афіцэр з яго вялым «я змоўчу»?

«Аднадзміцы Дашкевіча, — працягвае Н. Кіслік, — міжволі аказваюцца на пазіцыі «ядзернага стрымлівання...» Якое не-

бяспечнае абвінавачванне, ці не праўда? Але тэрмін гэты — ядзернае стрымліванне — скампраметаваны праз частае ўжыванне яго кіраўнікамі ядзерных дзяржаў у кантэксте адмовы ад поўнага ядзернага раззбраення. Давайце прыгадаем гісторыю. Калі ў амерыканцаў была ўжо бомба, а ў нас не, калі мы паспешліва, церпячы вялізныя цяжкасці, стваралі сваю — хіба дзеля таго, каб пусціць яе ў ход, мы стараліся? Мы рабілі гэта якраз дзеля «ядзернага стрымлівання» — каб «яны» ведалі, што беспакаранымі ў выпадку агрэсіі не застаюцца.

«Ці гатовы вы — («праяныючы» гэст-пытанне А. Адамовіча, пытаецца ўжо Н. Кіслік) — за злачынства купкі, што схавалася ў бункерах, безразважна помсціць мільёнам тых, хто ніякіх бункераў зразумела, не мае? Калі так, дык на пазіцыях якога класа стаіце?» Атрымліваецца, калі мы — за тое, каб савецкі афіцэр аказаўся верным прысязе і без ваганняў выканаў свой воінскі абавязак, дык мы стаім ужо не «на нашых» пазіцыях. Што ж гэта, калі не «палітычная дыскрэдытацыя апанента» (тое, у чым сам Н. Кіслік абвінавачвае В. Дашкевіча)?

Давайце прадоўжым думку наконт «безразважнай помсты мільёнам». Калі гэтая думка — слухная, дык трэба ўжо сёння распуская армію, нішчыць ядзерную зброю — усю запар, не чакаючы, пакуль гэта пачынуць рабіць іншыя ядзерныя дзяржавы. Навошта нам армія і зброя, калі прыводзіць іх у дзеянне ў любым выпадку амаральна?

Фантастычная логіка! Слова гэтыя, адрасаваныя В. Дашкевічу, хочацца пераадрасаваць іхняму аўтару Н. Кісліку.

«Шукаючы разумнага кампрамісу ў сённяшнім складаным свеце, — піша В. Дашкевіч, — мы не павінны плаціць цану, пасля якой самі сябе не пазнаем... Палітычны механізм, які б гарантаваў немагчымасць войнаў, толькі выпрацоўваецца. І пакуль ён не створаны, гатоўнасць к адпору магчымай агрэсіі, гатоўнасць тэхнічная і маральна-псіхалагічная, павінны набліжацца да абсалюту».

Вось галоўная думка артыкула «Дзе сваё, дзе чужое». Артыкула, які Н. Кіслік абзывае «эпігонскім «фільмам жахаў». Але гэта не «фільм жахаў». Гэта цвярозы погляд на самыя

бальчэныя і сур'ёзныя праблемы сучаснасці.

А. РАМАНОУСКАЯ.

г. Мінск.

НЯДАУНА ў Гродне адбылася навукова-практычная канферэнцыя «Гісторыя фармацыі і аптэчнай справы». Прысвяцілі яе 300-годдзю гарадзенскай фарнай аптэкі.

Апроч усяго іншага, канферэнцыя абудзіла яшчэ і вострыя думкі. Гродна, па нашым разуменні, займае гэткае гісторыка-культурнае становішча, як і блізкія Каўнас, Беласток, а таксама Львоў. У гэтых гарадах багатыя старадаўнія культурныя традыцыі, выходзяць літаратурныя і навукова-гістарычныя часопісы. Думаецца, што традыцыі не займаць і нам. Дзевяць гадоў назад у горадзе былі медыцына акадэмія, тэатр, музычная школа. А тутэйшая балетная трупка стала зародкам Варшаўскага балета. Калі браць шырэй, дык існаваў тэатр у Слоніме, багатыя кнігазборы Храптовічаў, Нарбутаў. Не кажу ўжо пра літаратурныя традыцыі, якія таксама шырока вядомыя. Але, на жаль, свайго часопіса ў горадзе дагэтуль няма.

Чым абгрунтуем мы патрэбу ў ім і якім ён нам бачыцца? Па-першае, выданне не трэба рабіць выключна літаратурна-мастацкім, каб не дубліраваць іншыя рэспубліканскія часопісы. Нам здаецца, што кірунак яго павінен быць літаратурна-краязнаўча-гістарычным. Няхай гэта нават будзе напачатку не часопіс, а альманах з перыядычнасцю друку раз у два месяцы ці ў квартал. Па-другое, гэта павінна быць рэспубліканскае выданне з гродзенскай «трапіскай».

І нарэшце, якія маюцца падставы для абгрунтавання патрэбы яго адкрыцця менавіта ў Гродне? У горадзе існуе некалькі ВНУ, у тым ліку і ўніверсітэт. Есць Рэспубліканскі музей гісторыі атэізму і рэлігіі, гісторыка-краязнаўчы музей і музей Максіма Багдановіча, краязнаўчы клуб «Паходня». А гродзенская пісьменніцкая арганізацыя — самая моцная сярод абласных. Невыпадкова ж, што літаратурны альманах «Краю мой Нёман» (1985 г.) быў прыхільна сустрэты чытачамі.

Далей. На вышэйгаданай канферэнцыі надзвычай цікавымі былі даклады А. Грыцкевіча (Мінск), В. Грыцкевіча (Ленінград) і іншых. У снежні 1986 г. адбылася першая, падобная да гэтай, канферэнцыя,

РЭПАРТАЖ У НУМАР

**Кніга... з «малатка»?
А чаму б і не?**

**У Мінску прайшоў першы гарадскі
антыкварна-букіністычны аўкцыён**

Новае — добра забытае старое... Скажам, вяртаецца да жыцця, набывае сваё першае значэнне харошае слова «дабрачыннасць». Колькі цікавых мерапрыемстваў праведзена па ініцыятыве шчырых прыхільнікаў Беларускага фонду культуры, каб выручаць грошы накіраваць на рэстаўрацыю Верхняга горада ў Мінску, пабудову помніка Кастусю Каліноўскаму ў Гродне, на шэраг іншых важных акцый!

А кніжны аўкцыён? Таксама справа для нас пакуль нязвычайная. Пра конныя, пушныя — ведаем, чыталі ў друку, бачылі на блакітным экране. Праў-

да, параўнальна нядаўна мажычы паспрабавалі арганізаваць і першы кніжны аўкцыён. Атрымалася. Ініцыятыву падтрымалі кіяўляне, бакінцы.

Не захацелі застацца ўбакі ад новай і цікавай справы і мінчане. За ажыццяўленне гэтай ідэі ўзяліся Мінскі абласны кнігагандаль, Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна, Фундаментальная бібліятэка імя Якуба Коласа АН БССР.

Папрацаваць арганізатарам давялося шмат. У азначаную камісію ўвайшлі вядомыя спецыялісты, бібліяфілы. Кнігі, адабраныя для аўкцыёна, былі

Аўкцыён пачаўся. У цэнтры — Валерый Маслюк.

выстаўлены для знаёмства ў кнігарні «Вянок». Своечасова аддрукавалі запрашалыя білеты і каталог.

І вось жаданы дзень прайшоў. У Доме настаўніка атмасфера святочная. Выступае фальклорны ансамбль пад кіраўніцтвам У. Кур'яна, працуе выстаўка экслібриса, у кіёску можна набыць букіністычную літаратуру. Сярод будучых пакупнікоў — шмат знаёмых твараў: які ні вялікі наш Мінск, а сапраўдных кнігалюбаў у ім не так і шмат. Тут і нашы вядомыя пісьменнікі Максім Лужанін і Барыс Сачанка. Яны таксама бяруць нумары, каб прыняць удзел у аўкцыёне.

А больш за іншых хвалюецца галоўны рэжысёр Рускага тэатра БССР імя М. Горкага В. Маслюк — яму даручана вёсці аўкцыён.

А дванаццатай гадзіне на сцэну ў вялікай зале Дома настаўніка падыходзяць вядучы і яго асістэнты. Аўкцыёнчынік называе першы лот. У зале... цішыня! Ніхто не падывае свой нумар, хоць кніга ўнікальная: купалаўскі зборнік «Шляхам жыцця», выдадзены суполкай «Загляне сонца і ў наша аконца» яшчэ ў 1913 годзе. Яшчэ секунда-другая і прагучыць гонг, пасля якога кніга з аўкцыёна здымаецца. Няўжо такае выданне не знойдзе свай-

го пакупніка? Нарэшце ўгору падываецца нумар. Ён належыць прадстаўніку Аб'яднання дзяржаўных літаратурных музеяў г. Мінска.

Дарэчы, музеі, бібліятэкі, іншыя грамадскія арганізацыі маюць першачарговае права на набыццё рэдкіх выданняў. Аўкцыён, як магчымасць папоўніць свае фонды, выкарысталася і Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна, якая купіла альманах «Гриф» за 1903 год, унікальнае выданне Вальтэра, шэраг іншых кніг.

Гэта было пазней, калі аўкцыён набраў тэмпу, калі адчуў асалоду ў цяжкай і новай для яго ролі В. Маслюк, калі

присвячана 300-годдзю перша анатамічнага ўскрыцця на тэрыторыі Беларусі (у Гродне). У выступленнях на ёй таксама было шмат цікавых звестак па гісторыі краю. Нядаўна адбылася навуковая канферэнцыя да 150-годдзя з дня нараджэння Кастуся Каліноўскага. Падобныя мерапрыемствы, прысвечаныя пытанням гісторыі і культуры, мяркуюцца зрабіць рэгулярнымі, з перыядычнасцю правядзення адзін раз у год ці два. У горадзе былі наладжаны цікавыя рэспубліканскія мастацкія выстаўкі да юбілею К. Лышчынскага і Д. Гарадзенскага.

Штогод пашыраюцца ў нас археалагічныя раскопкі, убіраецца ў сілу гродзенская філія аб'яднання «Белрестаўрацыя». У Гродне жыве вядомы даследчык замкавага дойлідства і вайсковай справы сярэднявечнай Беларусі М. Ткачоў, жывуць даследчыкі жыцця землякоў-дзекабрыстаў, рэвалюцыянераў-дэмакратаў XIX — пачатку XX стагоддзя.

Такім чынам, матэрыялу для часопіса, нават толькі гродзенскіх аўтараў, хапіла б. Трэба яшчэ ўлічыць той фактар, што адкрыццё часопіса паспрыяе аўтарскай актыўнасці.

Залішняя канцэнтрацыя выдавецкай справы ў сталіцы ў нечым усё ж шкодзіць. Няхай побач са сталічным мацнее і гэты асяродак культуры. Гэта будзе толькі на агульную карысць.

С. АСТРАУЦОУ,
журналіст.

г. Гродна.

2 ЛЮТАГА мы з жонкай вырашылі схадзіць на навукова-практычную канферэнцыю «Кастусь Каліноўскі — выдатны сын зямлі беларускай», якую ладзілі ў 121-й мінскай школе гарадскі савет Педагагічнага таварыства і гарадскі Інстытут удасканалення настаўнікаў. Школа гэтая абрана нездарма: тут шмат робіць для ўшанавання памяці вялікага паўстанца, настаўнікі роднага слова мараш пра наданне школе імя Каліноўскага. Вучні падрыхтавалі выстаўку юбілейных наценгазет, насычаную і цікавую праграму з вершаў і інсцэніровак твораў, прысвечаных Каліноўскаму. Шчырыя руплівіцы памяці пра родную гісторыю—

настаўніцы А. Бурбоўская, Э. Суленка, іншыя педагогі. Але ліст мой, на жаль, пра інае.

Пачну з таго, што ў гардэробе нас сустрэў двайны «залон». Жанчыны рашучага выгляду запыталіся, ці маем запрашалыя білеты. Мы не мелі. Пачаўся допыт: хто, адкуль, чаго прыйшлі, хто запрашаў? Жонка мая вытлумачыла, што нядаўна кіравала практыкай універсітэцкіх студэнтаў у гэтай школе, ну а мне давалося «прыкрыцца» тым, што я — яе муж. Нам было літасціва дазволена прысутнічаць на канферэнцыі, а всь хлопце, што пасунуўся быў услед за намі, меў няшчасце прызнацца, што працуе на заводзе. Тав. Рыжкоўская, намеснік загадчыка гарана, тут жа заявіла яму: «Вы свабодны. Это канферэнцыя для учителя». Хлопец спрабаваў нешта казаць пра сваю цікавасць да роднай літаратуры, гісторыі, але педагогі былі няёмлыя. Я не стрываў і сказаў, што ўпершыню бачу, як на навуковую канферэнцыю па гуманітарнай праблеме не пускаюць людзей, і наогул трэба цешыцца, што на такое мерапрыемства прыйшоў рабочы чалавек. Дама, што стварала кардон побач з тав. Рыжкоўскай, ветліва параіла мне: «Вы знаеце, вам лухце не вмешиваться». Хлопец пайшоў, і ён быў далёка ад адзіна, каго «завярнулі».

У школу прыйшлі дзесяткі людзей, якія хацелі паглядзець мастацкую праграму. Іх не пусцілі, хоць у зале да таго часу большая частка месцаў была свабодная.

Адкуль такі страх органаў асветы перад грамадскасцю? Відаць, прычына ў тым, што ў мастацкай праграме меліся ўзяць удзел некалькі хлопцаў з клуба... «Талака»... Пакуль яны не прызнаваліся ў тым, што з «Талакі», ніхто не меў нічога супраць іхніх слайдаў з мясцінамі, авіянымі паўстанцамі славай, супраць песень пад гітару. Напярэдадні органы асветы неяк уведлі пра гэта і — «прынялі меры». Зрабілі ўсё

для таго, каб сарваць здымкі канферэнцыі і вечара Беларускага тэлебачання. Пакінулі ў непаразуменні школьнікаў, здзіўленых нечаканай зменай праграмы. Пераканалі ў сваёй, як бы гэта мякчэй сказаць, недалёкабачнасці дзесяткі людзей, не дапушчаныя ў залу. Скончылася тым, што піянерважаты школы абразіў тэлежурналістка А. Чалей.

А нічога гэтага і быць не магло б, каб нашы слаўныя органы асветы зразумелі: час усялякіх страху і страховак незваротна мінуў! І калі прадстаўнікі неформальных аб'яднанняў, «канспіруючыся», ідуць у школу, каб дапамагчы ёй, дык вітаць гэтыя парыванні трэба, тым больш, што некаторыя з добраахвотных памочнікаў — заўтрашнія педагогі.

В. ВЯЧОРКА,
выкладчык Мінскага педінстытута імя М. Горкага.

Ад рэдакцыі. Як нам паведамілі ў Галоўнай рэдакцыі інфармацыі БТ, на Дзяржтэлерадыё была створана кампетэнтная камісія, якая ўважліва разгледзела ўсе абставіны «інцыдэнта» ў 121-й школе. Былі прыняты пад увагу і скаргі з боку работнікаў асветы ў аднас здымачнай групы. Было ўстаноўлена, што старшы рэдактар Галоўнай рэдакцыі інфармацыі, выконваючы рэдакцыйнае ЗАДАННЕ, у адпаведнасць з прынятай практыкай, папярэдзіла работнікаў 121-й школы аб маючых адбыцца кіназдымках за некалькі дзён і ніякіх прызначэнняў не атрымала.

Як пераканалася камісія, замест таго, каб аказаць дапамогу работнікам тэлебачання ў асвятленні важнай культурнай падзеі, кіраўніцтва школы, прыкрываючыся фармальнымі прычынамі, перашкодзіла здымачнай групе ў рабоце.

Камісія, разам з тым, выказала меркаванне, што журналіст у дадзенай сітуацыі не павінен быў уступаць у канфлікт з работнікамі асветы. Аб тым, што здарылася, ён павінен быў паведаміць кіраўніцтву тэлебачання.

Напэўна, гэта так. Са свайго боку рэдакцыя лічыць неабходным падкрэсліць наступнае. Непаважлівыя, непедагагічныя, скажам так, адносіны да людзей, якія пераступілі школьны парог у якасці гасцей, у якасці прадстаўнікоў грамадскасці, наўрад ці могуць мець апраўданне.

ДА ўВАГІ НАШЫХ ЧЫТАЧОЎ

У супрацьпастаўленні рэдакцыі пры разглядзе пісьмаў і надрыхтоўцы іх да друку ўнікаюць цяжкасці, якіх магло б і не быць: аўтар забыў, ці па нейкіх прычынах не ўказаў дакладна свой адрас, або не даў звестак пра сваю прафесію і пасаду, узрост (не кажучы ўжо пра тое, што рэдакцыя не-не ды і атрымлівае ананімыя пісьмы). Вось і даводзіцца пасылаць аўтару ліста спецыяльныя запыт-прасьбы паведаміць аб сабе неабходныя звесткі.

Таму да ўсіх цяперашніх і будучых аўтараў штодзённіка ёсць просьба: адпраўляючы ліст у рэдакцыю, не забудзьцеся, калі ласка, паведаміць (дарчы, у адпаведнасці з нядаўнім Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета «Аб парадку разгляду прапановаў, заўяў і скаргаў грамадзян») поўнае прозвішча, імя і імя па бацьку, індэкс прадпрыемства сувязі, поўны адрас, пасаду і месца работы.

АДДЗЕЛ ПІСЬМАЎ «Ліма».

сярод удзельнікаў аўкцыёна пачалося ледзь не спаборніцтва за права набыць менавіта гэтую, а не іншую кнігу.

Час сказаць пра тое, як растуць «цэны». Калі аўкцыяніст называе нумар, прадстаўляючы кнігу, ён агаворвае кошт выдання. Той, хто жадае набыць яго, узямае свой нумар. Аўтаматычна павышаецца і цана — на пяць, на дзесяць і больш рублёў. Вопытныя аўкцыяністы — у прыватнасці, Арсень Лабанаў, які праводзіў аўкцыёны ў Маскве, Кіеве, — мяркуюць, што лягчэй прадаць

кнігу даражэй тады, калі першапачатковы кошт яе меншы. У азартную «барацьбу» ўключаецца большая колькасць прысутных. У правільнасці гэтай думкі пераканаў і мінскі аўкцыён. Скажам, «Гістарычная хрэстаматэя царкоўна-славянскай і старажытна-рускай мовы» спачатку ішла ўсяго за 35 рублёў, а была прададзена за 130!

Аўкцыён — гэта перш за ўсё гандаль, умелы, прадуманы гандаль кнігай. І, відаць, каб вядучы быў больш вопытны, асобныя выданні не былі б

зняты з продажу. Для гэтага В. Маслюк павінен быў рызыкаваць, як гэта робіць той жа А. Лабанаў. Ён па сваёй ініцыятыве зніжае цану, напрыклад, са 120 рублёў да 30 і прадае кнігу... за дзвесце.

Вопыт, канечне, з цягам часу прыйдзе. Відаць, пошукавая работа арганізатараў аўкцыёна (спадзяёмся, што справа гэтая знойдзе працяг) дасць магчымасць выстаўляць больш беларускіх кніг. Цяпер жа, на жаль, іх былі адзінкі. Акрамя зборніка — згаданага купалаўскага, кнігі Я. Купалы «Избранные стихи» («Библиотечка «Огонька», 1941), «Паўлінка» (вышла ў Вільні ў 1927 годзе), «Дудка беларуская» М. Бурачка, выпушчаная ў Вільні ў 1921 годзе. Ды яшчэ — «Беларусы» Я. Карскага (1904). Не густа, бо ўсяго ў каталогу значылася 113 назваў.

У цэлым жа першы Мінскі гарадскі антыкварна-букіністычны аўкцыён удаўся. Такой думкі прытрымліваецца і дырэктар гарадскога букіністычнага аб'яднання Т. Ганчарык. У касу паступіла шэсць тысяч рублёў. Галоўнае ж, што рэдкія кнігі трапілі ў рукі сапраўдных кнігалюбаў!

Страсці разгараюцца.

Фота Ул. КРУКА.

НАШ КАР.

Літаратура і перабудова. Усё часцей гучаць гэтыя словы ў кантэксце грамадскіх змен, духоўнага абнаўлення нашага грамадства. Пад знамя перабудовы прайшоў і пашыранае паслядзёнае сакратарыята праўлення СП Беларусі, прысвечанае рабоце творчых секцый. У гаворцы прынялі ўдзел запрошаныя на пасяджэнне старшыні і члены бюро секцый прозы, паэзіі, крытыкі, драматургіі, дзіцячай літаратуры, публіцыстыкі, перакладу і літаратурных узаемасувязей.

Аўтарытэт літаратуры трывае галоўным чынам на творчых дасягненнях і здабыт-

НАК выказаў думку, што прыём у члены Саюза магла б ажыццяўляць не прыёмная камісія, а самі секцыі.

Не ўсе прысутныя пагадзіліся з гэтай думкай. Больш рэальнай і слушнай падалася прапанова В. Рагойшы ўвесці старшыню бюро секцый у склад прыёмнай камісіі, што дапамагло б пазбегнуць асобных памылак.

В. Зуёнак у прыклад іншым секцыям паставіў актыўнасць секцыі публіцыстыкі і асабіста В. Якавенкі, які ўзначальвае яе. Публіцысты паднімаюць значныя пытанні (у прыватнасці,

У САЮЗЕ ПІСЬМЕНнікаў БССР

ТВОРЧЫМ СЕКЦЫЯМ— ТВОРЧЫ КЛОПАТ

нах, сказаў ва ўступным слове першы сакратар праўлення СП БССР Н. ГІЛЕВІЧ. Як можна паспрыяць творчаму працэсу? Ці ўсё робіць у гэтым плане нашы секцыі? Формы секцыйнай работы, як вядома, сілаліся даўно, ёсць у іх дзейнасці і пэўная доля інерцыі, фармалізму. Аднак у людзей, што працуюць у літаратуры, не павіна быць абывацкасці ў такім важным пытанні. Н. Гілевіч заклікаў удзельнікаў да шчырай гаворкі, да адкрытага абмену думкамі і меркаваннямі.

Ход размовы паказаў, што ў большасці творчых секцый праблема аднолькавая: мала актыўнасці пісьменнікаў — прадстаўнікоў тых або іншых жанраў, неакрэсленасць правоў, адсутнасць сапраўды значных задач, якія надалі б сэнс і вагу секцыйнай рабоце. Але ёсць і цяжкасці «індывідуальныя», якія вынікаюць з жанравай спецыфікі і залежаць ад многіх фактараў як аб'ектыўнага, так і суб'ектыўнага плана.

Старшыня секцыі драматургіі А. ПЕТРАШКЕВІЧ, у прыватнасці, гаварыў пра тое, што тэатральны эксперымент у нашых умовах прыносіць больш шкоды, чым карысці. Перарваліся сувязі секцыі з Міністэрствам культуры, драматургіі поўнаасцю пастаўлены ў залежнасць ад тэатраў. Усё ішчэ вырашаюцца пытанні з пастаноўнай беларускіх п'ес у абласных тэатрах рэспублікі на мове арыгінала, з адкрыццём тэатраў у такіх вялікіх гарадах, як Пінск, Мазыр, Баранавічы. Праўда, у сваім інтэр'ю часопісу «Політычэскіі сабеседнік» старшыня СД БССР М. Яроменка заявіў, што ў бліжэйшыя гады адкрыццё новых тэатраў і не прадабчыцца з-за недахопу рэжысёрскіх кадраў.

А. Петрашкевіч згадаў пра даўнюю задуму пад эгідай Дома літаратара стварыць літаратурны тэатр. Пра неабходнасць яго гаварылі многія, хто браў слова на пасяджэнні: М. Танк, Н. Пашкевіч, В. Вольскі, П. Місько, А. Жалязоўскі.

Старшыня праўлення СП БССР МАКСІМ ТАНК падзяліўся ўспамінамі пра тыя часы, калі аўтарытэт секцый быў куды вышэйшым.

Секцыя крытыкі павінна трымаць пад увагай усе літаратурныя жанры, падкрэсліў старшыня бюро секцыі Н. ПАШКЕВІЧ. Аднак на некаторыя жанры выдавочна знік чытацкі «попыт». Традыцыйна мы найбольш звязаны з секцыяй прозы, неаднойчы праводзіліся сумесныя пасяджэнні. Спецыфіка нашай работы ў тым, што фармальна мы звязаны з Інстытутам літаратуры АН БССР (нагадаю, што правільная назва секцыі — крытыкі і літаратурнасувязя). Тут існуюць пэўныя цяжкасці.

У выступленні Н. Пашкевіча прагучала крытыка ў адрас праўлення і сакратарыята СП БССР. У крытычным плане выказаліся і іншыя удзельнікі пасяджэння — В. Гілевіч, Э. Ялугін, П. Місько.

А. Вольскі выказаў сумненне, ці не ўстарэла сама форма секцыйнай работы. Што ж датычыцца секцыі дзіцячай літаратуры, то асноўная работа пераведзена ўбок прапаганды роднай літаратуры, роднага слова спрод юных чытачоў. Мела пратэстычныя вынікі мінулага года пашыранае пасяджэнне «Роднае слова ў дзіцячым садзе».

зналагічныя), наладжваюць сувязь з вучонымі АН БССР, турбуюць кіруючыя органы ўстаноў і ведамстваў. Пра дзейнасць публіцыстаў у станючым плане гаварылі таксама А. Якавенкі, А. Жук, Н. Гілевіч і іншыя.

Прагучалі добрыя словы і ў адрас секцыі перакладу і літаратурных узаемасувязей. Паспехі асобных секцый сведчаць пра тое, што многае залежыць ад энтузіязму, актыўнасці саміх пісьменнікаў, што справа не столькі ў формах, колькі ў змесце работы.

Ад імя секцыі паэзіі выступала намеснік старшыні бюро Р. БАРАВІКОВА. Наша галоўная задача на сённяшні дзень — ісці да чытача. У кнігарні «Светач», як і ў многіх іншых, дасяло ляжаць пазычаныя кніжкі, выдадзеныя пяць і болей гадоў назад. І не смяецца, каб яны належалі слабым пазтам. Трэба часцей праводзіць чытацкія канферэнцыі, вечары на прадпрыемствах, а не замыкацца ў вузкім коле Дома літаратара. Секцыя паэзіі, бадай, часцей, чым іншыя, займаецца непатрэбнай работай — абмеркаваннем слабых у мастацкіх адносінах, а часам і графіманскіх рукапісаў. Р. Баравікова спынілася таксама на пытанні ўзаемаадносін з літаратурнай моладдзю. Яна згадала, як у пачатку 70-х гг. у Маскву на Дні беларускай літаратуры прыехалі зусім маладыя, але ўжо досыць вядомыя паэты. А зараз у маладых і не вядомых ходзяць да сарана гадоў.

У секцыі, можа, і няма ўлады, але затое ёсць сродкі ўплыву на літаратурны працэс, за значны старшыня секцыі перакладу і літаратурных узаемасувязей В. РАГОЙША. Назваўшы найбольш значныя мерапрыемствы, праведзеныя ў апошнія гады, ён таксама спыніўся на праблеме літаратурнай змены. Ад маладых нельга адмяноўвацца, адмахвацца. Секцыя, прынамсі, наладзіла сувязь з клубам маладых перанладчыкаў.

На працягу многіх год ні на пісьменніцкіх сходах, ні на секцыях не ставіліся важныя пытанні, а калі і ставіліся, то не вырашаліся, гаварыў В. ЯКАВЕНКА. Людзі страцілі веру ў слова. Выданне кніг, вядома, справа вялікая. Але нашых кніг падчас не чытаюць тыя, ад каго шмат залежыць. Кнігі, кажучы вобразна, — далёкабойныя артылерыя. Калі ж чыноўнік акапаўся побач, то і «рукапашная» часам патрэбна. У рэспубліцы нямае «гарачых кропак» — Прыпяць, Салігорск, — так што работы наперадзе шмат.

На пашыраным пасяджэнні сакратарыята вялася гаворка і аб узроўні прапаганды літаратуры (В. Коўтун, С. Яўсева, В. Гілевіч), аб мове рэспубліканскіх друкаваных органаў (П. Місько).

Асноўнае, дзеля чаго існуюць творчыя секцыі — творчая работа, сказаў сакратар СП БССР А. ЖУК. Прамая наша адказнасць — за нашы творы. Нам, пісьменнікам, трэба навучыцца весці прынцыповую размову пра ўдачы і няўдачы, пра ідэйна-мастацкую якасць нашых кніг, тады ад секцыі будзе карысць. Паважаць адзін аднаго, паважаць літаратуру — у гэтым і заключаецца перабудова ў творчай сферы.

Вынікі гаворкі падсумаваў Н. Гілевіч.

Сакратар СП БССР В. ЗУЕ-

НАШ КАР.

Алесь КАСКО

Пераемнасць

У. А. КАЛЕСНІКУ.

«Нялёгка будзе маладым, калі бывалы салдаты праз мяжу апошняй даты ў легенды сыдуць назаўжды...»

Нам кажуць так не ўпершыню, і азіраемся ў трывозе на ўладкаваных пры абозе, далекавата ад агню.

Надзеі мала. Пабягуць... Агонь — ён не для ўсіх стыхія. І ўсё важней нам: хто, якія — у злітнім, шчыльным ланцугу?

Яшчэ ўзмужнелыя не ўсе, не ўсе напоўнены адвагай, затое — вераю

і прагай служыць Радзіме і Красе.

Есць, дзякуй богу, і цяпер каму павесці за сабою і лініяй перадаваю трымаць аголены свой нерв.

Яно вядома: не ў вайну, тут іншы фронт... А ўсё ж ці проста ўставаць і крочыць поўным ростам, браць і адстойваць вышыню?

І калі цяжка — кожны раз нам свецяць лёсы агнявыя, каб ведалі: не бог нас крые — салдаты прыкрываюць нас.

Паезджанка

Яна расказвала пра востраў Ява. Гадоў за трыццаць...

Клава...

Педагог...

Муж — капітан.

Якраз туды ён плаваў, але шкада — узяць яе не мог.

Што? Не. Ні слова — на тубільскай мове,

ды вывучыла б меней чым за год.

Арабскую асвоіла, гатова не сёння — заўтра сплаваць на Усход.

Яшчэ прызналася: хоць і няблізка — а хоча ў Афрыцы пабыць яна.

Дарма, што не валодае англійскай,

ды ведае французскую.

Спаўна.

Яна спыталася цяпер у Гродна — матуля там і меншая сястра.

Спытаў:

«Вы размаўляеце на ...роднай?»

Яна ўсхапілася:

«Уж мне пора!»

Навошта я расчульваць вас хачу? Не да сябе — да роснае травінкі,

да гэтага вясёлага дажджу, да песень жней з палескае глыбінкі!

Да гэтага дзіцяці, што бяжыць з далёкіх летаў сувязным нязменным цераз курган, дзе вой-салдат ляжыць, аддаўшы сны наступным пакаленням?..

Нібы няўцам, што сёння ўсё радзей выскільныя расчульвацца. Вы знаўцы ўсіх тайн прыроды, сутнасці падзей, нат мовы незямных цывілізацый.

За вашу мудрасць дорага плачу — няведаннем уласнага дзівацтва, чаму, нашто любові вас вучу без боязі адсталым называцца.

Скуль тая цяга—праз абсяг вакоў не забываць і не цурацца звычайкі расчульваць сэрцы — быццам браць з віроў і саграваць астуджаныя знічкі.

Брату

Яшчэ толькі жнівень — а ўжо халады.

Цямнее блакіт у люстэрку вады, і з поўначы, захаду цягне цыклон.

Срабрынка-расінка астуджае скронь.

Яна не растане, яна не ўпадзе.

Дарог усё болей. І меней надзей.

З усіх застаецца надзея адна: жыццёвая чаша дап'ецца да дна.

Жыццёвую чашу няўтольна дап'еш, на сынава шчасце яе разаб'еш: няхай жа ён будзе даўжэй малады!..

Яшчэ толькі жнівень — а ўжо халады.

О, як жа трывала ты мукі свае і як твае рукі цягнуліся ў неба! Мо гэтак па кроплі сябе аддае змялелая рэчка засушанай глебе.

Мо яблыня гэтак ламае галлё ў апошняй надзеі — усё ж абароніць танюсенькі парастак, і варанне яго недзе ў полі пустым не аброніць.

Малы камячок — ад карэнняў тваіх, галінка зялёная — жылка на пульсе. Маліла жывых і памерлых — усіх: яны дапамогуць, яны не дапусцяць.

І горка памерлым было і жывым, а ты паміж імі ў зняменні і болю

казала вачыма, кіўком галавы: ты ведаеш выйсце, яно за табою...

І рунь па-над рэчкаю бралася ў рост, і парастак яблынькай новай усходзіў, і крыкам дзіця абвясчала, што ёсць адзіная воля ў любові і ў прыродзе!

Фальклорны канцэрт

Не вяселле — сцэнічны абрад, ды забылі на сцэну артысты: сват — да слова астатняга сват, гарманісты — і ёсць гарманісты.

Смехам — смех, гаманой — гамана, каравай — іхні лёс на абрусе. Ручнікі шчэ з таго палатна, што бялілася ў росах на лузе.

Выцінае скрыпач кравак на прадзедаўскай, на самаробнай. Аж палаюць кабат, андарак, ад прытупаў заняўшыся дробных.

Непадробная цісне сляза — вунь старая кабата не ў ролі: «От жа дзеўка, каза-страказа!» Хоць такой і сама была колісь.

Мех дарункаў на кутнім сталё: маладым сыплюць поўнае жменняй. Хай не сёння, на сцэне, — але іх, дэльбог жа, напраду пажэняць.

Ададуць ім, як скарб, у пасаж паўзабытыя песні і словы... І гуляе — аж пырскі ў вачах! — рэй вясёлы, вясельны, вясковы.

Сумленнае слова

Яно — душы першааснова: там, у нязмернай глыбіні, ёсць боль — боль нараджэння слова, якога нельга запыніць.

Там слова — як жарынка праўды: дыхне жыццё — яно ярчай зацепліцца... Нікай рады — душу нясцерпна апячэ.

Але, магчыма, і да шклянкі пацягнуцца, каб астудзіць віном ці кропляй валя'янкі... Дарма: сумленню ў слове — быць!

ПРАБЛЕМА захавання прыроднага асяроддзя прызнаецца сёння другой па значэнні пасля праблемы захавання міру на Зямлі. — сказаў на пачатку пасяджэння акадэмік І. Ліштван. Экалагічныя даследаванні з'яўляюцца важнейшымі ў акадэмічнай навуцы. Як вядома, нядаўна прыняты ўрадавыя дакументы, накіраваныя на развіццё аховы прыроды і рацыянальнае выкарыстанне прыродных рэсурсаў. У Акадэміі навук СССР падрыхтавана праграма біясферных і экалагічных даследаванняў як часта дзяржаўнай праграмы аховы прыроды. Свой уклад у вырашэнне гэтых праблем імкнуча ўнесці і вучоныя беларускай акадэміі.

Старшыня навуковага савета па праблемах біясферы АН БССР акадэмік В. Парфёнаў акрэсліў экалагічную сітуацыю, якая склалася, на погляд вучоных, у нашай рэспубліцы.

Нягледзячы на тое, што сітуацыя ў цэлым застаецца пакуль што спрыяльнай, не можа не выклікаць трывогу становішча ў некаторых рэгіёнах — на Палессі, у раёне Салігорска, а таксама ў цэнтрах хімічнай прамысловасці — Гродне, Магілёве, Мазыры, Наваполацку.

За апошні час на ўзроўні Савета Міністраў СССР былі адхілены экалагічны і эканамічны слаба абгрунтаваныя праекты будаўніцтва Даўгаўпільскай ГЭС, атамнай ЦЭЦ пад Мінскам (згодна з новым праектам ЦЭЦ будзе скарыстоўваць арганічнае паліва). Разам з тым застаецца нявырашаным пытанне аб рацыянальным размяшчэнні іа тэрыторыі рэспублікі так званай Беларускай АЭС.

Адной з важнейшых праблем на сённяшні дзень застаецца паўсюднае ўкараненне безадходных тэхналогій у вытворчасці.

Вострай застаецца праблема ашчаднага выкарыстання тарфянікаў, асушэння балот і меліярацыі ў цэлым.

Прадаўжаецца — часам варварскае — злужыванне пестыцыдамі ў сістэме дзяржаўна-аграпрама.

У полі зроку вучоных акадэміі застаецца праблема радыё-

актыўнага забруджвання ў паўднёвых і ўсходніх раёнах Беларусі.

Вучоныя АН БССР склалі комплексны прагноз экалагічных змен на тэрыторыі рэспублікі да 2000 г. Роля навукі, аднак, безумоўна не зводзіцца толькі да назіранняў і канстатацый фактаў. Усе названыя пытанні воль ужо дзесяцігоддзямі ўзнікаюцца вучонымі перад кіраўніцтвам міністэрстваў і ведамстваў. На вялікі жаль,

непрыстасаваных памяшканнях, часам проста пад адкрытым небам. Ці варта здзіўляцца пры такіх адносінах да небяспечных для здароўя людзей прэпаратаў, што ўтрыманне шкодных рэчываў у гародніне перавышае нормы ў многа разоў? Пра гэта не раз пісала апошнім часам рэспубліканская прэса.

— Узнікаць пытанні аховы прыроды ў друку трэба, — сказаў дырэктар Інстытута фі-

зика-арганічнай хіміі АН БССР У. Салдатаў. — Але нельга ставіць пытанне так, быццам ва ўсіх бедах вінаватая хімія як навука ці галіна вытворчасці. Без хімічных угнаенняў сёння не абыйсця. Ад іх залежыць ураджайнасць, а значыць — і забеспячэнне людзей прадуктамі харчавання. Сказанае зусім не азначае, што хімізацыя сельскай гаспадаркі не стварае прыродаахоўных праблем. Пра іх трэба пісаць. Але пісаць кампетэнтна, з веданнем справы. На вялікі жаль, многія журналісты і пісьменнікі нават не ведаюць, што такое нітраты, пра якія так многа зараз пішуць у газетах.

Публікацый, лекцый па ахове прыроды апошнім часам сапраўды многа. Але на такіх лекцыях, на жаль, часцей можна пачуць аб тым, што робіцца ў Англіі або Аўстраліі. Куды радзей можна даведацца, скажам, пра экалагічную сітуацыю вакол возера Нарач, ці ў Наваполацку, — аб гэтым гаварыў намеснік старшыні Дзяржкамтэта рэспублікі па ахове прыроды В. Алешка.

Парадокс, але людзі, якія павінны з'яўляцца і па статусе з'яўляюцца гаспадарамі на зямлі, вельмі рэдка ўстаюць на яе абарону, не супраціўляюцца

навязаным зверху праектам меліярацыі на землях гаспадарак ці якім-небудзь іншым праектам. Тут праблема праблем — падрыхтоўка экалагічна адукаваных кадраў, працягваў В. Алешка. Адзін толькі Беларуска тэхналагічны інстытут рыхтуе на сённяшні дзень спецыялістаў з такой фармулёўкай у дыплومه: інжынер-хімік-тэхнолаг-эколаг. Па звестках Дзяржкампрыроды, каля сямідзесяці працэн-

таў міністэрстваў і ведамстваў рэспублікі лічаць, што спецыялісты-эколагі ім не патрэбны. Відаць, да многіх кіраўнікоў проста яшчэ не дайшло, што ва ўмовах сапраўднага гаспадарчага разліку і новага прыродаахоўнага заканадаўства гэта абмерцаваць вялікімі стратамі для многіх прадпрыемстваў. І адабуцца гэтыя страты, на жаль, не на зарплате кіраўнікоў, а на зарплате працоўных калектываў.

Воль ужо многа гадоў існуе ў нашай рэспубліцы грамадскі факультэт экалогіі, створаны пры Белдзяржуніверсітэце на базе біяфака. І воль ужо многа гадоў ён не дабірае навуачнага, бо большасць арганізацый не жадаюць пасылаць сваіх спецыялістаў вучыцца экалогіі. Аб гэтым расказаў начальнік Упраўлення вышэйшых навучальных устаноў Мінвуза БССР У. Воднеў. Што ж датычыць выхавання маладога пакалення, дык у міністэрстве распрацаваны метадычны план бесперапыннага экалагічнага навучання студэнтаў усіх ВНУ. У Воднеў паведаміў прысутным аб маючай адбыцца сёлённай вясной рэспубліканскай навуковай канферэнцыі па адлюстраванні праблем экалогіі ў рабоце выкладчыкаў інсты-

тутаў. Прафесар Беларускага тэхналагічнага інстытута У. Раманаў гаварыў аб неабходнасці стварэння прадуманай сістэмы інфармацыі па праблемах экалогіі для ўсяго насельніцтва — ад дзіцяці да дарослых. Важна зразумець, што спецыяліста па ахове прыроды, так сказаць, у частым выглядзе няма і не можа быць. Трэба, аднак, дамагацца, каб кожны спецыяліст народнай гаспадаркі быў адначасова і спецыялістам па экалогіі.

А. Петрашкевіч, спаслаўшыся на свой шматгадовы пісьменніцкі вопыт работы над праблемамі Салігорска, выказаў упэўненасць, што першапрычына гэтых і многіх іншых праблем — у чыноўніцка-ведамаснай абмежаванасці і перастрахоўцы, валюнтарызме. Для таго, каб перамагчы бюракрат, трэба пакуль не пазна, абыднанаць намаганні пісьменнікаў, вучоных, усёй інтэлігенцыі і выступіць у абарону прыроды адзіным фронтам.

Намеснік дырэктара Інстытута агульнай і неарганічнай хіміі АН БССР Ф. Мажаўка, падзяліўшы ў цэлым пазіцыю пісьменніка, выказаў разам з тым свой пункт гледжання на салігорскую праблему. Бяда не ў тым, што саліяны радзійшыя распрацоўваюцца (калійныя солі — незвычайна каштоўнейшая сярвіна), а ў тым, што яны дрэнна, неэканамічна, нерацыянальна распрацоўваюцца. Адсюль — прасадка глебы, пагроза абвалаў і г. д., аб чым справядліва з трывогай пішуць пісьменнікі.

І. Новікаў вярнуўся да выказанай прафесарам У. Раманавым думкі аб стварэнні сістэмы экалагічнага «усенавуча» насельніцтва і гораха падтрымаў яе.

Нельга нам дзяліць «сферы ўплыву»: адны адказваюць за духоўнае, другія — за экалагічнае выхаванне, — такое меркаванне выказала кандыдат філалагічных навук крывіч Т. Чабан.

Намеснік старшыні рэспубліканскага савета Таварыства аховы прыроды БССР С. Канстанціновіч расказаў аб дзейнасці таварыства і планах яго работы. НАШ КАР.

ШТО ПАКІНЕМ НАШЧАДКАМ

Нядаўна ў Доме літаратара адбылося сумеснае пасяджэнне секцыі публіцыстыкі СП БССР з вучонымі-экалагамі. Тэмай пасяджэння, якое вялі віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук акадэмік АН БССР І. Ліштван і старшыня секцыі публіцыстыкі пісьменнік В. Якавенка, былі актуальныя праблемы аховы прыроды ў рэспубліцы і экалагічнага выхавання.

навуковай рэкамендацыі часцей за ўсё так і застаюцца рэкамендацыямі.

Варта ўсё ж адзначыць такі важны крок для аховы прыроды Беларусі, як стварэнне ўнікальнай сістэмы ахоўных тэрыторый у рэспубліцы — дзяржаўных заказнікаў і запаведнікаў, многія з якіх з'яўляюцца біясфернымі.

Пераходзячы да пытання аб экалагічным выхаванні, В. Парфёнаў падкрэсліў, што выхаванне гэтае нельга адрываць ад патрыятычнага выхавання, пытанню духоўнай культуры ў цэлым. Магутным падмуркам тут павінна быць любоў да роднай зямлі, да Радзімы, маральная адказнасць перад мінулымі і наступнымі пакаленнямі.

Прафесар Мінскага педагогічнага інстытута імя А. М. Горкага Я. Яновіч дапоўніў карціну, намалёваную В. Парфёнавым, некаторымі канкрэтнымі фактамі. Вельмі сур'ёзнай праблемай з'яўляецца правільнае захоўванне мінеральных угнаенняў і ядахімікатаў. Так, напрыклад, у Крупскім раёне сертыфікаты на атрыманне ядахімікатаў ёсць толькі ў лічаных гаспадарках. Ва ўсіх астатніх яны захоўваюцца без усялякай сістэмы, неахайна, у

ліка-арганічнай хіміі АН БССР У. Салдатаў. — Але нельга ставіць пытанне так, быццам ва ўсіх бедах вінаватая хімія як навука ці галіна вытворчасці. Без хімічных угнаенняў сёння не абыйсця. Ад іх залежыць ураджайнасць, а значыць — і забеспячэнне людзей прадуктамі харчавання. Сказанае зусім не азначае, што хімізацыя сельскай гаспадаркі не стварае прыродаахоўных праблем. Пра іх трэба пісаць. Але пісаць кампетэнтна, з веданнем справы. На вялікі жаль, многія журналісты і пісьменнікі нават не ведаюць, што такое нітраты, пра якія так многа зараз пішуць у газетах.

Публікацый, лекцый па ахове прыроды апошнім часам сапраўды многа. Але на такіх лекцыях, на жаль, часцей можна пачуць аб тым, што робіцца ў Англіі або Аўстраліі. Куды радзей можна даведацца, скажам, пра экалагічную сітуацыю вакол возера Нарач, ці ў Наваполацку, — аб гэтым гаварыў намеснік старшыні Дзяржкамтэта рэспублікі па ахове прыроды В. Алешка.

Парадокс, але людзі, якія павінны з'яўляцца і па статусе з'яўляюцца гаспадарамі на зямлі, вельмі рэдка ўстаюць на яе абарону, не супраціўляюцца

КОЖНАЯ развітая літаратура мае сваю класіку. Для рускіх, палякаў, украінцаў яна стваралася ў XIX стагоддзі — зразумела, з улікам адноснага значэння храналагічнай лакалізацыі ўсякай падзеі ў духоўным жыцці народа. Літаратурная класіка сведчыць пра наступленне фазы росквіту і парадаксальнай «складанай прастаты» ў развіцці нацыянальнай культуры. Яе істотныя прыкметы — арыгінальнасць нацыянальна спецыфічных тэм, праблем, вобразаў і сімвалаў, паўната моўных рэсурсаў, арганічнае спалучэнне народнага з агульначалавечым, урэшце, тое, што Уладзімір Калеснік называе «тварэннем легенды», ці вобразна-мастацкай канцэпцыяй айчынай гісторыі.

Паміж народамі, нацыямі і яе найвышэйшым духоўным вырэннем — класічнай літаратурай, іншымі відамі мастацтва, навукай і філасофіяй ёсць складаная дыялектычная ўзаемазвязь. Бо, з аднаго боку, мастацкая класіка — параджэнне народнага духу, але ж, з другога боку, яна сама фарміруе народ у нацыю, выступае гарантам яе несмяротнасці. Праблемы стварэння класічнай нацыянальнай культуры і яе ўсведамлення грамадствам на рэгіянальным і сусветным узроўнях найчасцей не сінхронныя — не супадаюць у часе. Творчасць А. Пушкіна, Ф. Дастаеўскага, Л. Талстога, Т. Шаўчэнка, А. Міцкевіча ўжо ў сучасніках усведамлялася як не радавая, а выключная з'ява ў развіцці рускай, украінскай і польскай літаратуры; аднак толькі ў XX стагоддзі яна стала класікай — той крыніцай, якая жыцьцё культуры, а пасля перыяду нацыянальнага заняпаду садзейнічае адраджэнню народа.

Створаная ў пэўным рэгіёне і ў канкрэтную гістарычную эпоху, класічная спадчына ўзнімаецца над часам і прасторай, становячыся фактам нацыянальнага і сусветнага духоўнага жыцця. Яе актуалізацыя адбываецца праз пераклад на іншыя мовы, увядзенне ў літаратурны ўжытак новых ці забытых твораў, урэшце — праз навуковае даследаванне і літаратурна-крытычную інтэрпрэтацыю — для кожнай эпохі спецыфічную, нярэдка нават часам супрацьлеглую.

Уладзімір Калеснік, аўтар кнігі «Тварэнне легенды» («Мастацкая літаратура», 1987), даследаваў менш багатую ў колькасці адносінах, аднак жа яшчэ больш трагічную і супярэчліваю гісторыю станаўлення беларускай літаратурна-мастацкай класікі. На яе пачатку — рэнесансавая постаць беларускага асветніка і заснавальніка ўсходнеславянскага кнігадрукавання Францішка Скарыны і «другая іпастась» першага этапу беларускай культуры — паэт Мікола Гусоўскі. Іх літаратурная спадчына — першая беларуская друкаваная Біблія з каментарыямі, іншыя кнігі Скарыны, новаляцінская паэма Гусоўскага «Песня пра зубра» — ужо адлюстравала духоўнае аблічча беларускага народа, які ў пачатку XVI ст. набыў істотныя прыкметы народнасці, аднак яшчэ не ўступіў у завяршальную стадыю этнагенезу — станаўлення нацыянальнасці. Паміж Скарынай і Гусоўскім, з аднаго боку, заснавальнікам нацыянальнай класічнай паэзіі Янкам Купалам, з другога боку, — амаль чатыры стагоддзі. У прамежку гэтых «сіметрычных» эпох — далучэннем народа да еўрапейскай рэнесанснай культуры ў пачатку XVI ст. і яго ўкладам у агульначалавечую культуру праз стварэнне высокай нацыянальнай літаратуры ў пачатку XX ст. — былі вякі трагічных выпрабаванняў, моўнага і літаратурнага заняпаду; аднак жа толькі адносна, бо якраз тады народ стварыў класічны фальклор, які ўжо ў першай палове XIX ст. паслужыў вытокамі для

станаўлення беларускай нацыянальнай літаратуры. Даследчык энцыклапедычнага складу, У. Калеснік у сваіх ранейшых працах (манаграфія «Зорны спеў», цыкл артыкулаў у выданнях Беларускай Савецкай Энцыклапедыі і інш.) ужо далучыў чытача да тэматыкі новай кнігі (творчыя і чалавечыя постаці Ф. Скарыны, М. Гусоўскага, Янкі Купалы, праблема рамантызму ў беларускай літаратуры). Аднак жа там былі, як кажуць, глыбінныя пробы матэрыялу, здагадкі і гіпотэзы, якія прунтоўна пахіснулі апырэнныя канцэпцыі і дагматычныя звязкі ў літаратурназнаўстве. Новая кніга вызначаецца канцэптуальнай завершанасцю, удалым спалучэннем гісторыка-літаратурнага даследавання і жанру папулярнага крытыка-публіцыстычнага нарыса. У ёй аўтар больш

ідэй і вобразаў пераведзеных і вытлумачаных ім старазапаветных і новазапаветных кніг Бібліі. Для радавых чытачоў і некаторых даследчыкаў гэта, па сутнасці, першае дасціннае, часам іранічнае «прачытанне» Скарынавых кніг Бібліі ў інтэрпрэтацыі дасведчанага літаратурназнаўцы, схільнага да чыста свецкага, гуманістычнага тлумачэння быцця і культуры. У сваёй кнізе аўтар выкарыстоўвае паняцці «міф» і «легенда» ў іх пазітыўным значэнні — як вобразнай канцэпцыі айчынай гісторыі, дзе быццё і мастацкі вымысел, ідэал і рэальнасць спалучаны ў нейкую адзіную духоўную мадэль. Часам яна абазначаецца, як на мой погляд, больш адэкватным паняццем нацыянальна-патрыятычнага сімвала.

Нарыс пра Скарыну пачынаецца з аналізу парадокса па-

склалася да Кастрычніцкай рэвалюцыі, падагульняючы засваенне «нашаніўцамі» Скарынавай спадчыны. У. Калеснік грунтоўна даследуе эпоху Ф. Скарыны, яе сацыяльна-эканамічныя заканамернасці, ідэалагічныя зрухі ў кантэксце агульнаеўрапейскай гісторыі, фарміраванне беларускай народнасці, старабеларускай мовы і культуры як пэўнай цэласнасці. Пры гэтым ён у меру і з добрым густам карыстаецца вобразна-выяўленчымі магчымасцямі мовы, малюе рэнесансную эпоху і яе дзейных герояў не толькі доказна, але і займальна, узаўляе характэрныя прыкметы і нават асобныя дэталі побыту. На падставе абагульнення дасягненняў айчынай і замежнай Скарыніны далікатна, не назойліва ўзнаўляе грамадска-палітычныя, філасофскія, этыч-

скадкі біблейскага Хама». Адсюль таксама занадта літаральнае разуменне сімвалічнай па сваёй сутнасці кнігі Быцця, а тым больш евангельскіх вобразаў і сюжэтаў. Евангельская антрапалагічная канцэпцыя «роўнасці ўсіх людзей перад богам» гэта зусім не «дагмат» хрысціянства. Паміж філасофскімі жанрамі фальклору і біблейскімі прытчамі ёсць падабенства, аднак жа гэта не дае падставы бачыць у кнізе Прытчаў «зборнік народных прыказак». Да таго ж аўтар перабольшвае «язычніцкі» змест гэтай і некаторых іншых біблейскіх кніг. Нашыя даследчыкі, нават самыя дасведчаныя, усё яшчэ не пазбавіліся ад звязкі скарачаць фармуліроўку вядомага маральнага імператыву хрысціянства пра «непраціўленне злу насілле». Адкідаючы падкрэсленае намі апошняе слова, трактуючы хрысціянскі ідэал як «непраціўленне злу», атрымоўваем нешта прыныпова супрацьлеглае, свайго роду «антыхрысціянства», бо сутнасць хрысціянства якраз у «праціўленні злу» сродкамі любові, а не гвалту. У свой час «непраціўленне злу» прыпісвалі Л. Талстоўму, наіўна забываючы, што сэнс усяго жыцця гэтага пісьменніка — у непрыняцці зла. Томас Мор і Тамаза Кампанела «заплацілі жыццём» не за тое, што «ўсумніліся ў догмах царквы»: першага пакаралі смерцю па хлусліва абвінавачванні ў дзяржаўнай здрадзе, а другі правёў 27 гадоў у астрагах за ўдзел у змове супраць іспанскага панавання над Неапалітанскім каралеўствам. У кантэксце сучаснай тэхналогіі колішняя алхімія — ужо не толькі «шарлатанства», бо сёння штучныя «дарагія каменні» і нават «штучныя чалавек», або гамункул у форме робата — не пустая фантазія, а рэальнасць. Ф. Скарына — аўтар акафістаў, а не канонаў. Геранія кнігі Руф хутчэй па-свойму ўзнёслая, чым увасабленне «сляпяй прывязанасці да роду мужа», бо гэты вобраз сімвалізаваў духоўнае збліжэнне раней непрымірмых народаў і разам з тым пэўны сацыяльны прагрэс — маральны прыярытэт сям'і над родам.

Нарыс «Постаць Скарыны» выклікае на зацікаўленую спрэчку, бо ў ім аўтар выходзіць за рамкі традыцыйнай для беларускага літаратурназнаўства тэматыкі на агульначалавечыя праблемы, якія ў нас доўгі час ігнараваліся або проста забытыя павярхоўнай атэстычнай публіцыстыкай. Тым больш, важна, што У. Калеснік сваёй кнігай запрашае філалагаў, гісторыкаў, філосафаў, мастацтвазнаўцаў і проста чытачоў на гаворку ці роздум пра вечнае, агульначалавечае.

Нарыс «Алегорыя зубра Мікалая Гусоўскага» — адно з лепшых навукова-папулярных даследаванняў пра новаляцінскага паэта, які здолеў пастаць глыбока раскрыць для еўрапейскага чытача эпохі Рэнесанса красу роднага краю, яго духоўныя каштоўнасці, але разам з тым і трагічныя супярэчнасці, праблемы. Зацікаўленага чытача парадзе ўдача аўтара, які падышоў да сваёй задачы комплексна, свой вопыт прачытання паэмы «Песня пра зубра» паглыбіў даследаваннем айчынай і зарубежнай літаратуры пра Гусоўскага, а літаратурна-крытычны аналіз — філасофска-эстэтычным сінтэзам паняццяў і катэгорый, якія наяўна ці ў прыхаванай, сімвалічнай форме «прасутнічаюць» у творы, надаючы яму цэласнасць і канцэптуальнасць. Руплівы аналіз мастацкіх і гістарычных рэалій твора дапаўняе свайго роду эзагетыкай — тлумачэннем асноўных кампанентаў яго зместу і формы.

Літаратурны партрэт беларускага казачніка Рэдкага (ад яго А. Сержпутоўскі запісаў выдатныя «казкі і апавяданні беларусаў-палешукоў»), не страціўшы дасціпнасці і займальнасці, выйшаў за рамкі (Заначэнне на стар. 6).

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Уладзімір КОНАН

Запрашэнне да РОЗДУМУ

Чытаючы кнігу У. Калеснік «ТВАРЭННЕ ЛЕГЕНДЫ»

смела, чым у папярэдніх кнігах, выходзіць за рамкі літаратурназнаўства ў сферы філасофіі культуры, эстэтыкі і фалькларыстыкі. Найбольш характэрны тут новы для яго даследчыцкага «рэпертуару» нарыс пра народнага казачніка Рэдкага.

Кніга пачынаецца манаграфічным нарысам «Постаць Скарыны». Пра беларускага асветніка і першадрукара створана колькасна багатая літаратура, нават раманы і драмы сучасных аўтараў. Аднак у айчынай Скарыніне ёсць слабкая бака, і не толькі тыя, што абумоўлены аб'ектыўнымі прычынамі, напрыклад, застоем у справе яе фактычна-дакументальнага папуўнення. На жаль, наглядзецца тэндэнцыя аддзяліць Ф. Скарыну ад справы яго жыцця — друкаванай беларускай Бібліі, нават «пасварыць» яго з хрысціянствам. І ў такім выпадку, каб пазбегнуць збыднення вобраза асветніка, сёйтой з даследчыкаў-гісторыкаў, філосафаў, літаратурназнаўцаў спакусіўся на яго мадэрнізацыю, нацягваючы на хрысціянскага асветніка чужы для яго халат сучаснага атэстычнага «веравызнання». І тады, як дасцінна зазначае У. Калеснік, «вялікі дзеяч становіцца вобразам з лубка — і швец, і жнец, і ў дуду ірэц».

Даследчыкі талент У. Калеснік ўдала спалучае гістарызм з жывым пацучнем рэальнасці сучаснага быцця, і гэта далапагло яму пазбаўіцца ад сарамлівага адхрышчвання «звышатэстычнай» навукі перад тварам Бібліі і рэлігійнай тэматыкі наогул. Не без горкага пацучы мне асабіста давялося пераканацца, працуючы над артыкуламі для энцыклапедычнага даведніка пра Ф. Скарыну, што гэты інфантальны страх нашай «адуканай» інтэлігенцыі перад духоўна-этычнымі, філасофскімі, эстэтычнымі праблемамі Бібліі, Хрыста, Новага завету непазбежна цягне за сабой правінцыйную абмежаванасць у даследаваннях з'яў агульнаеўрапейскага значэння ў гісторыі айчынай культуры.

У. Калеснік даследуе творчасць, светапогляд і чалавечую постаць Ф. Скарыны не выбарачна, а цэласна, з улікам тэм,

чынальнай і класікаў нашай літаратуры, «стваральнікаў нацыянальна-вызваленчай легенды беларусаў», якія, за выключэннем аўтара верша «Безнадзейнасць» М. Багдановіча, абміналі ў сваіх дарэвалюцыйных творах імя Скарыны, хоць абгрунтоўвалі гістарычны аптымізм спасылкамі на слаўную мінуўчыну народа. Сучаснікам Купалы і Коласа «дзейнасць Скарыны патрэбна было вылучыць з лушпін хрысціянскай дагматыкі, канфесіянальнай абрадавацы і багаццваўскай тэрміналогіі, аддзяліць жа агульначалавечае ад рэлігійнага не проста, справіцца з гэтым маглі толькі спецыялісты-філолагі, а яны асвойвалі праблему пакуль што на акадэмічным узроўні». Вось чаму фронтальнае асваенне Скарынавай спадчыны на Беларусі пачалося толькі ў пасляваенны час, калі навука і мастацтва, ачышчаючыся ад сацыялагітарскага спрашчэнства, узяліся наталіць духоўную смагу народа слаўным мінулым.

Даследчыку ўдалося раскрыць галоўную прычыну позняга прызнання заслуг Ф. Скарыны перад беларускай і ўсходнеславянскай культурамі. Аднак жа, думаецца, што былі тут не толькі агульнагістарычныя, сацыяльныя, але і спецыфічныя прычыны, у прыватнасці мадэрнізацыя дарэвалюцыйнай «акадэмічнай» навукай і афіцыйнай публіцыстыкай Скарынавага паняцця «рускі» (ад слова Русь), інтэрпрэтацыя яго ў сучасным значэнні. Але ж беларускі дарэвалюцыйны друшмат зрабіў для вяртання на бацькаўшчыну ўкрадзенай гісторыі і культуры. Пра творчасць Ф. Скарыны як рэнесанснага з'яву беларускай літаратуры пісалі Сяргей Палуя, іншыя супрацоўнікі «Нашай Нівы», а В. Ластоўскі, адзін з кіраўнікоў газеты, апублікаваў на яе старонках, а ў 1911 годзе асобным выданнем «Кароткую гісторыю Беларусі», дзе бадай ці не ўпершыню абгрунтоўваецца ідэальна-мастацкая легенда пра «залаты век» у гісторыі беларусаў, і галоўнай дзейнай асобай яго названы Ф. Скарына. Ды і першая «Гісторыя беларускай літаратуры» Максіма Гарэцкага, хоць і была надрукавана ў 1920 г., аднак жа

і эстэтычныя погляды асветніка. Аўтар кнігі «Тварэнне легенды» істотна пашырае крыніцы свайго даследавання, на першы погляд, зусім простым, аднак радыкальным «ходам» — уключэннем у актыўны Скарыны-пісьменніка не толькі яго прадмоў і пасляслоўяў, але і выдадзеных ім кніг, бо яны ж пэўным чынам выявілі яго светапогляд і жыццёвыя каштоўнасці. Гэта дазволіла бадай ці не ўпершыню ў беларускім літаратурназнаўстве даць агульны крытычны аналіз і эстэтычную ацэнку тэм, ідэй, вобразаў і канфіктаў кніг Іова, Прытчаў, Эклезіяста, Прамудрасцей Ісуса Сірахава, Песні Песняў, Псалтыра і інш.

Якраз тут аўтара падсцерагала небяспека, бо адсутнасць у нашым літаратурназнаўстве распрацаваных метадаў ідэяна-эстэтычнага аналізу неадназначных па зместу і складаных па форме кніг Бібліі часам штурхае даследчыка на вонкавую ацэнку іх тэм і вобразаў без заглыблення ў інашказавую, сімвалічную глыбіню. Рэлігіязнаўства мае сваю шматвяковую традыцыю, аднак жа ў большасці нашых свецкіх вучоных або яшчэ, як кажуць, «не дайшлі рукі» да традыцыйнай біблейстыкі, або найчасцей яны занадта саманадзейна адкідаюць яе як «тэалагічны эман».

Да гонару аўтара кнігі «Тварэнне легенды» трэба прызнаць, што ў большасці выпадкаў ён пазбег тыповых спрашчэнняў атэстычнага «папулярызатарства». Аднак жа тыповы для сучаснага асветніцтва пастулат, быццам бы старазапаветныя і новазапаветныя кнігі — тэалагічна апрацаваныя міфалогія, якая, мабыць, і захавала эстэтычную каштоўнасць, але толькі і ўсяго, не лічыцца з тым відавочным фактам, што створаная за тысячагоддзе Біблія адлюстравала драматычны шлях станаўлення чалавечай, гэта значыць, зусім рэальнай, а не фантастычнай духоўнасці. Адсюль недакладнасці і паспешлівыя ацэнкі, быццам бы хрысціянская сімваліка наскрозь «прасякнутая містыкай, пакорай і пакутніцтвам», дагматыка — «лушпінне», што быццам бы паводле хрысціянскай сацыяльнай дактрыны мужыкі — «на-

ЗАПРАШЭННЕ ДА РОЗДУМУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

жанру, бо гэта адначасова — праблемны артыкул аб ролі аўтэнтчнай народнай творчасці ў станаўленні нацыянальнай літаратуры, пра яе месца ў сучаснай мастацкай культуры. У літаратуразнаўстве і эстэтыцы яшчэ не спыніліся спрэчкі на гэтую тэму. Большасць даследчыкаў згодны, што фальклор — крыніца, з якой шмат чэрпала і сёння працягвае наталяць смагу прафесійнае мастацтва, асабліва паэзія, музыка, іншыя віды і роды мастацтва. Аднак жа для некаторых аматараў і прафесійных даследчыкаў сацыяльная і эстэтычная каштоўнасць аўтэнтчнага фальклору бачыцца амаль выключна ў рэтрапектыўным плане: фальклор ствараўся ці не ў першабытным або ў сярэднявечным грамадстве, цяпер жа ён адквітнеў, не мае будучыні, хоць плён яго пэўным чынам увайшоў у здабыткі прафесійнага мастацтва.

Паасобныя філосафы-эстэтыкі (М. Коган), а пад іх уплывам і некаторыя фалькларысты спакуюліся спрощанай тэарэтычнай схемай, паводле якой аўтэнтчны фальклор — аджыўшая форма мастацтва, яна сёння замяняецца арганізаванай самадзейнасцю. Пры гэтым з поля зроку выпадае бесспрэчная ісціна, што мастацкае аматарства без фальклорных крыніц выраджаецца ў павярхоўнае наследаванне не лепшым «узорам» прафесійнага мастацтва. Апошняе ў сваю чаргу без сваёй натуральнай «глебы» — фальклорных вытокаў — паступова губляе прыкметы народнасці і нацыянальнай спецыфікі, перараджаецца ў павярхоўную «масавую культуру» і паўтарае бясконыя варыяцыі мадэрнісцкай фарматворчасці, або трапляе ў палон эпігонства.

У літаратурна-мастацкай думцы 60—70-х гадоў узнікла канцэпцыя, паводле якой фальклор паярэднічаў пісьмовай літаратуры, і па меры таго, як апошняя становілася агульнадаступнай, знікаў, а калі і захаваўся, то хіба што ў форме рудыментаў, якія прыносяць анахранічныя тэндэнцыі ў сучаснае мастацтва. Памылка аўтараў гэтай канцэпцыі ў тым, што яны, справядліва акцэнтуючы ўвагу на своеасаблівасці зместу і структуры фальклору і літаратуры, забываючы пра глабальнае адзінства духоўнай культуры. Пры ўсёй сваёй спецыфіцы фальклор не ёсць абсалютна «замкнёная» мастацкая сістэма, паміж ім і прафесійным мастацтвам адбываецца ўзаемадзеянне, ці, як кажуць філосафы, «філіяцыя» ідэй, матываў і вобразаў.

Гэтыя тэарэтычныя абстракцыі паўплывалі на літаратурна-знаўства: бытаваўшая раней аднабокая тэорыя фальклорнага паходжання новай бе-

ларускай літаратуры замянялася супрацьлеглай, аднак не менш аднабокай гіпотэзай, з якой «фальклорнае звязно» наогул выпадала. У. Калеснік у сваім даследаванні пра беларускага казачніка Рэдкага пераканаўча даказаў, што творчасць гэтага самародка знаходзіцца на мяжы фальклору і развітай сучаснай літаратуры, а гэта азначае, што не толькі творы прафесійнай літаратуры могуць фальклорызавацца, але і высокі мастацкі ўзровень аўтэнтчнага фальклору гарантуе ў прыняце магчымасць «перарастання» вуснай народнай творчасці ў прафесійную літаратуру. Шматлікія факты гэтага працэсу агульнавядомы, хоць яны яшчэ не асэнсаваны на тэарэтычным узроўні. Пытанне ў іншым: ці гэта перад намі ўнікальныя з'явы, феномены, ці тут ёсць пэўная заканамернасць? У. Калеснік у сваім тэарэтыка-публіцыстычным нарысе не ставіў задачу даць канчатковы адказ на пастаўленае пытанне, бо каб зрабіць гэта, патрэбна сістэматычнае даследаванне шматлікага фактычнага матэрыялу, які прама ці ўскосна датычыцца ўсёй праблемы ў цэлым.

Сёння важна, аднак, што аўтар глыбока ставіць праблему каштоўнасці фальклору для сацыялістычнага грамадства. Бо апошнім часам зноў (цяпер ужо з боку філосафаў) нагледзецца тэндэнцыя адсунуць фальклор (а заадно і родную мову) на перыферыю навуковых і літаратурна-мастацкіх інтарэсаў. Паказальны ў гэтых адносінах артыкул члена-карэспандэнта АН БССР Я. М. Бабосава «Рэвалюцыя духоўнай здабыткі» («Мастацтва Беларусі», 1987, № 11). Адзін з вядучых філосафаў рэспублікі дакарае аўтараў вядомай лімаўскай дыскусіі пра крызісную сітуацыю бытавання роднай мовы ў рэспубліцы і ў прыватнасці аўтара гэтага артыкула ў тым, быццам яны падчас не ўлічваюць «шматграннасць нацыянальнай культуры», своеасаблівасць якой «зводзіцца пераважна да моўных і фальклорных форм».

Што можна сказаць на такога роду закіды? Па-першае, ні я, ні мае калегі па дыскусіі ў газеце «Літаратура і мастацтва» не разглядалі мовы і фальклор толькі як «формы», таму што яны бачаць нам змястоўна — ў якасці фундаментальных духоўных каштоўнасцей народа. Па-другое, і ў змястоўным плане мы не абмяжоўвалі своеасаблівасць нацыянальнай культуры толькі мовай і фальклорам, а толькі акцэнтавалі ўвагу на яе крызісных з'явах, што, як на маю думку, і трэба рабіць ва ўмовах перабудовы і сучаснага абнаўлення навукі.

Небяспека знікнення фальклору — агульначалавечая праблема, яна датычыцца не толь-

кі беларускай, але і, скажам, рускай культуры. Фальклор да таго ж — унікальны фонд жывой роднай мовы, гарант яе развіцця ў будучыні. Для беларускага рэгіёна, дзе пакуль што не спынена дэструктыўная тэндэнцыя знікнення роднай мовы з разнастайных сфер грамадскага і дзяржаўнага быцця, значэнне фальклору нельга пераацаніць. Аднак жа і ў дачыненні да ўсёй краіны варта памяць: калі знікаюць крыніцы, мяльчэюць або зусім высыхаюць рэкі, у дадзеным выпадку прафесійнае мастацтва, нацыянальная культура ў цэлым.

Я. М. Бабосаў вядзе сваю дыскусію карэктна, нават дыпламатычна. Аднак жа ў адным месцы шчыра прызнаўся, што «нацыянальная адметнасць культуры яму бачыцца ў «каларыце роднай мовы» (па аналогіі, трэба думаць, і ў «фальклорным» каларыце). Тут сапраўды нацыянальнае «зводзіцца» да фармальнага. На жаль, у нас шмат якіх навуковых і навучальных ўстановаў (ды хіба толькі яны!) даўно пазбавіліся нават гэтага «каларыту». Напрыклад, Інстытут філасофіі і права АН БССР сёлета мог бы адзначыць своеасаблівасць «юбілей»: дваццаць гадоў таму назад пад яго грыфам выйшла апошня плавая кніжка на беларускай мове аб'ёмам у сем выдавецкіх аркушаў.

Заклучны раздзел сваёй кніжкі «Купалы сны невядомыя» У. Калеснік назваў «купалазнаўчымі эцюдамі» без акадэмічнай сістэматызацыі. «Мне хацелася б, — піша даследчык, — прапанаваць чытачам свой спосаб сістэмна-канцэптуальнага прачытання Купалавай паэзіі і выкладзі справу так папулярна, каб і воку, не ўзброенаму вучою лупай, адкрылася Купалава вострадыялектычнае бачанне свету, дзівосная духоўнасць яго паэзіі, яе еўрапейскі кантэкст і арганічная беларускасць...». І гэта, адзначым, яму ў цэлым удалося. Хіба што, як на маю думку, адчуваецца яшчэ пэўная недаацэнка раней «забытых» твораў, напрыклад, паэмы «На куццю» і камедыі «Тутэйшыя». Апрача таго, прапанаваная форма выкладання матэрыялу, зусім арганічная ў Купалавым энцыклапедычным даведніку, дзе ён ужо друкаваўся ў скарачаным варыянце, некалькі парушае агульны стыль і кампазіцыйную кнігі. Маецца на ўвазе, што месцамі тэкст перанасычаны канкрэтнымі рэаліямі твораў.

Кніжка літаратурных партрэтаў і нарысаў У. Калеснікі — не радавая з'ява ў айчынным літаратуразнаўстве. Літаратурнае майстэрства крытыка спалучана з глыбінёй і арыгінальнасцю тэарэтычных абавуленняў. Перакананы, што яна ў добрым сэнсе паўплывае на сучасную літаратурна-эстэтычную думку.

СТАРОНКІ СПАДЧЫНЫ: НОВАЕ ПРАЧЫТАННЕ

СВЯТА ВЯРТАННЯ ПАЭТА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1).
Фальклорныя налектывы з аёсан Турэйскі і Савічы Шчучынскага раёна (асаблівы поспех выпаў на долю срыпача-віртуоза Станіслава Віленцэвіча Маленчыка), заслужаная артыстка рэспублікі В. Пархоменка і артыст Белдзяржтэатра А. Казак, артысты-купалаўцы Т. Нікалаева, М. Громава, В. Белавосцік, А. Падабед, У. Кін-Камінскі, Г. Малюскі.
На вечары прысутнічаў сакратар ЦК КПБ В. А. Пячэнікаў.

Юбілейны вечар А. Гаруна адбыўся сапраўды са спаўненнем. Сто гадоў паэту споўнілася 6 яшчэ летась. Аднак гэты час не прайшоў марна. У рэспубліканскім друку (найперш у нашым штотыднёвіку) былі змешчаны вершы А. Гаруна і артыкулы аб яго творчасці. З'явіліся матэрыялы аб ім і ў саюзным друку, пераклады яго вершаў на рускую мову («Літаратурная газета», «Нёман»). А зараз вось — і кніга. У выдавецтве «Мастацкая літаратура» рыхтуецца да друку збор твораў паэта. А. Гарун вярнуўся да нас. Праз гады небыцця паэт зноў у страі.

Сёння штотыднёвік друкуе слова В. Быкава да чытачоў кнігі «Матчын дар», артыкул Б. Сачанкі пра невядомыя старонкі біяграфіі А. Гаруна, а таксама вершы паэта з прадмовай У. Казберуна.

САРДЭЧНА І САМАЗАБЫЎНА

Дарагі чытач, перад табой кніжка паэзіі аўтара надзвычай трагічнага лёсу, песняра роднага краю, яго «жуды і нуды», напісаная ў далёкія гады на пачатку стагоддзя.

Жыццёвы лёс Алесь Гаруна на доўгі час пазбавіў яго свабоды, асудзіў на выгнанне і бясконы шэраг фізічных і душэўных пакут, у якіх, аднак, кавалася чыстае золата паэзіі і высакароднага пачуцця любові да роднага краю. Так любіць і так апяваць радзіму, як гэта рабіў Гарун, магчыма, бадай, толькі ў безнадзейнай ростані з ёй. Усе Гаруновы памкненні, усе думкі і мроі належалі тады Беларусі, яе драматычнай гісторыі і бяспраднай сучаснасці, поўніліся воб разамі роднай прыроды, мілымі драбніцамі побыту, якіх на катаржнай чужыне быў пазбаўлены аўтар. Так ужо складалася ў нашай гісторыі, што жыццё рэдка пеціла капрызлівым шчасцем сваіх песняроў, аднак лёс гэтага паэта быў асабліва сляпы і жорсткі. Несправядліва паставіўся ён да аўтара, неміласэрна аднёсся да яго нягучнай, надзвычай душэўнай, поўнай нутраной сілы паэзіі. Мабыць, не шмат трэба паэту

для шчасця, але яму заўжды неабходна быць пачутым сваім народам. І, мусіць, найбольшаю караю для яго з'яўляецца немата, на якую ён быў несправядліва асуджаны. Алесь Гарун прабыў у немале удвая болей, чым ён пражыў на свеце.

Творца шмат чым абавязаны сваіму народу, ён вечны ягоны служка і працаўнік. Але цывілізаванае грамадства таксама мае свае абавязкі перад мастаком, якімі яно не павінна грэбаваць. Можна толькі радавацца, што ў дадзеным выпадку справядлівае святую перамогу: Беларусь з удзячнасцю ўзнаўляе ў сваім культурным ужитку трапяткое слова аднаго з самых пакутных яе песняроў. Дык удумайся ж, чытач, у гэты даўня радкі, народжаныя самотай і горам, — у іх нямала адзнак высокай людскасці і прагнай надзеі.

Надзеі на нас, тых, каму наканавана часам жыцьцё лёс роднага краю, якому на сібірскай катарзе гэтак сардэчна і самазабыўна спяваў Алесь Гарун.

Васіль БЫКАЎ.

«НАЗАВЁМ ПЕРША ЗА ЎСЁ А. ГАРУНА...»

Беларускі нацыянальна-вызваленчы рух — адна з найскладанейшых старонак нашай гісторыі. Але, замест таго, каб па-належаўму вывучыць, разабрацца ў тым, што было, яго па розных прычынах на працягу доўгіх гадоў проста абыходзілі маўчаннем, наклаўшы табу на многія факты і імёны, забараніўшы іх нават упамінаць. У ліку такіх імён было і імя слаўнага сына беларускага народа Алесь Гаруна.

Сёння дзякуючы тым жываворным працэсам, што адбываюцца ў краіне пасля XXVII з'езда партыі, гэтак імя, як і многім-многім іншым, вернута грамадзянскасць, і яно займае сваё пачэснае месца, ставіцца ў адзін шэраг з такімі дарагімі і вядомымі імёнамі, як Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч. Прыйдзе час — і пра Алесь Гаруна будуць напісаны і выдадзены кнігі, яго жыццё і творчасць будуць даследаваны гэтак жа ўважліва і грунтоўна, як жыццё і творчасць усіх песняроў беларускага народа. Таго, хто будзе гэтым займацца, чакаюць цікавыя адкрыцці. Бо і Алесем Гаруном ён, мінскі ра-

бочы-стальяр, стаў не адразу, а толькі пасля таго, як аршытавала яго паліцыя і за антыўрадавую дзейнасць царскія ўлады выслалі на катаргу аж у Іркуцкую губерню, дзе ён і гараваў аж сем гадоў. Там, на катарзе, ён і ўспомніў сваю родную мову, пачаў пісаць на ёй вершы, якія друкаваліся ў многіх беларускіх выданнях; там, на катарзе, і нарадзіўся з былога стальяра Аляксандра Прушынскага паэт Алесь Гарун. У родны Мінск ён вярнуўся толькі ў верасні 1917 года, адбыўшы катаргу, уволю наплаваўшыся на баржы па магутнай сібірскай рацэ Лене, папрацаваўшы на залатых капальнях Бадайбо і ўшчэнт падарваўшы здароўе. Тыя, хто яго ў гэты час бачылі, адзначаюць, што ў яго было «бледнае аблічча, цёмныя засмучоныя вочы, згорбленая пастава». Да таго ж, у свае трыццаць гадоў ён хварэў на невылечную тады хваробу — сухоты... Але, засумаваўшы па працы дзеля любімага краю і народа, ён адразу ж, што называецца, з галавою акунаецца ў грамадскую і палітычную дзейнасць. Улады ў тыя гады ў

АД КАМІСІІ ПА ПРЭМІЯХ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

Камісія па прэміях Ленінскага камсамола Беларусі паведамляе, што вылучэнне кандыдатаў на прысуджэнне прэміі Ленінскага камсамола Беларусі 1988 года ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і архітэктуры будзе праходзіць да 1 мая.

З сьветлага года бюро ЦК ЛКСМБ праводзіць конкурс на атрыманне прэміі Ленінскага камсамола Беларусі за важкія дасягненні ў педагагічнай дзейнасці.

Дакументы неабходна накіроўваць па адрасу: 220030, Мінск, вуліца Карла Маркса, 40. Камісія па прэміях ЛКСМ Беларусі. Даведкі па тэлефоне: 29-38-93.

АКЦЁРЫ КІНО— ВОІНАМ

Апладысментамі віталі воіны Мінскага гарнізона артыстаў Тэатра-студыі кінаакцёра ў мінскім Доме афіцэраў. Дзве гадзіны працягвалася творчыл сустрэча, прысвечаная 70-годдзю Узброеных Сіл СССР. Заслужаная артыстка рэспублікі Л. Румянцава, а таксама С. Сухавей, Н. Жуноўска, Р. Шмыроў, А. Аржылоўскі, А. Кацінў, А. Мірошнікаў і І. Сцяпанав расказалі аб сваёй рабоце ў кіно, паказалі канцэртныя нумары.

Адбыўся прагляд фрагментаў з фільмаў «Альпійская балада», «Дзяржаўная граніца», «Матрос Жалызняк» і іншых з удзелам гэтых акцёраў.

П. ГАРДЗІЕНКА.

«А МЕЧ БУДЗЕ СЯРПОМ...»

Яна не надта багатая кольнасна, спадчына Алесь Гаруна: зборнік «Матчын дар», падрыхтаваны ў 1914 і апублікаваны ў 1918 годзе, ды некалькі дзесяткаў вершаў, раскіданых у розных перыядычных выданнях. А яшчэ пазычаныя назва «Хлопчык у лесе» (астатнія тры дзіцячыя казкі напісаны прозаі). І калі сам зборнік сёння вядомы, праўда, пакуль што вельмі абмежаванай колькасці чытачоў, то астатнія творы выпалі зусім з нашага літаратурнага працэсу. Выпала якраз тое зьяві, яно ніхто нічым замяніць не мог. Алесь Гарун, як мала хто з сучаснікаў, паказаў злучэнне, бесчалавецкі, антыгуманны характар сучаснай вайны адразу ж, калі толькі яна пачалася, пакуль яна яшчэ не паспела спустошыць беларускую зямлю агнём

і мячом, заліць яе крывёю: Сорам і ганьба для свету вайна, Як ні мяркую, ні круці, З боскіх законаў смяецца яна... («Праводзіны») Так было снэзана ў жніўні 1914 года. Сёння, праз столькі гадоў, нас не можа не здзіўляць такі ўсебаковы, заснаваны на шматвяковым народным гуманістычным вопыце маральны кодэкс паводзін чалавека на вайне. Як быццам прадагваючы магчымасць братаўна салдат варожых арміяў, Алесь Гарун сцвярджае агульнасць іх чалавечага і салдацкага лёсу, вымушаны ўдзель у такой ганебнай справе, як вайна. У наказе навабранцу берагчы сумленне ў любых умовах, бачыць у асобе варожка салдата перш за ўсё чалавека, які таксама ідзе ваяваць не па сваёй волі, — увабляецца гуманістычнае све-

табачанне аўтара, яго непаўторная здольнасць увасобіць у мастацкім слове найбольш наштоўныя прыкметы народнай маралі, тыя прыкметы, якія азначаюцца непадуладнымі ні афіцыйнай дзяржаўнай швіністычнай ідэалогіяй, ні той двурэшнічнай рэлігійнай мараллю, што, з аднаго боку, прапаведуе ў якасці адной з асноўных сваячэнную заповедзь «Не забівай», а з другога — бласлаўляе такую найбольш масавую форму забойства, як вайна. Разам з тым няма ў паэта апраўдання для баялівасці: «Смелага сэрца не колюць штыкі, кулі яго не праб'юць». Побач з гэтым творам можна паставіць верш «Ой, божанька», апублікаваны ў верасні 1914 г. у газеце «Беларус» пад псеўданімам «Ісра» (лічача, што гэта быў адзін з псеўданімаў Змітрака Бядулі): Ой, божанька, дакуль так сэрца будзе дзіка? Агонь, і кроў, і слёзы хвалюць вялікай зямлю ўсю залілі... І ўсё

кіпіць... шуміць... Ой, так не можна жыць!... Аўтары гэтых вершаў значна апрадзівалі асэнсаванне таеі вайны іншымі пісьменнікамі таго часу. Не менш уражвае верш Алесь Гаруна «Чалавечая кроў». У кожным радку яго адчуваецца ўсё той жа матыў выкрыцця і асуджэння ганебнай сутнасці бясчонных войн, без якіх мы ніяк не маглі б уявіць сабе гісторыю чалавецтва: Гэй ты, людская кроў, Чалавечая кроў, Разліваецца ты па зямліцы Ад пачатку людзей, ад пачатку вякоў Ад граніцы яе да граніцы. Пісалася ўсё гэта ў той час, калі нават некаторыя вельмі славутыя паэты (В. Брусаў, верш «Старыя вопыты») дакравалі — прытым зусім шчыра — узвышаныя патрыятычныя пачуцці, пелі дыфрамбы войнама, на долю якіх выдала выпала сваячэнная місія нараць закліах верагаў і гэтым самым вяр-

шыць суд гісторыі. У час найцяжэйшых ваенных выпрабаванняў у Алесь Гаруна, хоць ён знаходзіўся так далёка ад роднай зямлі, небывала абвастралася пачуццё трывогі за лёс шматпакутнай Беларусі, за лёс свайго народа. Але ніколі яго не панідала вера ў тое, што ў пакутах і муках непазбежна народзіцца новая будучыня. Алесь Гарун, як і Якуб Колас, у розных творах і ў розных перыяды, прытым кожны раз самабытна і непаўторна, звяртаецца да вобраза жывой вады, якую ніхто і нішто не можа ні захаваць, ні спыніць у яе нястрымным руху наперад. Такім патокам, што па зонах жыцця разліваецца ўсё шырэй і і глыбей, змываючы ўсе перашкоды, паўстае ў творчым уяўленні паэта і народ... Увазе чытача прапануецца падборка вершаў, напісаных і ў Сібіры на пасляенні, і пасля вяртання ў Мінск — у складаны і трывожны перыяд ваеннага ліхалецця. Уладзімір КАЗБЯРУК.

Алесь ГАРУН

Праводзіны

Браце мой любы!.. Ідзеш на вайну... — Кліча агульны прыказ... Кінеш радзіму ты старану, Кінеш сямейку і нас!

Можа не ўбачымся болей з табой — Бог яго ведае, брат! Як праканаціся ў доли сляпой: Пусце? — не пусце назад?

Сорам і ганьба для свету вайна, Як ні мяркую, ні судзі; З боскіх законаў смяецца яна... Мусіш аднак жа... Ідзі!

Ідзі, не трывожся: маленькіх тваіх Будзем карміць, даглядаць, У разе ж... Дай бог, каб вярнуўся да іх!.. Будзем, як ты гадаваць.

Гэтак... І ўсё, што хацеў я сказаць? Пэўне усё... Пачакай! Нам пастарайся адтуль напісаць, З думкі с ва і х не спускай.

Потым... Пасуноўца ў бітву палкі — Ты баялівым не будзь: Смелага сэрца не ранюць штыкі, Кулі яго не праб'юць.

Будзе праціўнік пабіты ляжаць, — Ты пашкадуў яго, брат! Раны завяжаш, паможаш устаць, — Ён чалавек і салдат.

Брат, у далёкай сваёй старане Мае ён дзетка, сям'ю... Помста ці хцівасць цябе як штурхне, Успомні сямейку сваю.

Старасці, цюце не помні ураз, Гэтым сумленню не плям. Быў чалавекам ты, браце, у нас, Будзь чалавекам і там.

Мы у вялікага будзем прасіць,

Ты каб вярнуўся здароў... Н-ну! — развітаем... Сэрца баліць... Дай жа абніземся зноў!

Трэны

(З ГАДОУ НЯВОЛІ)

Беларускі мой радзімы краю, Чым ты стаўся горшым перад светам — Строгім гэтым... Цяжкім лёсам ён за што цябе карае — Забівае? Скрозь пажэжа, пусты і руіны, Скрозь нядоля, голод і галота, Скрозь стагната.

Тут — што людзі! — ў полі кожная быліна —

Сіраціна. Падрабнеўся твой народ на часці, Зносіць ён благое ліхалецце Па ўсім свеце, Апынуўся дзе раскіданы няшчасцем, Злой напасцай. Перад гэтым быў ты, край, багаты, Меў лясы, бязмежныя, як мора, — Гора, гора!.. Павыгублена ўсё. Дзе людзі, дзе гарматы

Спраўцы страты. Дык прызнайся ж мне, радзімы краю! Завініўся чым ты перад светам: Гневам гэтым На цябе нялюдскім ён за што палае, Так карае? Зіма 1916 г.

Ён не згіне...

(НАСТРОІ)

Ці дзялю я свой сум з цішынёю, Ці жартую з сябрамі над чарай, Перад мыслю таямна маёю Неадступнай, назойлівай марай, Як жывы, як бы ўзяты з натуры, Усё малоеца вобраз пануры: Як калосі ў жытнім полі,

стаяць людзі на раўніне; Быццам вецер каласочки, — гэтак сум іх прыхіляе. Ані шэпту! Часам толькі маць-зямліца уздыхае: «Ой, пагіне... Усё пагіне!»

Захаваўшы слонца, ўкрылі неба імглішчы і туманы; Непогодай край, здаецца, ад прадаку той забраны; І не кліч яму ты долі: гіне зык тут незваротна; Замірае слова нават... Ах, маркотна!

Усё мне цяжкі вобраз той здаецца, Ці адзін, ці хаджу між людзей я... Толькі ж... раптам, часамі прарвецца, Бы шаленства якое, надзея: З-пад святых нябес блакіту Прамяніста сонца ззяе І дзяцей зямлі з нябыту І з заніку паднімае. І буяе духам вольным Той народ, што на раўніне, І жывець жыццём давольным. «Ён не згіне! Ён не згіне!» 4.ІІ.1918 г.

Дакоры

Ты не прыйшла, як быў я хворы, І смерць парог мой сцерагла, І мне канец здаваўся скоры, — Ты не прыйшла, ты не прыйшла!..

Ты не прыйшла, калі мне снілась, Што ты сястрой пры мне была І як дзіцём, са мной вадзілась, Ты не прыйшла, ты не прыйшла!

Ты не прыйшла, калі рукі я Не мог паднесці да чала. Былі усё... Былі чужыя. А ты адна, — ты не прыйшла!..

Ты боль уцішыць мой каханнем Патрэбы ў сэрцы не знайшла,

Беларусі мяняліся часта, было шмат самых розных партый. Сёй-той даволі ўмела іграў на нацыянальных пачуццях, на спрадвечнай мары беларускага народа мець аўтаномію, сваю дзяржаву. І разабрацца, дзе праўда, а дзе мана, было нялёгка, асабліва нядаўняму катаржніку, чалавеку, які каля дзесяці гадоў быў адарваны ад радзімы. А менавіта такі і быў Аляксандр Прушынскі — Алесь Гарун. І калі ў сакавіку 1918 года ўзнікла быццам свая дзяржава — Беларуская Народная Рэспубліка, — ён з чыстай і шчырай душой пайшоў ёй служыць. Праўда, вельмі хутка ён расчараваўся, убачыў, што БНР — гэта не тое, пра што ён, ды і яго народ, марыў. Вось, напрыклад, што ён гаварыў, выступаючы на адным з пасяджэнняў:

«Паны радныя, я чуў тутакі гарачыя і прыгожыя прамовы. Шмат гаварылася тутакі аб рэвалюцыі, аб заслугах блізкага нам расійскага пралетарыята, аб патрэбе паглыбляць рэвалюцыю. Я шаную рэвалюцыю, я аддаю ёй сваю пашану. Я сам рэвалюцыянер!..» Вы гаворыце аб паглыбленні рэвалюцыі ў той час, калі нямецкі штурман можа прысці сюды і разгнаць гэты высокі сход. Іншыя з Вас раюць нават эмаганца з нямецкімі акупантамі аружнай сілай, вясці наш народ на барацьбу з узброенымі кулямётамі і гарматамі немцамі. А ці падумалі тыя, якія раюць гэта рабіць, і сваімі харашымі прамовамі і другіх да гэтага шалёнага

ўчынку падбухторуюць, што магло б стацца, каб сапраўды наш селянін з голымі рукамі пайшоў біцца з немцамі? Ці падумалі аб тым, што мітынговыя прамовы пара скончыць, што трэба цяперка займацца не прамовамі, а трэба [...] падумаць аб тым, як уцекачоў нашых пераправіць на Бацькаўшчыну, чым накарміць іх — як школы адкрыць, як абараніць нашага селяніна ад рэквізітараў, як завесці суды і шмат, шмат яшчэ чаго.

Паны радныя, памятайце, што мы — прадстаўнікі народа, яго голас. Прыпомніце, што народ нас выбраў для працы і і працы цяжкой, а не для гульняў і прыемных гутарак і супярэчак. Наш селянін мала гавора, а шмат робіць. Вас — прадстаўнікоў народнае волі — я заклікаю да працы.»

Погляды ў Аляксандра Прушынскага — Алесь Гаруна мяняліся, ён пакінуў партыю эсэраў, членам якой быў з сенаціаці гадоў, уліўся ў «Беларускую сацыял-дэмакратычную партыю», напісаў яе праграму, якая ў некаторых момантах мала чым адрознівалася ад праграмы партыі Леніна — партыі бальшавікоў. Таму не дзіўна, што калі ў 1919 годзе немцы адступілі з Мінска, Прушынскі не ўцёк у іх абызе разам з іншымі, а астаўся дома. «Нікуды не паеду, — казаў ён. — На Бацькаўшчыне шмат працы». І працаваў — у дзіцячых прытулках, памагаў бежанцам, цесна супрацоўнічаў з Савецкай уладай.

8 жніўня 1919 года ў Мінск уступілі палякі. Кіраўнік новай Польшчы Юзаф Пілсудскі аб'явіў свой вядомы Маніфест, які пачынаўся так: «Як роўны з роўным, як вольны з вольным... Ідзем вызваляць вас з-пад чужацкага ярма, каб вы самі пастанавілі аб сваёй дзяржаўнай уладзе...»

Каго маглі не падкупіць гэтыя словы? Шмат хто паверыў ім, паверыў і Аляксандр Прушынскі. Больш таго — калі ў верасні таго ж года ў Мінск прыбыў Юзаф Пілсудскі, Аляксандр Прушынскі, будучы старшынёй Беларускага нацыянальнага камітэта, вітаў кіраўніка новай Польшчы. Юзаф Пілсудскі зноў жа даволі ўмела сыграў на нацыянальных пачуццях — на прывітанне Аляксандра Прушынскага адказаў па-беларуску, паабяцаўшы беларускаму народу шырокія свабоды для развіцця культуры, гаварыў пра аўтаномію, падкрэсліваў, што ён сам з'яўляецца сынам гэтай зямлі і таму, можа, лепей, як хто іншы, разумее і адчувае ўсе яе беды і няшчасці. «Край гэты сам вырашыць, як яму жыць далей...»

Мінула вельмі мала часу, і Аляксандр Прушынскі пераканаўся, што словы Пілсудскага — гэта ўсяго толькі прыгожыя словы, і не больш, што няма ніякай магчымасці пад акупацыяй палякаў зрабіць хоць што-небудзь карыснае, патрэбнае народу, Радзіме. Сваіх поглядаў рэвалюцыянер па духу і складу характара Аляксандр Прушынскі не хаваў, та-

му не дзіўна, што польская контрразведка завяла справу не так званую Вайсковую камісію, дзе ён працаваў намеснікам, як на бальшавіцкае гняздо, якое зрывае арганізацыю беларускага войска, што, на думку акупантаў, павінна было быць кінута на барацьбу з бальшавікамі. Дарэчы, ёсць звесткі, што Аляксандр Прушынскі трапіў у гэтую Вайсковую камісію, насуперак яго волі — сямю-там патрэбен быў аўтарытэт гэтага чалавека, што працуючы там, шукаў сувязі з тымі, хто ўзначальваў урад Савецкай Беларусі... Хвароба тым часам рабіла сваю справу — Аляксандр Прушынскі чах, проста на вачах слабеў. 20 ліпеня 1920 года яго не стала. Ранняя — у 33 гады — смерць абарвала жыццё і творчасць Аляксандра Прушынскага — Алесь Гаруна, не дала яму заняць сваё месца сярод будаўнікоў новай Беларусі. І тое, што пахаваны ён не дома, а ў Кракаве, бо адступіў туды разам з палякамі — зноў жа, не яго віна, а бяда: ён быў амаль непрытомны, не мог стаць на нагах, калі яго прывезлі на падводзе да цягніка і ўкінулі ледзь жывога ў санітарны вагон...

Аляксандра Прушынскага няма. Воля вольная кожнаму выказваць свае адносіны да яго жыцця і палітычнай дзейнасці — асуджаць або апраўдваць. І так, мабыць, і было б, калі б Аляксандр Прушынскі астаўся толькі Аляксандрам Прушынскім. Але, на шчасце,

апрача яго, ёсць яшчэ і пісьменнік Алесь Гарун, яго творы — багатая і таленавітая літаратурная спадчына: вершы, апавяданні, п'есы, артыкулы... У іх — яго думкі, погляды, мары, надзеі, такая чыстая і светлая пазыччаная душа. Дарэчы, гэтыя творы першы высока аданіў Максім Багдановіч. Вось што ён пісаў у сваім артыкуле «За тры гады», змешчаным у «Календарнай пісанцы» (1913 г.): «З паэтаў «Нашай Нівы» назавём перш за ўсё А. Гаруна, ад каторага наша пісьменнасць можа шмат чаго спадзявацца. Лёгкасць і мілазчынасць верша, рупная шліфоўка яго, новае і вельмі пекнае счэпленне рыфм, — усё гэта дужа аздабляе яго паэзію. У дзе-якіх творах спатыкаецца сіла і сціснутасць мовы. Галоўнае ж тое, што пры ўсім гэтым А. Гарун ні да каго іншага непадобны, што ён не зрабіў нічога «падгалоскам». Гэта зарука, што нашы надзеі на яго талент не пойдучь намарна.»

Літаратурная спадчына А. Гаруна нарэшце вернута народу. І, як некалі, гучаць яго словы, яго заповет:

Ты, мой брат, наго зваць Беларусам, Роднай мовы свае не цурайся; Як не зроняў я пад прымусам, Так і вольны цяпер не зракайся.

Дык шануй, беларус, сваю мову — Гэта снарб нам на вечныя годы; За пашану радзімаму слову Ушануюць нас брацця-народы! Барыс САЧАНКА.

ПРЫНАЛЕЖНАСЦЬ

СУСТРЭЧА З ГАУРЫЛАМ ВАШЧАНКАМ

НЕКАЛЬКІ хвілін мяне штосьці ў майстэрні турбавала, непакоіла. Спачатку не магла зразумець, чаму раптам адчуваю сябе тут няўтульна, хоць раней такое пачуццё ніколі не ўзнікала. Майстэрня нібы пабольшала, пасвятледа. Мусіла спытаць пра гэта ў Гаўрылы Харытонавіча.

— Што змянілася? — перапытаў мастак. І растлумачыў: — Дык няма ж маіх твораў, амаль усё перавёз у музей. Рыхтуюся да персанальнай выстаўкі...

Так, няма палотнаў, няма «гаспадароў», што насылялі майстэрню, напаўнялі яе іскаркамі жыцця, незвычайным святлом і цеплынёй. Не глядзіць табе ў вочы паляшук здзязга Алясь, які займаўся адзінай справай на гэтай зямлі — араў яе і сеяў на ёй збожжа... Не гукіе, не кліча палюбавацца хвалямі Дняпра і Прыпяці, блакітнага азёраў, густымі кронамі лясоў горды бусел, які выпрастаў крылы для палёту. Ён, гэты бусел, нібы адвечны вартанік гэтага краю — чысты, імкліва-неспакойны... Перасяліліся з цішыні майстэрні ў музейны зацішак пчалар і пастух, палеская мадонна і дзеці з вялікай радаводнай бацькоў і дзя-

доў, адкуль бяруць пачатак карані Гаўрылы Вашчанкі.

— Ваша Брагіншчына, родная вёска Чыкалавічы... — памкнулася я задаць пытанне.

Жывапісец ціха перапыніў мяне:

— Гэта — мой боль. Цяпер там — «мёртвая зона». Напісаў адно з сваіх палотнаў на гэтую тэму. «Радзіцель» — гэтай карцінай расплачуў цыкл. Не, я не канкрэтызаваў месца падзей, бо такое няшчасце можа здарыцца заўтра ў любой іншай кропцы зямнога шара. На палатне — неба быццам распаласавана: кавалак чыстага, блакітнага, і забруджанага, што паграмае спалохамі стронцыя. І ноні, якія з трывожным іржанням, падаючы, вырываюцца з гэтага пекла, з гэтай цёмры апраметнай... А попель сыплецца на іх спіны... Усё жывое імкнецца да святла, усё жывое павінна жыць! Нам, людзям, за той блакіт неба трэба штодзённа змагацца. Так, перш за ўсё — за жыццё! Мірнае і стваральнае. Толькі тады ў ім будзе заўтра, толькі тады мы зможам захаваць памяць пра нашу, дваццатае стагоддзе, і як гавораць, чыстымі рукамі перадаць яе нашчадкам. Разам са спадчынай мінулых стагоддзяў...

Ведаю, праблема захавання культурнай спадчыны народа — адна з тых, што трывала ўвайшла ў свядомасць Вашчан-

кі-мастака, Вашчанкі-грамадзяніна. Нездарма яго выступленні на апошнім з'ездзе мастакоў рэспублікі, на ўстаноўчай канферэнцыі Беларускага фонду культуры адбіліся ў памяці. Заўсёды стрыманы ў эмоцыях, у пачуццях, ён гаварыў публіцыстычна-завострана, лакалічна, ярка. Падумалася: наша сённяшняя сустрэча ў майстэрні штосьці страціць, калі абміне тэму гістарычнай памяці, прыналежнасці чалавека, мастака да сваёй зямлі, народа.

— Не разумею, чаму мы самі ж збядняем сваю культуру? — падтрымлівае мяне думку-пытанне Гаўрылы Харытонавіча. Чаму, напрыклад, не ўзнавіць гістарычнае справядлівае, снажам, у дачыненні да нашага першадрукара Францішка Скарыны? Сорамна, што ў Мінску дагэтуль няма яго помніка. А вуліца, што названа ў яго гонар? Ці ж гэтак трэба ўшаноўваць сваіх лепшых сыноў? На мой погляд, трэба зрабіць так: тую вуліцу, якая дзесяцігоддзямі называлася Друкарскай, перайменаваць у вуліцу Скарыны — бацькі кнігадрукавання, а перад Акадэміяй навук БССР паставіць яму помнік. Тое ж — і з помнікамі Кастусю Каліноўскаму, якога дасюль у сталіцы няма. Дарэчы, вы ведаеце, што ініцыятарамі правядзення пленэра ў гонар Каліноўскага ў Гродне выступілі палякі? Каліноўскі — асоба выдатная! Мы ж чамусьці нібы ставім пад сумненне ягоную рэвалюцыйна-дэмакратычную дзейнасць... Яшчэ адно, што прымушае балець сэрца. Нядаўна вярнуўся з Масквы, з Усесаюзнага з'езда мастакоў. У час перапынку ў кніжным кіску убачыў раскошны фаліант — «Служба паясы», выдадзены

ў Польшчы. Адрозніваў выдатную калекцыю службкі паясоў у наралеўскай рэзідэнцыі ў Варшаве. А нам быццам няма справы да сваёй унікальнай спадчыны.

Гутарылі мы з Гаўрылам Харытонавічам у той дзень пра многае: пра сядзібу Ваньковіча ў Сляпянцы, дзе, на думку мастака, трэба было б размясціць музей прыкладнага мастацтва Беларусі; пра тое, што прыбудова да Дзяржаўнага мастацкага музея, праект якой ужо распрацаваны, не выратуе становішча з запаснікамі, не разгрузіць іх: месца для экспазіцыі твораў нацыянальнага мастацтва ў той прыбудове ўсё роўна не опіць. Відаць, разумней за ўсё было б падзяліць фонды на тры часткі — беларускага, рускага і заходнеўрапейскага мастацтва і зрабіць музейнае «кальцо». Напрыклад, гаворыць Г. Вашчанка, выдатную калекцыю рускага мастацтва размясціць у б'ялым Думе палітасвета.

— Апошняе, пра што хацелася б даведацца, Гаўрыла Харытонавіч, дык гэта пра вашу працу мастака-манументаліста.

Гаспадар майстэрні прынёс чатыры акантаваныя ў рамы эскізы. Расставіў іх каля сцяны і пачаў каменціраваць:

— «Над Нёманам», «Раўбічы», «Навагрудчына», «Сыннавічы»... Цыкл пра Бацьнаўшчыну. Арыгіналы пакуль будучы экспанавана на персанальнай выстаўцы, а потым іх размясціць у зале для замежных пасажыраў аэрапорта

Вецер

Захаладала за ноч. Раніцаю вуліца пакрылася шэранькаю ледзяною скарынкай. Халодны і шчыльны, як вада, вецер збіваў з ног. Ён быццам рачная плынь, пёр па вуліцы ў берагах устылых сцен.

Чалавек спыніў мяне і запытаўся, як прайсці да гастронама, таго, што ля трамвайнага прыпынку «Вуліца Берсана». Спачатку мне здалося, што ён п'янаваты: некалькі шырока расставіў ногі, абавіраў на старэнку чорную крывульку з гумавым наканечнікам, купленую ў аптэцы. У левай руцэ матлялася на ветры карычневая сумка, старая, але акуратная. І адзенне на ім было старое і старамоднае. Мне здалося, што ён пачне прасіць капеек: тады і да Мінска дайшла мода ў алкаголікаў збіраць капейкі ў незнамых людзей на вуліцах.

— Я з Бараўлян, са шпітала. Да сястры зайсці хачу. Мішку цукерак купіць трэба.

Мужчына нечакана ўсміхнуўся, пацяплеў ад усмешкі яго бледны, густа, навек ссечаны сінімі крапінкамі твар.

Я сказаў яму, што лепш перайсці на другі бок вуліцы і ісці да гастронама, дзе раней, пакуль хадзіў трамвай, і сапраўды быў прыпынак «Вуліца Берсана».

— Даўно не быў у Мінску, — вінавата прызнаўся мужчына.

Вецер трапаў полы расшпіленага пінжачка, пад якім была толькі шэранька картовая рубашка. Відаць, калі ад'язджаў чалавек на лячэнне, не падумаў пра раннія асеннія халады. Матлялася на ветры сумка, і самога мужчыну хістаў вецер.

Нейкі час я стаў, глядзеў, як чалавек асяржана перайшоў цераз вуліцу. На адкрытым месцы яго неспадзявана маханула парывам ветру — упала на тратуар сумка, высокая ўскінулася ўгору палка. Здалося, што чалавек упадзе, але ён астояўся.

Апранутая ў чырвоную куртку з белай аблямовачкай на кашошоне, у джынсавых штанах жанчына абшыла чалавека, скоса і падазрона зірнула на сумку на тратуары, і болей не азірлася.

Мужчына паволі сагнуўся, падняў сумку і асяржана і нязграбна пайшоў далей па вуліцы.

Ужо ў аўтобусе я не мог у думках адкаснуцца ад яго. Успаміналіся закарэжаныя, нейкія незвычайныя наскі яго чаравікаў, і толькі тады я здагадаўся, што быў ён на пратэзах і ісці яму было цяжка нават тую невялікую дарогу, якую я паказаў.

Ад тае сустрэчы, мабыць, запала ў душу незразумелая макавінка нейкай маёй вінаватасці за той вецер і холад на вуліцы, за маладую, як напаказ, прыгожую жанчыну, якая абмінула інваліда, бо ўсё гэта, здавалася, забытае, паўстала ў памяці праз многа год зусім нечакана.

Дзень раскашаваў пяшчотны, цёплы. Гэтакімі днямі прырода нібы хоча сагрэць і судзіць усё жывое перад

доўгімі халоднымі дажджамі, сіберным ветрам і, здаецца, такімі далёкімі і жаданымі маразамі, чыстым снегам. Ля ўваходу ў магазін прадавалі ігрушы і вінаград. У самім жа магазіне «Дары прыроды» — мне здаецца што назву гэту прыдумаў нейкі цынічны жартанік — прадавалі развясны прывазны мёд і па яго стаяла чарга на ўвесь магазін.

— Мёду больш няма, толькі што асталося ў бітоне, — не першы раз па-

скі дзень. Але і на гэтым цяпле холадам павявала ад нядаўняга. І ўспомніўся той асенні дзень, інвалід на халодным ветры, мытыя не раз, выліялыя сгужакі ўзнагарод на калодцы. І сённяшні дагледжаны твар, тлуста бліскучая пад слюдой калодка ўзнагарод, амаль цалкам юбілейных, і непрытворная ўладная лютасць, якая прарвалася на людзей з мінулага, калі ў пашане быў другі парадак, які спадзяецца на сваё вяртанне. І тады

ПРОЗА

ДВА ПАВАЯДАННІ

Алясь Жук

пярэджвала прадаўшчыца. У гэтай дэснае паўз чаргу працінулася да прылаўка высокая дзяўчына з сумачкай на плячы і густымі, нечакана залацістымі валасамі, якія лажыліся на плечы. З-за іх усе, мабыць, і звярнулі на яе ўвагу.

— Ты куды без чаргі? Я маю права і то!.. Назад!

Мужчына ў шэрым касцюме, дасюль нічым не адметны ў чарзе, ціхі пенсіянер хапіў жанчыну за руку вышэй локця. І гэтае нечаканае «назад!» прагучала аднекуль з таго часу. І лютасць у вачах, якімі ён разануў, як аўтаматнай чаргой, вакол, была сапраўдна, белая, як і шкло трохлітровага слоіка ў другой руцэ мужчыны.

Скаланулася ад нечаканасці прадаўшчыца, замерла на імгненне чарга, спалохана прагучаў голас дзяўчыны: — Мне не мёд... Я арэхаў хацела глянуць сыну.

— Я не хачу арэхаў, мама, пайшла! — хлопчык, дасюль не заўважаны нікім, цягнуў сваю маладую маму за палец і насцярожана глядзеў на людзей. Жанчына з палёгкай паслухмяна пайшла за сынам.

Толькі тады ўздыхнула, заварушылася чарга.

— А рукі нечага распускаць, — быццам ні да кога і да ўсіх сказаў шчупленькі мужчына ў спартыўнай куртцы і вынашаных джынсах. — Нікому.

Мужчына з трохлітровым слоікам азірнуўся, змераў яго позіркам зверху ўніз.

— Асмьялелі, перастройшчыкі!..

Ён больш нічога не сказаў, толькі шумна ўцягнуў праз ноздры паветра і завярнуўся да прылаўка. Праз два чалавекі падыходзіла чарга, мёду яму хапіла, на ўвесь слоік.

Я выйшаў на вуліцу. Усё гэтак жа сонечна і ўтульна свяціўся вераснёў-

можна будзе аднесці пірагі за ўсе страчаныя мяды.

Над прылаўкам з залацістым вінаградом сыта кружыліся восы, і прадаўшчыца дабрадушна, ленавата адмахвалася ад іх рукой.

Пагарэльцы

Час ідзе, бярэ сваё жыццё. Сціскаючы глядзіць вёска з-пад асені векавых прысад на новыя пасёлкі, цэнтральныя сядзібы. І жыве, упэўненая ў сваёй патрэбнасці, сваёй праваце, зносіць ціха і цярдліва, па-сялянску, добрае і дрэннае, успамінае старое жыццё і дзіўліва праімае новага. Хаця здзіўіць яе ўжо і цяжка — такога нагледалася. Летам толькі ажывае галасамі сваіх гарадскіх унукаў, якіх найзджае болей, чым саміх жыхароў асталося. Слухае і ведае таямніцы бацькоў іхніх, якіх яна нарадзіла, а разам з імі і многа такога, што яшчэ гадоў дваццаць таму ёй і сасніцца не магло. Напрыклад, легкавічкі, якія сёння пыляць па вуліцы, а на ноч хаваюцца ў гаражы, што павыстаўлялі з платоў на вуліцы тлуста пафарбаваныя чырвоныя, сінія, срабрыстыя жалезныя вароты.

Першы даў форсу Віцічак: невялічкі, шчуплы мужчына ў дыяганальным салдацкім френчы, галіфе і ботам. Твар у яго заўсёды зарослы рэдзенькай рыжаватай шчэцю. Нават на святы, калі галіўся, усё роўна здавалася, што маленькі твар яго зарослы.

Вёска ведала, што Віцічак пранімае на работу і на дабро. Як толькі крыху аслухалася, абжылася вёска пасля вайны, Віцічак улёг збіраць грошы: свіней трымаў, бычкоў гадаваў, гусей, качак... Акрамя калгаснай работы, зранку і вечарам цягаў мяшкі з зеллем усё лета. Потым падрасла старэйшая Таня, пайшла ўслед за бацькамі ў работу.

У той час Віцічак быў схадзіў нават і ў начальства — пабыў брыгадзі-

рам. Нядоўга, праўда. Дапамаглі зайздрасць і звялінасць. Выгледзеў у жніво, што нехта схаваў пад саламай у полі кучу збожжа. Не вытрывала душа, сам паехаў дармавое забраць. На тым і папаўся.

Пасля Віцічак гаварыў канцавому Косціку:

— Нацёрта яно мне было тое брыгадзірства! Толькі з людзьмі настыраешся, а наробку на каліва. Цяпер цялят пасу, у месяц больш за самога старсыню зарабляю!

Але гэта ўжо пасля строгай партыйнай вымовы і таварыскага суда.

— Дык цялят можна і не камуністам будучы пасвіць. А то ж плаціць трэба, — пад'ялдықваў Косцік.

— У арміі з нас, лепшых, прымалі, хто зь яго думаў...

Віцічак спахопліваўся і замаўкаў, на ўсякі выпадак азіраўся, ці няма нікога паблізу, акрамя Косціка.

Віцічак ганарыўся, што здагадаўся і не пасылаў сваіх дзяцей у горад у вялікую навуку, як модна было на першым часе. Праўда, і самі іхнія атэстаты падказвалі, што гэтакі блат будзе дорага каштаваць, ды і невядома, што з яго выйдзе. Сваёй мудрасцю Віцічак потым і пахваляўся.

— А сьто цяпер тая навука дае? Нуль цэлых і дзесятых. Мая ў сталюцы робіць, галава не баліць, усяго хапае!..

Рабацяшчя і змасная, яго Таня ў сталюцы знайшла сваю залатую жылу. Прыезджала дагледжаная, разадзетая.

— Цэлую сумку навезла яды. Сьто толькі хоцяць! — хваліўся Віцічак.

— То і мяне б пачаставаў, — абзываўся Косцік.

— Пайсці! Яна да мяне без бутэлькі горкай і не едзе!

«Весяліцесь, дзеці-зоркі...»

Творчасць Станіслава Шушкевіча — адметная старонка нашай дзіцячай літаратуры. У беларускую літаратуру пісьменнік прыйшоў у 20-я гады. Яго ранняя паэзія была па-маладнякоўску акрыленай, экспрэсівай. Не страціў аптымізм паэт і па сённяшні дзень, нягледзячы на многія цяжкія выпрабаванні, якія выпалі на ягоны лёс. У 1936 годзе С. Шушкевіч быў беспадстаўна рэпрэсаваны. Трэба было мець запас духоўнай трываласці, каб вынесці восем год лагерных пакут. Не было ніякай віны і ў настаўніка Данилавіцкай сярэдняй школы Дзяржынскага раёна Мінскай вобласці Станіслава Шушкевіча, арыштаванага зноў у 1949-ым і сасланага ў бестэрміновую высылку ў Краснаарскі край. І толькі потым была рэабілітацыя, радасць сустрэчы з бацькаўшчынай. Пачынаючы з другой паловы 50-ых гадоў С. Шушкевіч атрымаў магчымасць працягваць актыўную літаратурную, журналістскую і пісьменніцкую дзейнасць. А пражытыя ў Сібіры 20 гадоў, гадоў маладосці, не толькі не зламалі, а, наадварот, загартавалі яго, навучылі разумець і цаніць

сапраўдныя каштоўнасці ў жыцці. Станіслаў Пятровіч на працягу многіх гадоў застаецца мудрым дарадчыкам і старэйшым сябрам нашай дзяты.

Каб быць дзіцячым пісьменнікам, трэба быць філосафам і добрым чараўніком, любіць жыццё і ўмець радавацца яму, ведаць асаблівасці светаўспрымання дзяцей, іх клопаты ў школе, у дзіцячым садку, прычыны іх засмучэння і радасці. У многіх вершах нашага юбіляра адчуваецца блізкасць да народных дзіцячых жанраў — забаўлянак, прыгаворак. Вось, напрыклад, фрагмент верша «Цяцерына вячэра»:

— Цяцера, цяцера,
Ці гатова вячэра?—
Дзеткі плачучы ледзь
жывыя,
Шэры воўк галодны вые.
— Хай не шчэрыцца
клькаты,

А ідзе хутчэй дахаты,
Я не дам яму ні крошкі,
Я не дам яму ні крошкі.

Традыцыйнае, народнае па-майстэрску перасэнсоўваецца паэтам, набывае новыя мастацкія якасці і вартасці. Разам з тым вобразы дзіцячай паэзіі С. Шушкевіча рэалістычна-канкрэтныя, наглядныя: паэтычныя словы па-народнаму дасціпныя, трапныя, ёмка, таму лёгка запамінаюцца, трымаюцца ў дзіцячай памяці.

Натхнёна ў сваіх вершах С. Шушкевіч паэтычна родную прыроду, Беларусь. Яны ўвасабляюць не толькі абуджэнне, абнаўленне і росквіт у прыродзе, але і перадаюць абнаўленне ў чалавечай душы, ненатольную прагу жыцця, працаваць, здзіўляцца.

Паэт набліжае навакольны свет да разумення дзіцяці, дапамагае спасцігнуць гукі, рухі, фарбы прыроды.

Добра адлюстравана ў вершах паэта школьнае жыццё. Ён дасціпна расказвае пра будні і клопаты дружнага класа, піянерскага атрада. З лагодным гумарам кпіць з Віцькі-непамыцкі, які не спяшаецца змыць бруд з шыі, вушэй і рук; расказвае пра братаў-абібокаў Пазяха і Уздыхаю, пра хлопчыка Лёню, які забывае пра ўрок і бавіцца на горцы. З непасрэднасцю і шчырым захапленнем паэт расказвае пра гульні-забавы дзяцей, пра маленькіх рыбалоў, пляўцоў, лыжнікаў, асуджае тых, хто нядбала ставіцца да прыроды, раслін і жывёл.

С. Шушкевіч расказаў нашым дзецям пра подзвігі піянера Марата Казея. Жыццю Марата і яго ўдзелу ў барацьбе супраць фашысцкіх акупантаў прысвечаны кнігі «Гара Марата Казея» і «Апавяданні пра Марата Казея». І ў апошні час пісьменнік часта звяртаецца да вобраза і подзвіга гэтага героя.

Радасна, што і сёння Станіслаў Шушкевіч плённа працягвае творчую працу, рупліва клопацца аб учарашнім, сённяшнім і заўтрашнім дні роднай літаратуры, культуры, удзельнічае ў грамадска-літаратурным жыцці рэспублікі. Пражытае і перажытае, напісанае і сабранае ім, людзьмі яго пакалення, стала трывалым падмуркам духоўнай спадчыны для наступных пакаленняў беларусаў.

Зоя МЕЛЬНИКАВА,
г. Брэст.

С. ШУШКЕВІЧ сярод
піянераў СШ № 167
г. Мінска.

Фота А. СІНІЛЫ.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

ПРЫНЯСУ ЯШЧЭ ШМАТ ПЕСЕНЬ...

Прышоў, наведзе родныя мясціны —
Бор, азярца, пагорак, дзе журчыць
крыніца.
Мяне хвалююць і трывожаць успаміны,
Каб да сяброў і аднагодкаў не
спазніцца.

Аж страшна, засталася зямлякоў так
мала.
Тут песні камсамольскія калісці разам
пелі.
Вядома, многіх смерць скасіла і забрала,
А многіх я не ведаю, куды падзелі.

Цяпер жа восень. Гусі паляцелі клінам.
Крыклівых у далёкі вырай холад гоніць.
Тут над магілаю бацькоў маіх схілілася
рабіна,
Асіна каля брамы звар'яцела, пляскае ў
далоні.

Мо хто падумае, што гне мяне дакука,
Што сум мяне схіліў, зрабіў гарбатым.
Яшчэ шмат песень прынясу для ўнукаў,
Святла і радасці для кожнай хаты.

ЁН ЛЯЦІЦЬ НАД НАМІ ЗОРКАЮ ГАРАЧАЙ

Каб пазнаць, адкрыць касмічныя пустыні
У прасторах аж завоблачных нябёс,

Першым зведаў невядомыя дасюль
вышыні
Казачны адважны альбатрос.

Сэрцы біліся трывожна безупынна,
Хвалявалася краіна нібы мора.
Быў я кропелькай вялікае хвіліны,
Што прывабіла ўвесь свет да зораў.

На экране ўбачыў сонечную ўсмешку,
Радасцю нязвычайнай кроў мая кіпела,
Першымі знайшлі мы ў космас сцэжку,
Тую, што душа Гагарына хацела.

Гляню на твой ліст у шэранькім
канверце,¹
Зноў цябе жывым, вяслым вочы
бачаць.
Вы, жывыя, ў смерць Гагарына не
верце,
Ён ляціць над намі зоркаю гарачай.

¹ У 1961 годзе я паслаў Юрыю Гагарыну свой зборнік вершаў «Услед за марамі». Я атрымаў ад першага касманаўта ў свеце ліст. Перадаю яго змест:
«Паважаны Станіслаў Пятровіч!
Дзякую за Ваш падарунак. Жадаю поспехаў у Вашай літаратурнай працы і моцнага здароўя.
З сардэчным прывітаннем Ю. Гагарын».

«Мінск-2». Вырасшы гэтым творам на даць гістарычную трактоўку.

Памяць. Вось ён, неабходны зыходны пункт для творчасці! А яшчэ — любоў да чалавека зямлі, той зямлі, адкуль прабілася, забруілася крыніца натхнення творцы. Творцы, якому нядаўна нададзена ганаровае званне народнага мастака

Беларусі.

...Бусел — дзівосная птушка шчасця — распасцёр бялюткія крылы на афішы, што запрашае на персанальную выстаўку Гаўрылы Вашчанкі ў Дзяржаўным мастацкім музеі рэспублікі...

Л. КРУШЫНСКАЯ.

Віцічак ведаў, што цяпер яго Вера нікуды не дзенецца, выдасць прывезенае дачкой.

Потым Тані і вяселле справіў. Без вялікага размаху, але і не беднае. Маладыя ў сельсавет распісвацца на легкавых машынах ездзілі — зяць працаваў на рамзаводзе, і Тані з «торгу» «Волгу» выдзелілі.

— Сьто ты хочаш! У яго рукі залатыя. Усе да яго — вырдуці!

Зяць умеў рабіць грошы. Хутка Таня прыезджала на ўласнай «Волзе». Зяць не без дапамогі Віцічка купіў старую машыну, а пераробіў у новую. Потым на вуліцы насупраць Віцічкавай хаты выраслі штаблялі лесу, з якіх на ўчастку ў горадзе, які маладыя купілі разам з «урамянкай», устаў звонкі, з вялікімі вокнамі дом.

— Усё сваё. Сад. Агарод. Як і не ў горадзе, а на дацы. Толькі кватранты за ўрамянку сёсцьдзесят рублёў плошчца ў месяц! — не мог нацешыцца Віцічак.

Таня Віцічкава тым часам злілася ў мажну, моцную, як злепак, маладзцу. І зяць пакурглеў з твару, заблісчаў, а вусы распушыліся і натапырыліся. Пад домам ягоны гараж ператварыўся ў майстэрню. Аднаго, чаго не хапала Віцічку, — унукаў. Калі спачатку ён мудра пасміхаўся: «Абзыцца трэба, а дзяцей нарабіць навучка невялікая», — то цяпер памоўчваў, не прызнаваўся, што Таня і па дактарах ходзіць, і на курорты ездзіць. Каб насаліць Віцічку, суседка Шура, з якой мяжу на пляцы Віцічак не можа навесці і да сённяшняга дня, гаварыла ўсім:

— Дзе ж тое дзіця будзе? Каб даставаць, усім падстаўлялася. Лікарствы піла, каб дзіця не было. А цяпер ялаўкай і жыве!

— Ну сьто ты ад дурной Сулкі хочаш? — разводзіў рукамі Віцічак.

Але і без Шуры ведала вёска, што неаднойчы зяць, пасля таго, як добра «закідаў» з цесцем, ганяў ноччу жонку з пастронкам у руках па садзе, называў адным толькі словам. Тая скуголіла, а Віцічак з Верай пераймалі зяця і ўпрошвалі:

— Колечка, людзі ж пачуюць! Брыдка будзе...

Тым часам рос і Віцічкаў Вова. Гусей ён яшчэ пасвіў паслухмяна, а далей пайшоў сучаснай дарогай. І як ні крывіўся Віцічак, але купіць сыну матацыкл у восьмым класе давалася.

— Ськола цяперасняга дзіцяці распусціла. Цьорт ведае дзе ўсю ноч на матацыклах лётаюць! Я б то свайму не купіў, але Таня... Гросьвай хапае, падарыла.

Гэта гаварыў Віцічак, але вёска ведала, што даў грошы сам Віцічак пасля таго, як Вовік раніцай закрыў шклом комін, калі маці толькі запаліла ў печы, а дзверы калом падпёр. Давалася Віцічку праз акно вылазіць. Хоць летам гэта і лёгка, але ж не хацелася, каб суседзі бачылі, як дым праз вокны валіць. Вовік прыгразіў, што калі не купіць матацыкл, то не такое яшчэ ўчыніць.

Год пасля школы Вовік гойсаў на матацыкле на ўсе гулянікі ў наваколлі пакуль не забралі ў армію.

— Армія сьтука добрая, мухі выганяе! Таня яго на мясакамбінат прыстроіла. На кааперцыў на царгу стаў. А дзеўку яму я сам добрую прыгле-

дзеў, Місі з Замосця. Дарма, сьто маладая, але Міся дваццаць тысяч на каравай даў ёй!

— А ты, багатыр, нябось зажаўся. Рады, што свата багатага знайшоў, — паддзеў Віцічка Косцік.

— Цяму? Я на ўсю абстаноўку, як палуцаць кватэру, даў.

— Пакуль таго кааператыву дачкаешся...

— А ім за карсэнь не капае. У Тані зывуць, ва ўрамянцы. Гэта толькі сказаць, што ўрамянка, а так нармальна хата. Цякай, колькі табе хочацца! Усе разам, як адна сям'я, — завяршаў гаворку шчаслівы Віцічак, і Косцік уздыхаў:

— Што ты дваццаць тысяч. І я б іх даў, каб хто толькі маю браў.

Ішло жыццё. Зліквідоўваліся, а потым зноў пачалі называцца перспектыўнымі вёскі. Але перасталі ў магазінчыкі, якія былі ў кожнай вёсачцы, штомесяць прывозіць па цэлай машыне «чарніла». А як перасталі прывозіць, то магазінчыкі тыя зачынілі, пару разоў на месяц аўталаўку прысылаць сталі. І ўсё зноў рабілася з клопатам пра чалавечы фактар, а той гэтага не разумееў. І маюкаўся. Гэтак жа, як і на «пажарнікаў», якія пачалі лазіць па будынках, чамусьці разам з участковымі і больш нюхаць па кутках, чым аглядаць гарышчы і каміны печы. Але ж гэта толькі забаўкі ў параўнанні з тым, што перажыла вёска пад сваімі векавымі ліпамі і вязамі, што з ёю выраблялі, малючы сонечныя перспектывы, пакуль людзей на свеце не разагналі. Меншае і меншае яна, як шагрэневая скура, а таму кожны чалавек у яе на від.

Некалькі дзён не паказваўся на людзі Віцічак, і пачалі перапытваць у вёсцы, ці не захварэў? Але не ехала ў адведкі «на Волзе» Таня і Вовік са сваёй не паказваўся.

Усё адкрылася, калі да Віцічка зайшоў у адведкі кандавы Косцік, які апошні месяц праз дзень ездзіў у горад у гарэлачны адзел гастронама і гарываў у кампаніі з бутэлькай сваёй гора: ягоная дачка пайшла доктарам у армію, у Афганістан.

— Ну, яна зь доктар, а не салдат. І вайна гэта, кажуць, к канцу ідзе. Мо і з музам адтуль вернецца. Сьто табе, Косцік, гарываць вельмі! А ў мяне горс, чым у вайну карацель прайшоў! Вот зяцёк вырабіў дак вырабіў! З Вовікавай Ларыскай злёгся! На развод падаў, палавіну ўсяго адсудзілі, селі на «Волгу» і за свет пехалі! Там, казучь, радзіцкі няма. Куды зь цяпер мая Таня? А Вовік гуляе, грошы прапівае! От вырабіў! Горс, чым немец прайшоў! Усю зіну — падыстую! Пагарэльцы мы з Верай! Усю зіну будаваліся, а цяпер на галавеськах сядзім. Пагарэльцы.

Віцічак плакаў горкімі слязамі, Косцік ківаў галавой, глядзеў у акно, за якім стаяў душы жнівеньскі дзень. Млелі на сонцы векавыя прысады. З акна відаць было, як па гравіцы пыліла калгасная агітмашына з чырвоным лозунгам на будцы — «Усе сілы на...» — разводзіць механізатарам абед у тэрмасах. За ёй уставала густая сцяна пылу бязлітасна спякотнага паслячарнобыльскага лета і асядала на траву, на лісце, на даспелую збажыну.

Няма праблем?

рэча для вас». Некаторыя перадачы падаваліся трохі пераніцаванымі, сабранымі са старых «кавалкаў» (маю на ўвазе «Постаці з мінулага», «Мера часу — чалавек»). Не будзем занадта прыдзірлівымі да іх мастацкіх вартасцей, але спытаем у стваральнікаў: якую новую інфармацыю яны нясуць глядачу? Сёння хібы формы мы даруем хутчэй за перакосы зместу і адрозніваем лозунгавыя пустаслоўе ад дэлавой гаворкі.

Больш як з двух дзесяткаў перадач БТ, паказаных у мінулы тыдзень, была адна, якая вымагала глядзець яе да канца. Вострая, смелая, наступальная, яна цалкам адпавядае духу адкрытасці і галаснасці. Маю на ўвазе перадачу з цыкла «Служба вашага настрою», прысвечаную арганізацыі гандлю, якая, напэўна, задаволіла самых патрабавальных «тэлеэкспертаў». І не толькі таму, што ўзнятая праблема тычыцца кожнага з нас, але — галоў-

нае — дзякуючы той энергіі, грамадзянскаму тэмпераменту, якія перадаваліся глядачу, напэўнялі яго сацыяльным аптымізмам, жаданнем дзейнічаць самому, а не проста назіраць.

У рубрыцы «Прырода і мы» гаворка ішла пра кветкі і расліны, якімі здаўна карысталіся знахары і шаптухі. Відаць, такая размова добра дапаўняла б перадачу пра актуальныя праблемы экалогіі. (Заўважу, што тэлебачанню тут не трэба было шукаць «сякеру пад лаваю» — на тым жа тыдні адбыўся «круглы стол» у ДOME літаратара па праблемах аховы прыроды. Пастаўце камеры і дайце глядачам паслухаць, чым заклапочаны людзі. Аднак менавіта гэта — паставіць камеры і ўключыць іх — самае цяжкае для нашага тэлебачання, калі меркаваць па яго перадачах). Толькі адзін раз за ўвесь тыдзень БТ скарысталася жывы

рэпартаж (ці адкрыты мікрафон) у той жа «Службе вашага настрою».

Есць, вядома, і на БТ «Аб'екты перабудовы» (які нагадвае «Празэктар перабудовы» толькі назвай), крытычным быў і «Мінскі веснік», але асобныя крупіны «прыватных заўваг» не ствараюць вобраза часу, як тая адзіная ластаўка не робіць вясны.

Трэба сказаць, што больш надзіннымі былі перадачы, падрыхтаваныя для дзяцей. Не стану аналізаваць усю дзіцячую праграму, але не магу абсці перадачу «Пра цябе і для цябе», у якой сур'ёзна гаварылася пра арганізацыю піянерскіх кааператываў. У другой дзіцячай перадачы, «Увага: падлетак», закраналася такое балючае пытанне, як прастытуцыя непаўналетніх. Тэма, якую і «дарослыя» праграмы яшчэ нядаўна не адважваліся кра-

наць. Ды вось, «прарвала!» Гэта ж тэма прагучала ў маладзёжнай праграме «МТЦ». Самая важная праблема часу? Ці, можа, хібы планавання «эфіру» на БТ?..

Пра іншыя перадачы можна сказаць, што яны «маюць права на існаванне». Гэта і «Метраном», і літаратурная перадача пра творчасць пісьменніка І. Баранкевіча (аўтары У. Трацякоў і В. Скалабан), і «Сустрэнемся пасля адзінаццаці», і «Ліра» з удзелам Я. Брыля. Заўважу, аднак, што ў апошняй сама аўдыторыя не выкарысталася магчымасці сустрэчы з выдатным пісьменнікам, не задала свайму суб'ектыву ніводнага сапраўды вострага, цікавага пытання...

Між тым, пра «адраджэнне» праз галаснасць, пра перабудову гаворыць тэлекаментатары даволі часта...

Рэгіна БАКУНОВІЧ.

музеі В. Бялыніцкага-Бірулі, і ў Мінску, у Дзяржаўным мастацкім музеі. І пераканаліся, што справа гэта важная і патрэбная.

Дык вось. У Мінску ў нас праходзяць тэматычныя вечары «Па краінах Еўропы». Адзін з

На гастроліх аркестр бывае каля трох месяцаў на год. Падчас канцэртаў рознае здараецца...

Удзельнічалі мы ў фестывалі «Музычныя ўрачыстасці» ў Браціславе. Раскошная зала, кветкі на сцэне, у зале глядачы.

нага аркестра і вытрымку нашых музыкантаў.

19 снежня 1983 года. Вялікая зала Маскоўскай кансерваторыі. Канцэрт з удзелам С. Рыхтэра. Аншлаг. У першым аддзяленні ў суправаджэнні нашага аркестра С. Рыхтэр іграў

Сімфонія скончана, публіка доўга, стоячы, апладзіруе, не адпускаючы аркестр са сцэны.

ПАМЯТНЫЯ для нас канцэрты... 21 мая 1970 года Мінскі камерны аркестр адным з першых у краіне выканаў 14 Сімфонію Д. Шостаковіча. Мы адправілі запрашэнне на прэм'еру Дзмітрыю Дзмітрыевічу. Рэспіравалі з асаблівым хваляваннем, чакалі прыезду кампазітара. У апошні момант ён захварэў, не прыехаў, але даслаў пёплую тэлеграму: «Вельмі шкаду для здароўя не дазваляе мне прыехаць. Пасылаю сардэчную ўдзячнасць усім удзельнікам выканаўцам. Д. Шостаковіч».

Успамінаецца і 1975 год, Вільнюс. Мы ўдзельнічалі тады ў Міжнародным фестывалі камерных аркестраў разам з калектывамі са Штутгарта, Бухарэста, Масквы, Рыгі, Вільнюса. Незвычайна прайшоў заключны канцэрт. У праграме — І. Брытэн, «Простая сімфонія», В. Моцарт, Сімфонія № 40, М. Чурленіс, Фуга для камернага аркестра. На сцэне унікальны выканаўчы склад: ігралі толькі лепшыя музыканты з кожнага аркестра! Рэдка надараецца мажлівасць сабраць такую колькасць класных музыкантаў. Гучанне было дзівоснае!

А вось — мінскі навагодні канцэрт-сюрпрыз. Было гэта 31 снежня 1985 года. Ва ўсіх — на сцэне, у зале, за кулісамі — святочны настрой. Музыканты выйшлі ў парках, загрыміраваныя. Праграма высёлая і гарэзлівая: полькі І. Штраўса са стрэламі, парафраза на тэмы песні Р. Паўлса «Раймонда» (саліст і кампазітар І. Палівода), камічная камерная опера Д. Чымарозы «Рэпетыцыя аркестра», дзе саліст-спявак выганяе з-за пульту дырыжора. На заканчэнне — М. Багаслоўскі, Канцэрт... для смеху з аркестрам. Публіка, пераважна моладзь, задаволеная і высёлая.

Выступленне аркестра заканчваецца, і замест кветак нам уручаюць елку, упрыгожаную шарами і цукеркамі. Навагодні сюрпрыз удаўся!

КАЖУЦЬ, «твар» аркестра — яго дырыжор. Пасля Алега Янчанкі наша аблічча доўгі час вызначаў Юрый Цырук. Няма новага пачулі аматары музыкі ў выкананні Мінскага камернага пад кіраўніцтвам Ю. Цырука: цыклы фартэп'янных канцэртаў В. Моцарта, І.-С. Баха; былі выступленні на фестывалі клавесіннай музыкі, на свяце духавой музыкі. Выконвала багата твораў, якія раней у Мінску не гучалі. Ды і беларускія кампазітары, якія цяпер стала і актыўна супрацоўнічаюць з намі, свае спробы ў камерна-аркестравым жанры пачалі пры Ю. Цыруку.

Апошнім часам дырыжоры ў нашым аркестры мяняюцца часцей, чым нам гэтага хацелася б. Быў, скажам, сезон 1984—1985 гг., на працягу якога ў нас памянялася дзесяць дырыжораў! Адно сущышэнне: наш калектыў навучыўся іграць і без дырыжора (дарэчы, каля паловы канцэртаў сезона гэтак і адбываецца, праводзіць іх канцэртмайстар М. Штэйна). У цяперашнім сезоне працуем з новым маладым кіраўніком Аляксандрам Паляніцкам.

Вялікая радасць для нас — супольнае музіцыраванне з такімі цудоўнымі салістамі-майстрамі, як С. Рыхтэр, Т. Нікалаева, Э. Вірсаладзе, М. Плятнёў, У. Крайнеў, І. Ахціпава, С. Данілюк, А. Каган, Н. Гутман, з хорамі пад кіраўніцтвам У. Мініна, В. Палянскага.

Што яшчэ можна дадаць пра нашае жыццё? Нам даводзіцца бываць у розных кутках неабсяжнае Радзімы, і, нягледзячы на суровы графік гастролі, на стомленасць пасля канцэртаў, стараемся наведваць цікавыя мясціны: царкву ў Чыце, дзе вячаліся дзекабрысты, музей скульптара Эрзя ў Саранску, дом-музей Чайкоўскага ў Воткінску, старажытныя храмы Арменіі... Калі наш гастрольны маршрут пралягае ў горнай мясцовасці, абавязкова паднімаемся ў горы: каля Душанбе мы ўзышлі на перавал Анзоб на вышыню 3372 метры, на Каўказе наведвалі Дамбай; пад Ленінгорскам таксама хадзілі ў горы і ўпершыню пабачылі дзікія півоні.

Такія вандроўкі — збавенне ад стомы, яны даюць магчымасць з новымі сіламі займацца мастацтвам, рыхтавацца да сустрэч з аматарамі музыкі. Пасля кожнай вандроўкі мы робім адзнаку флажком на карце Савецкага Саюза, якая вісіць у нашым рэпетыцыйным класе. Мясцін, у якія мы пакуль яшчэ не наведваліся, застаецца ўсё меней. Практычна на ўсіх буйных гарадах Саюза мы пабывалі. Ужо не кажу пра дарогі Беларусі, якія зрабіліся для нас такімі роднымі...

У КАНЦЫ САКАВІКА артысты Мінскага камернага аркестра, які сёння называюць у ліку лепшых творчых калектываў краіны, збіраюцца пасля свайго юбілейнага канцэрта, пастаўцы ў рэпетыцыйным класе самавар і будуць успамінаць пра мінулыя гады: канцэрты, фестывалі, запісы на пласцінках, перадачы па тэлебачанні, дарогі, вакзалы, гасцініцы... — гэта ўсё наша жыццё. Наша маладосць, стаўленне і сталасць. А ў нейкім сэнсе гэта і часцінка жыцця прыхільнікаў нашага мастацтва.

Аляксандр МІЛЬТО.

МУЗЫКА

Мінскі КАМЕРНЫ

ЗГАДКІ АРТЫСТА АРКЕСТРА

апошніх канцэртаў прысвячаўся Англіі і Францыі. Супрацоўнікі музея зрабілі экспазіцыю з твораў мастакоў гэтых краін, а мы ігралі музыку англійскіх і французскіх кампазітараў. У музеі Бялыніцкага-Бірулі іграем штотраза, як бываем на гастроліх у Магілёве. Іграем у малым складзе, пераважна музыку пастаральнага характару, бо цудоўныя пейзажы нашага беларускага жывапісца настройваюць менавіта на такі лад. Невялікімі групамі ўдзельнічаем мы ў сустрэчах з аматарамі камернага музіцыравання і з прыхільнікамі нашага аркестра. Такія сустрэчы праводзім у розных гарадах пад час гастролі.

пра якіх не скажаш нішчым «шыкоўная публіка». Фестываль прэстыжны, удзельнічаюць музыканты з дваццаці краін. Канцэрт наш праходзіць паспяхова. У другім аддзяленні выконваем «Мастацтва фугі» І.-С. Баха. Заканчваецца апошняя фуга, і раптам — гасне святло!!! У зале поўная цемра, але музыка гучыць. Аркестранты, ні на хвіліну не прыпыняючыся, дайгралі твор без нот. І вось — цішыня ў зале і на сцэне. Потым шквал апладысмантаў на некалькі мінут! Са сцэны мы ішлі пад асвятленне свечак... А наступным днём газеты адзначалі поспех Мінскага камер-

Канцэрт І. Гайдна рэ мажор, іграў выдатна. Публіка не адпускала саліста, і твор прагучаў на «біс» цалкам! Другое аддзяленне; мы выконваем Сімфаніету Д. Шостаковіча. Вось гучыць заключная частка. Знячэўку раздаецца стрэл... Зала, здаецца, уздрыгнула і знямела!

Гэта, як аказалася, перад апошнім сола разляцелася на часткі скрыпка канцэртмайстра аркестра М. Штэйна. Ні секунды не вагаючыся, наш другі канцэртмайстар Э. Касовіч узнімае свой інструмент — і іграе сола. Іграе ўпэўнена і натхнёна, быццам нічога не здарылася. Толькі пабялелы твар артыста выдае велізарнае напружанне.

Мінскі камерны аркестр.

Фота А. ВАЙНШТЭЙНА.

ЧЫТАЧ ПРОСІЦЬ РАСКАЗАЦЬ

У рэдакцыю «ЛіМа» прыходзяць лісты, у якіх выказваюцца просьбы больш увагі ўдзяляць так званым нефармальным аб'яднанням моладзі.

Так, напрыклад, хатняя гаспадыня з Гродна Алена Крачкоўская піша нам: «Жыву я ў Гродне, з'яўляюся членам клуба «Паходня». Такія аб'яднанні, як наш клуб, ёсць у розных гарадах нашай краіны. Але чамусьці так мала ў друку пішацца пра нефармальныя аб'яднанні, клубы, якія робяць часам вельмі важныя і патрэбныя справы. Мы, напрыклад, у сваім клубе абмяркоўваем творы пачынаючых паэтаў і празаікаў, знаёмімся з гісторыяй, культурай нашага краю. Зусім нядаўна па ініцыятыве клуба «Паходня» ў Гродне праходзіла канферэнцыя, прысвечаная 300-годдзю Гродзенскай аптэкі.

Клуб «Паходня» арганізаваў пры мусеі М. Багдановіча дзяткі літаратурны гурток «Вянок», якім кіруе Данута Бі-

цэль-Загнетава. З якой цікавасцю вучаць тут дзеці вершы беларускіх паэтаў, спяваюць песні. Я і мае трое дзяцей (меншаму пяць год) таксама з задавальненнем прыходзім кожную суботу ў музей. Дзеці — наша будучыня, і яны павінны любіць, паважаць, ведаць гісторыю свайго краю, яго культуру, а прыкладам можам служыць толькі мы, дарослыя.

Свядомасць, як я заўважыла, у маладых людзей пачынае моцна празіраць у студэнцкім узросце. Таму найперш студэнты і ўваходзяць у клубы тыпу «Паходня», але падтрымкі ад старэйшых часам і не знаходзяць. Лічу, што падтрымка можна публікацыямі, давер'ем. А то ў нас, у Гродне, усе, к прыкладу, ведаюць, што ёсць клуб калекцыянераў, а пра «Паходню» ці ўвогуле ніколі не чулі, ці такія чуткі ходзяць, што «вушы вянуць».

Асабіста для мяне клуб «Паходня»

стаў як бы крыніцай новых ведаў, новых адносін паміж людзьмі. У сваёй сям'і мы размаўляем па-беларуску, вучым дзяцей сваёй мове. Дачка пачала рабіць першыя крокі ў паэзіі, і першыя вершы яе — на роднай мове.

А С. Цярэнцьеў з Віцебска паведаміў нам пра канферэнцыю пад дэвізам «Экалогія культуры», якая адбылася мінулагадня ўвосенні ў Ленінградзе. Чытач выказвае свае думкі аб руху «нефармалаў» і прапануе, каб мы расказаці на старонках газеты пра аб'яднанні «Талака» [Мінск] і «Узгор'е» [Віцебск], што прынялі ўдзел у канферэнцыі разам са шматлікімі групамі моладзі з розных гарадоў нашай краіны.

З просьбамі расказаць аб тым, што з сабе ўяўляе «Талака», што аб'ядноўвае яе члены, звяртаюцца да нас і іншыя чытачы.

Нататкі журналіста Віктара Мартыненкі ў пэўнай меры адказваюць на чытацкія пытанні.

Будуюць хату талакай...

У сацыялізме — грамадстве сацыяльнага вызвалення працоўных — спраўджваецца даўняя мара чалавецтва. Але мы ідзем нікім не ходжанымі сцяжынамі і, натуральна, увесь час натыкаемся на праблемы самага рознага характару. Адна з іх вырашаюцца правільна, другая — не без памылак, вырашэнне трэціх замаруджаецца... А замаруджанне з вырашэннем пэўных праблем можа вылікаць розныя стыхійныя рэакцыі грамадства.

Скажам, маладзёжныя фарміраванні нахталт гомельскага і мінскага клубаў «Талака», гродзенскага «Паходня», полацка-наваполацкага «Маладзіка», віцебскага «Узгор'я», брэсцкага «Краю» і г. д. узніклі ў нашай рэспубліцы ці не таму, што справа выхавання нацыянальнай свядомасці была пушчана на самацёк? Гэты безумоўны пралік спараджаў нацыянальны нігілізм, адбывалася дэфармацыя разумення інтэрнацыяналізму. Але тое, што сам уклад нашага жыцця вылучыў як альтэрнатыву аб'яднанні, якія жывяцца не абывацкімі настроймі, а духоўнымі запатрабаваннямі, — ужо гэта сведчыць пра магутны сацыяльны патэнцыял. Аднак рэалізоўваць гэты патэнцыял эфектыўна трэба яшчэ вучыцца і вучыцца. Важна, каб патрэбнасць дбайнага розуму ў гэтай справе не ператваралася ў звышдбайны бюракратызм — тое, што вельмі яшчэ перашкаджае згаданым маладзёжным суполкам. Лёс мінскай «Талакі» тут вельмі характэрны.

Не на пустым месцы з'явілася яна ў 1985 годзе. Спачатку была «Майстроўня» — клуб, дэвізам якога, бадай, было — «моладзь і мова». Праўда, знайшліся гэтыя купалаўскія спяваны крыніцыя, якім «кабы ціха». Яны ў павазе да роднай мовы заўважылі нацыяналізм, а ў палымным пратэсце супраць

нядбайнасці некаторых гаспадарчых дзеячаў да гістарычнай спадчыны — звычайнае хуліганства. І «Майстроўня» не стала. Гэта не значыць, што не стала скіраванай адпаведна свядомасці.

Новае аб'яднанне ўзяло іншы кірунак. Маладыя людзі — студэнты, рабочыя, інтэлігенцыя — вырашылі, улічваючы папярэдні вопыт, супрацьпаставіць старым поглядам не словы, а справы. І назву абралі адпаведную — «Талака». Талака — гэта калі бяда ў аднаго, а клопат — ва ўсіх. Есць добры старадаўні звычай: калі згарэла ў каго хата, дык усёй грамадой людзі збіраліся на талаку, бо разам і ямчэй і хутчэй працаваць. А хіба гэта не сапраўдны пажар, калі з-за невуцтва пэўных адказных асоб або недахопу сродкаў на рэстаўрыцыю, старадаўнія помнікі архітэктуры ператвараліся ў стойлы для жывёлы, збожжа-сховішчы ці ўвогуле руйнаваліся? «Талака» прапанавала не сродкі, а рукі. Плюс працоўны энтузіязм.

Старшынёй клуба выбралі маладога рабочага мінскага вытворчага аб'яднання «Інтэграл» Сяргея Вітушка. Ён і па сённяшні дзень лідэр «Талакі», але цяпер ужо Сяргей — студэнт гістарычнага факультэта Белдзяржуніверсітэта.

— Пайшоў вучыцца, бо адчуў недахоп ведаў, — тлумачыць Вітушка. — Мы займаемся сур'ёзнай справай — бясплатна працуем на археалагічных раскопках, на аб'ектах рэстаўрацыі. І няхай мы толькі дапамагаем спецыялістам, але ж не павінны і самі быць дыктантамі. Прынамсі, я, як старшыня клуба, не магу сабе такога дазваляць...

Суботнікі на Траецкім прадмесці, сядзібе Ваньковіча ў Мінску, вандроўкі па гістарычных мясцінах Беларусі, удзел у разнастайных маладзёжных сустрэчах — хіба пералічыць усе карысныя справы «Талакі»? Тым больш, што нават вандроўкі ў іх незвычайныя. Расказвае актывіст клуба, грузчык Беларускай чыгункі Віктар Івашкевіч:

— Мы тут не ў ролі турыстаў. Не разумеем тых, хто ходзіць, каб проста «накручваць» нагамі кіламетры, і прыдумвае сабе розныя «натэгорыі» складаных асабістых маршрутаў нашых маршрутаў залежыць ад колькасці занябных помнікаў культуры, з якіх трэба вывезці смецце, падладзіць мур ці хоць аднавіць адарваную шылду «Ахоўваецца дзяржавай». А часам і альпіністаў прыходзіцца ўшчуваць, калі яны, штурмуючы старажытныя вяршыні доўліства, нявечаць іх сваім альпінісцкім рыштункам...

Не дзіўна, што плён дзейнасці «Талакі» не застаўся без увагі: радыё, тэлебачанне, прэса прысвяцілі маладым энтузіястам рэпартажы, артыкулы, нават перадавіцы, падкрэсліваючы той прыклад сацыяльнай свядомасці, які грунтуецца не на словах, а на справах. У маладзёжных аб'яднаннях Гомеля, Віцебска, Полацка, як у мінскай «Талацы», гэты рух за гістарычную памяць становіцца рухам за паўнацэнную духоўную культуру. У суседняй Літве з'явілася нядаўна аналагічнае аб'яднанне «Талка». Праўда, амаль адразу пасля яго з'яўлення... беларусам ужо можна было ехаць у Вільню па вопыт: клуб адразу пачаў працаваць на базе мясцовага фонду культуры, з дапамогай гарвыканкома атрымаў пастаяннае памяшканне, тэлефон, магчымасць рэкламы сваіх мерапрыемстваў праз рэспубліканскі друк. Нічога падобнага нашы пачынальнікі пакуль не маюць: віцебскае «Узгор'е» кожны сезон з'язджае з чарговым «зімовым кватэра», гомельскі клуб нядаўна атрымаў падвальнае памяшканне, а мінская «Талака» ўсё пераязджае з аднаго Палаца культуры ў другі.

На жаль, грамадскае прызнанне нефармальнага аб'яднання не ператварылася яшчэ ў сталую афіцыйную падтрымку. І вытокі гэтага трэба шукаць у кансерватызме тых чыноўнікаў, якія прывыклі ствараць дэбраты са слоў і фраз, з-за чаго кожнае незразумелае сло-

ва ці сімвал для іх здольны забрэсліць у іх вачах усе докрасныя справы.

Скажам, ніхто не супраць таго, што некаторыя юнакі і дзяўчаты свой вольны час аддаюць не бяздумнаму торганню ў дыска-барах, а карыснай працы. Але калі яны ж працуюць на аднаўленні царкваў ды касцёлаў, ды яшчэ «нейкія значкі» (?!), на сабе чапляюць...

А між тым, час бы залішне пільным чыноўнікам зразумець, што адраджэнне некаторых гістарычных сімвалаў — гэта і канкрэтная контрпрапаганда супраць распаўсюджвання буржуазнай сімвалікі. Няўжо ж лепш, калі наша моладзь упрыгожвае сваю вопратку амерыканскімі сцяжкамі, ідаламі заходняй маскультуры...

Яшчэ горш, калі да нежадання зразумець моладзь дадаюцца яшчэ і бюракратычная абывацкасць, самадурства. У Віцебску ачышчаную ад камянёў і падрываную «ўзгорцамі» да рэстаўрацыі Прызбражэнскую царкву мясцовыя чыноўнікі адвядлі пад... стойлы для жывёлы. А што? Есць бясплатная рабсіла — яны і гной, калі трэба, вывезуць!

Сёй-той называе энтузіястаў з «Талакі», «Узгор'я», «Паходня» «аматарамі фальклору», «прыхільнікамі даўніны»... Але ён проста не ведае іх, гэтых сучасных хлопцаў і дзяўчат. Яны з захопленнем святкуюць Купалле пасля чарговага суботніка, які адбыўся пасля працоўнага дня, а на другі дзень — у выхадны — крыху паспаўшы, спяшаюцца на аўтобус у Дзяржынск на фестываль мінскага рок-клуба «Няміга». Іх цікавіць усё... Усё, што мае дацэнненне да развіцця роднай культуры. Так што марнуе час той, хто шукае ў іх нацыяналістычную адасобленасць. У рэшце рэшт яны імкнуцца ўдыхнуць сапраўднае гучанне ў паніжце інтэрнацыяналізму, сутнасць якога, як вядома, не ў самаліквідацыі нацыянальных культур, а ва ўзаемаўзбагачэнні.

Віктар МАРТЫНЕНКА.

ЗНАЕМЯЧЫСЯ з выстаўкай «Няміга-17», я зноў успомніў «нефармалаў». Успомніў і ўсміхнуўся: некаторыя ж з удзельнікаў «Нямігі...» таксама ў свой час пачыналі як «авангардысты». Многа гадоў назад мы з Л. Шчмялёвым наведалі майстэрню А. Кузняцова, дакладней, памяшканне, дзе ён веў дзіцячую студию выяўленчага мастацтва. Убачылі там такія экзерсісы, што цяперашняя «Форме» або «Галіне» і не снілася. Эксперыментавалі і М. Бушчык, і А. Маціевіч, і Т. Сакалова, і А. Мятліцкі. «Авангардысцкая» работа А. Малішэўскага воль ужо колькі гадоў упрыгожвае маё жыллё.

Падумалася: у аснову сапраўднага мастацтва заўсёды пакладзена праўда. Не вытанчанае майстэрства, не фантомы самазгабленага мыслення, не эксцэнтрыка атракцыёнаў, а праўда. Аксіёма? Так. Але яе не пашкодзіць паўтарыць, бо шукаць тую праўду — задача няпростая. Часта і жыцця не хапае, каб знайсці яе.

На выстаўцы «Няміга-17» яшчэ раз пераканаўся, што сэнс выяўленчага мастацтва ў адным: у перакладзе ўсіх ідэй, якія хваляюць чалавека, грамадства, — інтэлектуальных, пластычных, духоўных, — на мову чалавечнасці.

Экспазіцыя стала нечаканасцю і нават сюрпрызам не толькі для гледачоў, але і для калег-мастакоў, хоць ніякіх асаблівых нечаканасцей быццам не павінна было быць. Проста высветлілася: калі на рэспубліканскіх выстаўках экспануюцца адзін-два творы таго або іншага мастака — гэта адна справа, а калі многа, ды яшчэ ў групе аднадумцаў, гэта зусім іншае.

Выстаўка здзівіла цэласнасцю экспазіцыі і нестандартнасцю, неардынарнасцю дараванняў, самастойнасцю меркаванняў пра час і пра сабе. Бадай, апошняе ўразіла мяне больш за ўсё. Ды яшчэ — любоў аўтараў да пластычнага вобраза, які ў асноўным перадаецца колерам, каларытам. Думаецца, мы убачылі жывапіс у лепшым сэнсе гэтага слова.

Сапраўды, жывапіс А. Малішэўскага, М. Бушчыка, С. Кірушчанкі, А. Кузняцова, А. Маціевіча, Л. Хобатава і А. Цыркунова сканцэнтраваны ў вельмі кампактных адсеках, утварае ўражанне выбуховага зараду, стыхійнасці навалініцы — з-за сваёй гарчай імпульсіўнасці, страсных колеравых усплёскаў. Мова жывапісу — захопная, але патрэбны немаляна намаганні, каб яе зразумець, больш таго — на гэта не кожны аказваецца здатным. Я назіраў за рэакцыяй публікі на выстаўцы. Шмат пытанняў узнікала, напрыклад, да Кузняцова (праблема канкрэтнай вобразнасці), да Кірушчанкі (чаму карціны цёмныя), да Малішэўскага (спецыфіка яго малюнка), да Цыркунова (зашыфраванасць сюжэтаў) і г. д.

Але тыя, чыя думка напружана працавала, хто імкнуўся зразумець выстаўленыя палотны, маглі ацаніць у працах мастакоў памяць пра традыцыі, на жаль, паўзабытыя, беларускага жывапісу 20—30 гадоў, зварот да вытокаў народнай творчасці, да лепшых дасягненняў рускага мастацтва пачатку стагоддзя, зварот да вытокаў народнай творчасці. Яны маглі ўбачыць і тое, што ўсе гэтыя майстры звязаны агульным светаўспрыманнем, агульнай прыналежнасцю да складаных паваротаў нацыянальнай гісторыі, разуменнем сутнасці пластычнага мастацтва і яго прызначэння.

Гледзячы на лепшае, найбольш значнае, што строга і ў асноўным удала адабралі мастакі, бачыш, як мяняючыся з цягам часу, яны захоўвалі аднанасць заяўленаму яшчэ ў ранніх работах (частка іх таксама экспанавалася на выстаўцы). Унутраная цэласнасць, устойлівасць маральных крытэрыяў — самая прыкметная якасць іх творчага руху. Я памятаю, як не так даўно адваргалася «вядучымі» нашымі мэтрамі творчасці М. Бушчыка і А. Кузняцова, з якой цяжкасцю ўваходзілі ў вялікую творчасць, акрамя бадай што А. Мятліцкага, і іншыя ўдзельнікі выстаўкі. Пра А. Малішэўскага не гавару. «Патрыярх» групы «Няміга-17», ён у свой час, гадоў недзе 25 назад, хадзіў у «фармалістах». Я не ўсё прымаю ў асобных работах гэтага майстра, асабліва тое, што тычыцца кампазіцыі і малюнка, думаю, што і ў выбары тэм ён не заўсёды шчыры, аднак колера-музыка яго пейзажаў, нацюрмортаў, партрэтаў сапраўды дзівосная. Яго жывапісную вытанчаную пластыку лёгка адрозніць ад іншых «каларыстаў» — па яго звонкіх «гіпербалах», сведках пачуцця страснага, сканцэнтраванага ў прамежы, а не такога, што асвятляе ўбачанае роўным святлом.

А. Малішэўскі паказаны на выстаўцы нібы прыціснана, без тых карцін, якія ў свой час былі добра прыняты і здабылі

мастаку заслужаны аўтарытэт. Ён вырасіў выступіць тут у інтымных формах пейзажа і партрэта, бліснучь свабодай і нязмушанасцю пэндзля. Відаць, пейзажныя эцюды больш за ўсё набліжаюць нас да сапраўднага аблічча майстра, хоць і ў карцінах ён паказвае выдатныя каларысты. Мне ж бліжэй менавіта пейзажы, нацюрморты, партрэты, дзе Малішэўскі адчувае сябе больш свабодна. Маю на ўвазе, скажам, даўні партрэт А. Кішчанкі, партрэт М. Мельячэнка, беларускія эцюды

духоўнай прыгажосцю сцвердзілі адвечныя катэгорыі любові, добра і міласэрнасці.

Яшчэ адна яркая мастакоўская асоба — М. Бушчык, які таксама не цураецца рацыяналістычнага пачатку ў сваіх палотнах. Але модная, яркая пачуццёвая, стыхія колеру і святла нібы напаяюць яго творчасць. (На жаль, на выстаўцы не прадстаўлены маленькія эцюды мастака, якія ён пісаў на радзіме: менавіта ў іх, на мой погляд, асабліва праявілася яго паэтычнае пачуццё, жывое

творца. Праўда, на маю думку, мастаку трэба ў будучым ісці на большае «высвечанне» палітры, бо ў некаторых, у тым ліку апошніх па часе палотнах, заўважаецца самацвятанне ўжо знойдзеных раней пластычных канцэпцый.

Люблю я і карціны А. Маціевіча, у якіх прысутнічаюць вытанчаны жывапіс, тэмперамент, і ў той жа час пластычная стрыманасць. Мастак валодае шчаслівым дарам абвостранай рэакцыі на «спецыфіку рэчаіснасці». Часам яе вынікам бываюць творы, гранічна напружаныя па сваім настроі — як, напрыклад, карціна «Успаміны». Тут абвостраная эмацыянальная рэакцыя на дзею (удовы за сталом) не адлюстравана, а выяўлена ў колера-рытмічнай пабудове палатна. Карціны «У асеннім садзе», «Восень», «Звычайны вечар у Лахве», «Бакеншчык», «У вёсцы» напоўнены зусім іншым настроем, спакойным і прасветленым позіркам на наваколле. Мноства нябачных прэмій звязвае творчасць А. Маціевіча з 20—30-мі гадамі, з жывапісам М.

на імпульсіўнай непасрэднасцю, прамай: мастак выплывае на палатно свае ўражаны ад самых простых жыццёвых рэчаў: вась стары іграе на гармоніку; задуменны начны паўстанак; адзінокі конь, нібы зачараваны, стаіць у тумане; ласі, якія п'юць ваду, гарэза-дзяўчынка, маці і сын... Усё жыццё светам пластыкі і ўсё ўбачана вострым і добрым рамантычным поглядам. Радасць, адкрытая экспрэсія — у «Дыханні зямлі», «Мройнай ночы», «Поўдні». У карцінах Л. Хобатава амаль няма часавых характарыстык, яны гавораць толькі пра паэтычны перажыванні свету. Але вобраз мастака — не пазачасавы. Уяўленне пра зямлю ў яго палотнах даецца нібы ў двух планах: гэта рэальная беларуская зямля і гэта — наша планета, радзіма чалавецтва.

Раздзелы жывапісу на выстаўцы ўдала фланкіруюць экспазіцыі твораў Т. Сакаловай і А. Мятліцкага.

Тамара Сакалова — прызнаны майстар арыгінальнай керамікі. Яна шмат працуе ў станковым плане, для выставак, а таксама ў манументальна-прыкладным мастацтве (на выстаўцы прадстаўлены некаторыя шматныя кампазіцыі, выкананыя для Саюза тэатральных дзеячаў БССР). Элегантнасць, свабода асацыяцый, кампазіцыйная складанасць і высокая прафесійны густ — вось рысы, характэрныя для яе лепшых рэчаў. Т. Сакалова бачыць у мастацтве магутную арганізуючую сілу, здольную ствараць прыгажосць для людзей. Пейзажы, нацюрморты, партрэты, прадметныя тэматычныя кампазіцыі мастачкі — гэта карцінкі стану свету, яго асобных праяў — прыроды і людзей. Яна адлюстроўвае невялікае кола аблюбованых ёю прадметаў, але пры тым сіла эмацыянальнай уражлівасці яе керамічных карцін настолькі моцная, што надоўга пакідае ў памяці пералівы вытанчанага карычневага, шэрага, охрыстага, чорнага, блакітнага таноў на паверхні шмота. Т. Сакалова вызначаецца дысцыплінай мыслення, высокім узроўнем майстэрства і спецыфічных ведаў, а таксама вялікай працаздольнасцю.

Што галоўнае ў творчасці Аляксандра Мятліцкага, вядомага ў рэспубліцы як майстра станковай і дэкаратыўнай кампазіцыі? Камернасць, інтымнасць вобразнага ладу? Высокая культура матэрыялу? Схільнасць да сузіральнасці, філасофскага раздуму? Або пошук гармоніі свету? Відаць, усё разам. І тады нараджаюцца жаночыя і дзіцячыя вобразы, мадонны, ікары і праметэі, цудоўныя маленькія кампазіцыі, прысвечаныя дзяцінству, сям'і, каханню, выкананыя ў бронзе, камені, часам — у дрэве, і цёплай фактура дрэва выглядае сапраўды жывой, як ва «Ураджаі», напрыклад.

Свет А. Мятліцкага спакойны, гарманічны і чароўны натуральнасцю быцця («Дуэт», «Песня», «Мацярыства», «Параць-кветка», «Хваля»). Але ёсць і іншы — больш супярэчлівы, менш цэласны, у якім няма эстэтычнай завершанасці, акругленасці пластычных форм, але затое ёсць драматызм. Драматызм часу. Пра гэта — рэльефны трыпціх «Дзецям вайны», пра гэта — «Акорд», «Падзенне Ікары»...

І яшчэ. Нібы аспрэчваючы манополію партрэтнага жанру ў адлюстраванні духоўнага свету чалавека, А. Мятліцкі ў шэрагу сваіх работ звяртаецца да пластыкі і руху чалавечага цела. Дзякуючы ўважліваму вывучэнню натуре, умённа прыкмятаючы галоўнае, ён аперыруе мовай вельмі востра і дакладна знойдзеных і ўвасобленых у матэрыяле жэстаў пастаў і тым самым стварае своеасаблівую «формулу» стану чалавечай душы.

Мы паглядзелі выстаўку. Якія высновы можна зрабіць з гэтай нагоды? Сёння часам выдуцца спрэчкі, што важней у мастацтве — «што» або «як». А ці ў гэтым пытанне? Важней за ўсё — «хто», асоба самога мастака. Менавіта яна, асоба мастака, і прывабіла столькі гледачоў у Палац мастацтваў. Выстаўка паставіла яшчэ раз пытанне пра цяперашнюю сітуацыю ў беларускім мастацтве: пойдзе мастацтва па шляху добра знаёмых «гульняў» (няхай гэта акадэмічная правільнасць або модная гістарычная стылізацыя, карнавальны «авангардызм» ці віртуознае рамяство на ўсе выпадкі жыцця), або рушыць у неадследзаныя пласты жыцця, у складаныя калізіі рэчаіснасці, у пошукі новых вобразна-пластычных сродкаў? І яшчэ. Можна, сапраўды ўнутры прафесійнага Саюза мастакоў неабходны такія вольныя таварыствы на інтарэсах, як «Няміга-17»?

АДНАДУМЦЫ З «НЯМІГІ-17»

Нататкі з выстаўкі, якая стала нечаканасцю і нават сюрпрызам не толькі для гледачоў, але і для прафесіяналаў...

«Пойма Бярэзіны», «Прылукі», «Стары Мінск», «Лес партызанскі» і самы апошні па часе — «Поле Рахманькі». А карціна «Дзень Памяці» пераканаўча праілюстравала жывапісную канцэпцыю аўтара: колер — не фарба прадмета, а філасофія.

Мяне прывабіла магутная індывідуальнасць А. Кузняцова, філасофская і музычная вытанчанасць яго мастацтва. У гэтым мастаку ёсць максімалізм, для яго самога, відаць, не надта зручны і лёгкі. Ёсць імкненне, спазнаўшы свет, наоў узнавіць яго як гарманічнае адзінае, спалучаючы бачнае, даступнае позірку з пластычным ідэалам, як гэта атрымалася ў карціне «Малочны ранак».

А. Кузняцоў ахвотней за ўсё піша жанчыні і кветкі. Але дзіўныя, на першы погляд, небудзённыя формы гэтых кветак, вопраткі, прадметаў, атрыбутаў для яго толькі пачатковы імпульс, які перадаецца жывапісу. Усё далейшае належыць яго духоўнай субстанцыі, яго ідэі. Вось, скажам, палатно «Прысвячаецца народнаму майстру Антону Таркаўскаму». Што на ім? Жанчына ў вясельным уборы з кветкай як сімвал чысціні — і чорныя сасуды, выдатная кераміка майстра. Сасуды з іх паўтанамі, кантрастамі, блікамі — як вечная памяць... Або «Белы вальс» — трагічны, журботны твор пра нялёгкае жаночы лёс. Трапяткі «Сляпы дождж» — таксама ўспамін пра людзей, якія даўно пайшлі ад нас...

Вядома, мастацкі вобраз палатнаў А. Кузняцова не адназначны. Ён складаны, асацыяцыйны. Творы не адразу раскрываюць перад гледачом глыбіню жыццёвых калізіяў і пачуццяў, якія хвалююць мастака, бо пазбаўлены геаграфічных прыкмет, апавядальнасці, літаратурнасці, канкрэтнасці сюжэтных ліній. Думаецца, маральны пафас карцін А. Кузняцова — у спрэчцы са старажытным выслоўем: «Прышлі мы выпадкова і пойдзем, нібы нас не было». З плын часу мастак вярнуў і з захапленнем узнавіў для нас вобразы беларускіх жанок, што сваёй

трапяткое дыханне). М. Бушчык усёй сваёй істотай прывязаны да зямных радасцей, да квецені прыроды, да сонца, цішыні, утульнасці роднага дома, вясковых ландшафтаў, да сціплых працаўнікоў-сялян. Ён піша блакітную ноч з ледзь прыкметнай цэркаўкай, летнія лініі і туманы. У гэтай рэальнасці мастак знаходзіць паэтычны, філасофскі і музычны стрыжань свайго мастацтва.

Так, М. Бушчык пастаянна ў сваім захапленні жыццём, але па экспазіцыі відаць і тое, як ён мяняецца штораз, ствараючы адчуванне то пластычнага ўздыху, то няўстойлівасці, то стракатасці жывапісу. Нястрымана экзатычны ў карціне «Нараджэнне дня», ён задумены і вытанчаны ў палотнах «Цішыня», «Беларуская вёсачка», настойлівы і сумбурны ў алегорыі «Красавіцкая ноч», настальгічны ў «Блакітнай поўначы».

Заглыбленай работай над структурай колеру, каларыту, прасторы займаецца С. Кірушчанка. Часцей за ўсё ён выкарыстоўвае градацыі цёмна-сіняга спектру, у складзе якога пастаянна выяўляе ўзбагачаючыя колеры, нібы паглынутыя агульным тонам: загушчанае сінеча неба, якая нібы патане ў чарнаце ночы («Ноч», «Няміга ноччу»), прыглушаная зеляніна саду, што стварае прыцягальную недагаворанасць («Святло красавіка», «У садзе»). Адно з цікавых палотнаў С. Кірушчанкі — «Нацюрморт са слівамі». Тут дакладна «зафіксаваны» моцныя бакі яго жывапіснага даравання. Блізкія да яго апошнія карціны — «Эдэм», «Чаканне», «Сабор». У іх — імкненне аўтара да прадуманай вытанчанасці жывапіснага рашэння, пабудаванага на збліжэннях цёмных танах, арганічная пластыка палатна, прасторавая і колеравая арганізацыя пры ўменні перадаць імпрэсіяністычны стан прыроды, на які душа чалавека адгукаецца патаемнымі пачуццямі. Інакш кажучы, пластычная структура палатна ў С. Кірушчанкі становіцца самым актыўным сродкам у раскрыцці ідэі

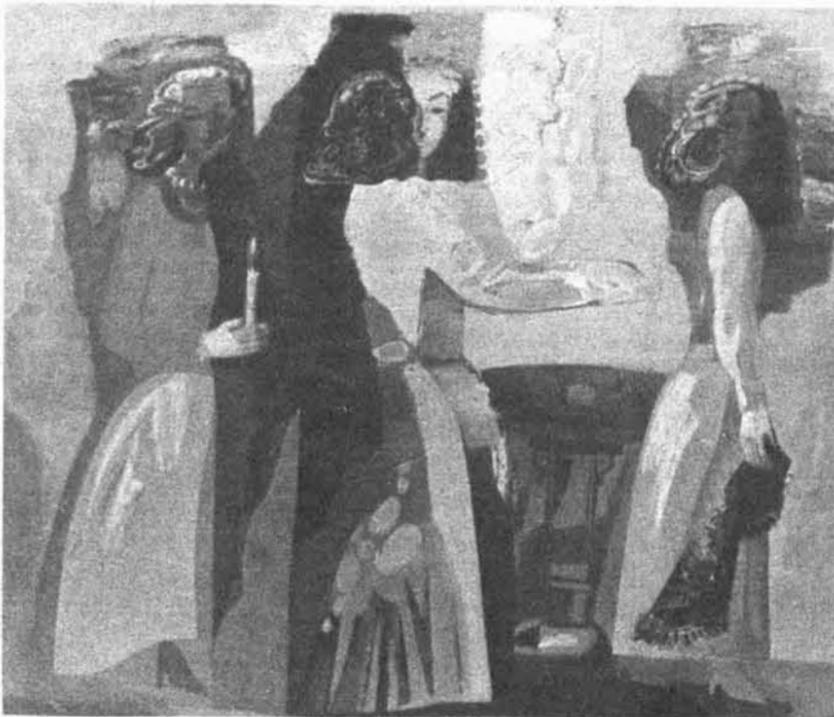
Філіповіча, Р. Семашкевіча, М. Станюты, калі ў атмасферы актыўных, хоць і супярэчлівых выпрабаванняў усяго савецкага мастацтва стала інтэнсіўна развівацца і нацыянальная беларуская школа жывапісу, на жаль, сёння добра падзабытая. Сам А. Маціевіч лічыць, што колер можа непасрэдна выражаць змест.

Цікава, самабытна, хоць і супярэчліва, развіваецца творчасць А. Цыркунова. Ён здаецца, гатовы хутчэй памыліцца ў плане фармальным, чым сфальшывіць у пытаннях маральных, у пытаннях гістарычнай памяці народа, яго каранёў і традыцый. Сфера прысутнасці гэтай маральнасці не абмяжоўваецца ў мастацтве А. Цыркунова нейкімі рамкамі, а вызначае ўсе яго адносіны з шырокім колам з'яў і падзей, пачынаючы ад тэмы хрышчэння Русі і да Скарыны — і далей да тэмы «блуднага сына», які вярнуўся ў родную хату («Бульба»).

Часам ён падыходзіць да самай мяжы акрэсленага, дазволенага самімі прынцыпамі выяўленчага мастацтва, спрабуючы, узняўшыся на дыбкі, убачыць: што там? Аднак прынцыпы ёсць прынцыпы: плата за іх парушэнне непазбежная. У некаторых рэчах, скажам, «Пакутніца Наста», «Карэзлівы Стась», у трыпціху «Полымя» — сведчанне гэтага балансіравання на краі выяўленчасці, тут сустракаюцца колеравая жорсткасць, фарба замест тона, прыкметны скажонасць формы і значыстая дысгарманічнасць кампазіцыі.

Работы А. Цыркунова апошніх гадоў («Белая мелодыя», «Над Курганам», «Першадрукар-асветнік Скарына») сведчаць, што ўся вобразна-жывапісная канцэпцыя мастака скіравана на асваенне галоўнай і ўлюбенай тэмы — тэмы нацыянальнай спадчыны, кроўнай, непарушнай сувязі сённяшняга чалавека з гістарычнай памяццю, з роднай зямлёй. А гэта для мастака — нямаля.

Выстаўка адкрыла здольнага жывапісца Л. Хобатава. Яго мастацтва напоўне-

А. КУЗНЯЦОЎ. «Белы вальс».

А. МЯТЛІЦКІ. «Акорд».

Барыс КРЭПАК.

СВЯТА ЧЭХАСЛАВАЦКАГА НАРОДА

Барэльф савецкаму-воіну-вызваліцелю ў пантэоне музея на Вітаве.

Сярод воінаў Савецкай Арміі, якія бралі ўдзел у вызваленні Чэхаславакіі ад нямецка-фашысцкіх акупантаў, было многа і беларусаў. З пісьменнікаў можам прыгадаць Пятра Прыходзьку. Адаў сваё жыццё за свабоду брацкай краіны Змітрок Астапенка.

Пасля вызвалення Чэхаславакіі і перамогі нацыянальна-дэмакратычнай рэвалюцыі (20 — 25 лютага 1948 г.) у краіне пачалося будаўніцтва сацыялізму. Пра гэта гаворыць і ліст календара ад 20 лютага. Там пазначана, што 40 гадоў назад працоўныя Чэхаславакіі атрымалі гістарычную перамогу над рэакцыяй. Далучымся да гэтага свята і мы. Між намі і брацім чэхаславацкім народам — векавая дружба. Адзначаючы сёння юбілейную дату, ушанаванне гістарычных повязяў два свае пераклады.

Сяргей ПАНІЗНИК.

Бланка ШВАБАВА

(Чэхія)

Канікулы

Высокае святло і спеў — у вышыні...
А тут — начы жытло,
тут — смагі карані.

І соладка на тым сунічным полі,
дзе выспяваюць ягады на волі.

А заўтра на зары
вы сонца не праспіце,
дайдзіце да гары
і ў заўтра зазірніце.

Сабе паабяцайце
хоць ажынную,
але ўсёпераможную вяршыню.

Густаў ГУПКА

(Славакія)

Затоеная нягода

Памяць пяшчоты поўніцца
веклічамі тваімі
Жвір перажытага перабіраю
Страты начных імгненняў
струп ад гаротнай вайны
з акапаў душы вымаю.

Дрыготкія цені дрэва
вясняначка з гнуткай таліяй
так і заселі ў скронях
разам з далёкім рэхам
страчанага чалавека.

Скончыўшы сваю шматгадовую службу ў танкавых часцях, я пасяліўся ў Мінску. Успаміны часта прыводзяць мяне да пастамента з танкам, што на век застыў ля Дома афіцэраў. Легендарны Т-34, які прайшоў усю вайну з першага да апошняга дня, па праву займае ганаровае месца ў гісторыі другой сусветнай вайны.
Па сваіх баявых якасцях «трыццацьчвёрка» адрознівалася ў лепшы бок не толькі ад варажых танкаў, але і ад танкаў

войск для абароны краіны Саветаў ад шматлікіх ворагаў!
Тыя першыя савецкія танкі ўдзельнічалі неўзабаве ў баях з беларускімі акупантамі на беларускай зямлі. З дапамогай танкаў часці Чырвонай Арміі атрымалі перамогу ля станцыі Зябікі Полацкага раёна. Праз 24 гады нашчадак першыцца айчыннага танкабудавання прайдзе апрабаванне ў баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі каля старажытнага Полацка. У памяць аб гераізме савецкіх

сы аказаліся неўкамплектаванымі. Да лета 41-га ў танкавых войсках знаходзілася толькі невялікая колькасць танкаў КВ і Т-34. На ўзбраенні ў асноўным заставаліся танкі старых канструкцый з абмежаваным мотарэсурсам.
Мне давялося ў пачатковы перыяд Вялікай Айчыннай вайны на свае вочы бачыць, у якой складанай абстаноўцы апынуліся нашы войскі, у прыватнасці, танкавыя. Якія цяжка выпрабаванні сустрэлі нашых танкі-

як 300 тысяч гітлераўцаў на чале з фельдмаршалам Паўлюсам.
З'яўленне на франтах вайны буйных танкавых злучэнняў давала магчымасць шырокага маневру, дынамічнасці, хуткага пераходу ад аднаго віду баявых дзеянняў да другога, прыносіла поспех у вырашэнні разнастайных задач у самых складаных баявых умовах. Гэта паказалі падзеі на Арлоўска-Курскім напрамку, Белградска-Харкаўская, Беларуска і іншыя апе-

23 ЛЮТАГА — ДЗЕНЬ САВЕЦКАЙ АРМІІ І ВАЕННА-МАРСКОГА ФЛОТУ

АГОНЬ І БРАННЯ

Аўтар артыкула — Герой Савецкага Саюза Яўсей Рыгоравіч Вайнруб — нарадзіўся ў 1909 годзе ў Барысаве. Скончыў Ваенную акадэмію імя Фрунзе. У Айчынную вайну летам 1941 года ў саставе танкавай дывізіі абараняў Беларусь, удзельнічаў у баях пад Арлом, у вызваленні Беларусі. Камандаваў танкавай брыгадай у час Вісла-Одэрскай аперацыі. Пасля вайны працаваў на Мінскім аўтазаводзе.

саюзнікаў таўшчынёй брані, формай корпуса, кампануючай механізмаў, надзейнай канструкцыяй дызельнага рухавіка, магутнасцю і выдатнай дальнабойнай гарматай.

Да ўсяго гэтага трэба дадаць яшчэ майстэрства савецкага танкавага экіпажа — кемлівасць, знаходлівасць, смеласць. Сіла духу, воля да перамогі, найвышэйшы патрыятызм нашых танкістаў выліліся ў гады Вялікай Айчыннай у бяспрыкладны масавы гераізм.

У абрысах гэтай баявой машыны, узнятай на п'едэстале ў памяць аб гераічным мінулым, — сама гісторыя бранятанкавых войск Савецкай Арміі. Першыя танкі айчыннай вытворчасці былі сабраны рабочымі чырвонага Сормава па ўказанню Уладзіміра Ільіча Леніна. У гонар правадыра рэвалюцыі першы савецкі танк атрымаў імя «Барысавіт за свабоду таварыш Ленін». Ён выйшаў з варот Сормаўскага завода 31 жніўня 1920 года, калі прамысловасць і сельская гаспадарка краіны былі разбураны вайной, калі не хапала сыравіны і матэрыялаў, амаль не засталася кваліфікаваных кадраў, калі панавалі голад і хваробы. Якім дарам прадбачання трэба было валодаць Уладзіміру Ільічу, каб у тых умовах ацаніць ролю танкавых

танкістаў тут таксама стаіць на п'едэстале наш легендарны Т-34. Пасля грамадзянскай вайны, у гады мірнага гаспадарчага будаўніцтва, дзякуючы індустрыялізацыі краіны, значна палепшылася тэхнічнае аснашчэнне Чырвонай Арміі. Гэта адбілася і на развіцці бранятанкавай тэхнікі і яе арганізацыйным афармленні.

Магутнасць Чырвонай Арміі ўзрасла, а яе танкавыя войскі выдатна паказалі сябе пры абароне дзяржаўных рубяжоў нашай Радзімы — на возеры Хасан, на Халгін-Голе, на Карэльскім перапынку.

Развіццё цяжкай прамысловасці забяспечыла серыйную вытворчасць малых, лёгкіх, сярэдніх і цяжкіх танкаў, іншых спецыяльных баявых машын.

Камуністычная партыя і Савецкі ўрад працягвалі надаваць вялікую ўвагу развіццю танкавых войск. У 1940 годзе Чырвоная Армія мела 9 механізаваных карпусоў. А ў лютым 1941 года пачалося фарміраванне яшчэ 20 мехкарпусоў. Аднак для іх поўнага ўкамплектавання патрабавалася больш як 15 тысяч танкаў новых тыпаў — КВ і Т-34. Прамысловасць жа магла даць толькі каля 5,5 тысячы танкаў усіх тыпаў за ўвесь 1941 год. Створаныя да пачатку вайны механізаваныя карпу-

стаў! Экіпажы на састарэлых баявых машынах не былі ў поўнай меры падрыхтаваны да вядзення баявых дзеянняў, экіпажы іх былі недаўкамплектаванымі. Я бачыў, як гэтыя экіпажы ўступалі ў смяротны бой з варажымі танкістамі, якія прайшлі ўсю Еўропу. І нашы танкісты коштам свайго жыцця перамагалі ворага, у шмат разоў пераўзыходзяча па сілах!

Пройдзе час, і гераічная праца савецкага народа пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі дасць магчымасць у кароткія тэрміны перабазіраваць на ўсход нашай краіны танкавую прамысловасць і аднавіць страты, панесеныя ў пачатковы перыяд павялічыць вытворчасць баявых машын. Былі створаны танкавыя і механізаваныя карпусы, танкавыя арміі. І гэта дазволіла ў далейшым наносіць глыбокія рассякаючыя ўдары па гітлераўскіх войсках, развіць поспех у глыбіні варажэй абароны, праводзіць акружэнне буйных групіровак праціўніка, як гэта было пад Сталінградам. Пры падтрымцы авіяцыі і артылерыі нашы танкавыя войскі (усяго тут было задзейнічана каля 900 баявых машын) дабіліся поспеху ў акружэнні і знішчэнні ўсёй сталінградскай групіроўкі праціўніка, у выніку чаго ў палон было ўзята больш

рацыі. Танкавыя ўдары наносіліся больш як у дваццаці стратэгічных і дзесятках франтавых аперацый Савецкай Арміі. Адсюль ясна, якую ролю адыгралі танкавыя войскі ў перамозе Узброеных Сіл Савецкага Саюза над нямецка-фашысцкай Германіяй.

У знак прызнання баявых заслуг савецкіх танкістаў шэсць танкавых армій, 21 танкавы і механізаваны карпусы, 68 танкавых брыгад і дзесяткі танкавых палкоў былі ператвораны ў гвардзейскія.

За мужнасць і адвагу 250 тысяч воінаў-танкістаў былі ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі СССР, каля 200 воінаў — ордэнамі Славы трох ступеняў, 1142 удастоены звання Героя Савецкага Саюза, з іх 16 афіцэраў і генералаў — двойчы. Урадавымі ўзнагародамі былі адзначаны і савецкія танкабудульнікі — усяго больш за 9 тысяч чалавек. Многія з іх удастоены звання Героя Сацыялістычнай Працы.

Зноў і зноў вяртаюся я ва ўспамінах у суровыя дні лета 41-га. Аднымі з першых прынялі на сябе ў тыя дні ўдар прыгранічных танкі і механізаваных часці. У выніку раптоўных авія-і артылерыйскіх удараў ворага яны панеслі вялікія страты ў месцах дыслакацыі. Прадаўжа-

ЧЫТАЧ ПРАЦЯГВАЕ РАЗМОВУ

Артыкул В. Дранчука «Знікла памятка дзён...» («ЛіМ», № 37, 11.XI. 1987 г.) і ліст у рэдакцыю пісьменніка Э. Ялугіна «Памяць, залітая бетоном» («ЛіМ», № 51, 18.XII.1987 г.), у якіх гаварылася аб тым, як нешчасна абмыліся са старадаўняй брукаванкай на плошчы Мяснікова ў Мінску, не пакінулі аб'якавымі нашых чытачоў. Сёння мы друкуем два лісты з рэдакцыйнай пошты і афіцыйны адказ намесніка начальніка ГалоўАПУ Мінскага гарвыканкома А. Грэчына.

НАМ ХАЦЕЛАСЯ Б ПРАДОУЖЫЦЬ гутарку, пачатую летась на вашых старонках В. Дранчуком і працягнутую Э. Ялугіным. У апошнім лісце гаварылася пра заасфальтаваны пляч у Мінску. Але дазвольце нам спачатку апісаць, як рыхтавалі Красную плошчу ў Маскве да 70-ай гадавіны Вялікага Кастрычніка. Напэўна, усе ведаюць, што яна брукаваная. Нам давялося бачыць, як раўнялі брук каля гістарычнага музея і каля сабора Васілія Блажэннага. Брук даставалі, падсыпалі пяску, ды клалі назад. І нікому не прыйшла ў галаву думка заасфальтаваць

свяшчэнную плошчу дзеля большай гладкасці. Ды і ці можам мы ўявіць сабе Красную плошчу заасфальтаванай? Хацелася б таксама нагадаць чытачу, што па Краснай плошчы ездзяць не толькі ўрадавыя машыны, але і замежныя, штогод на ёй праводзяцца парады. Але ўсё ж наш ліст не толькі пра лёс брукаванкі на плячы Мяснікова. Нам хацелася б запяніць увагу на фактах знішчэння помнікаў гісторыі і культуры шляхам яго «загароджвання», забудовы і г. д. Так, так, менавіта знішчэння, іншага слова не прыдумаеш. Знішчаецца ахоўная зона (калі

такая ёсць!), помнік нібыта існуе — яго ўжо няма: ён «выключэцца» з горадабудунічай спадчыны. Ну, дапусцім, брук пад пластам асфальту можна аднавіць, тут аднаго суботніка той жа «Талакі» хапіла б. А што рабіць, калі ролю заслоны выконвае манументальны дом, які ў абыход галоснасці і агульных інтарэсаў будуюць у наш час? Так здарылася з чырвоным касцёлам з боку вуліцы Берсана, аб чым пісалася ўжо. Засланіў помнік архітэктуры і гмах рэспубліканскага Палаца культуры. Тое ж — з Мінскім замчышчам, толькі ў гэтым выпадку станцыю метро «Няміга» трэба назваць домам, які будуюць у дол, пад зямлю.

Аднак хочацца затрымаць увагу на Пішчалаўскім замку. Пабудаваны ў Мінску ў 1836 годзе, ён амаль ад пачатку свайго існавання выконваў ролю вязніцы — турмы, быў сродкам барацьбы царскіх улад супраць рэвалюцыйных, прагрэсіўных сіл свайго часу. Нагадаем хоць бы пра паўстанцаў К. Каліноўскага, В. Дуніна-Марцінкевіча, тых жа рэвалюцыянераў 1905 года, Я. Коласа. Ды там жа на кожным кро-

ку можна вешаць мемарыяльную дошку, як у Петрапаўлаўскай крэпасці ў Ленінградзе! Нагадаем таксама, што ў час пабудовы замка на гэтым месцы канчаўся горад, гэта была самая яго ўскраіна.

Цяпер жа — гэта цэнтр Мінска. Мы мяркуем, што варта было б наогул вынесці турму за горад, а ў замку зрабіць музей рэвалюцыйнай барацьбы супраць царызму. Вядома, пытанне гэта сур'ёзнае і патрабуе адпаведнага рашэння. Гістарычны помнік трэба зберагчы, а не хаваць яго ад людзей, не псаваць ахоўную зону вакол помніка.

Што ж робіцца на самай справе? Пішчалаўскі замак знікае на фоне чарговай будомай зараз шклобетоннай хмарачосіны. Не, ён ужо не выглядае моцнай, непрыступнай фартэцыяй, гэта ўжо проста дзіцячая цацка ў параўнанні з будучым гмахам, які наогул заслоніць замак ад людскіх вачэй.

Вось так паціху зруйнуем домік, «забудуем» архітэктурны помнік, заасфальтуем пляч. Дробязі. Але ж гэта Мінск — горад, які ўвайшоў у асацыяцыю дзесяці самых пацірпелых-

Экіпаж братаў КРЫЧАЎЦАВЫХ Злева направа: Аляксей, Канстанцін і Міна.

лі яны несці страты і пры выхадзе ў раёны збору і пры суцэнтніцы гітлераўскімі часцямі, а таксама ад бамбёжак і жорсткіх удараў варажых танкавых кляноў.

Усё гэта зведала і размешчаная палізу Брэста 22-я танкавая дывізія. На світанку 22 чэрвеня, калі ўвесь асабовы састаў дывізіі спакойна адпачываў на параднай выхаднога дня, на танкістаў абрынуўся бомбавы ўдар.

Дывізія пад камандаваннем вопытнага генерала, удзельніка грамадзянскай вайны, здолела захаваць бяздольнасць і прымушыла праціўніка адступіць да дзяржаўнай граніцы. Быў знішчаны таксама нямецкі дэсант.

Тым часам гітлераўцы падцягвалі новыя сілы, адначасова падваражваючы нашых танкістаў бесперапынным бомбавым налётам. Часці дывізіі, вымушаныя адыйсці на ўсход, занялі абарону на рубяжы Кобрына. Пры гэтым савецкія байцы імкнуліся затрымаць праціўніка як мага даўжэй, сарваць яго планы наступлення. Камандзір дывізіі паставіў задачу ўсім часцям трымацца да апошняй магчымасці. Ён сам на сваёй баявой машыне прымае ўдзел у выкананні паставленай задачы. Усё менш застаецца ў жывых

нашых танкістаў. Канчаюцца боепрыпасы. Скончыліся яны і ў генерал-маёра В. П. Пуганава. Яго механік-вадзіцель атрымлівае загад — наступаць. І танк імкліва ідзе на ворага. Удар! Загінуў смерцю храбрых камуніст Віктар Паўлавіч Пуганав. Танкісты з яго падраздзялення прадаўжаюць весті няроўны бой, стрымліваючы праціўніка...

Гэтак жа дзейнічала і 30-я танкавая дывізія, размешчаная ў раёне Пружан. Танкісты дывізіі вялі баі з фашыстамі, вымотвалі праціўніка да самага Бабруйска.

З першых прыгранічных баёў танкісты паказалі бяспрыкладную стойкасць і адвагу. У адным з баёў на пачатку вайны экіпаж танка лейтэнанта Праздніка вырваўся наперад, пачаў знішчаць ворага артылерыйскім агнём, давіў гітлераўцаў гусеніцамі. У самы разгар бою ў экіпажа скончыліся снарады, а потым і паліва. Камандзір перадаў па радыё, што экіпаж вядзе бой у акружанні, байцы адбіваюцца гранатамі і асабовай зброяй. Каля поўначы камандзір танка лейтэнант Праздніка перадаў у эфір: «Усё, што маглі, мы зрабілі для Радзімы. Бывайце!» Пасля невялікай паўзы ён дадаў: «Узрываем танк

разам з сабой!»

Нельга не ўспомніць пра адважны экіпаж братаў Крычаўцавых. Падраздзяленні пра гэты сямейны экіпаж мне сталі вядомы пасля вайны.

Георгій Цімафеевіч Крычаўцаў — бацька дзесяці дзяцей — настаўнічаў у вёсцы Урыцкае Гомельскага раёна. Да вайны старэйшыя дзеці Георгія Цімафеевіча раз'ехаліся па краіне. Калі прыйшоў час прызыву ў Чырвоную Армію, ён звярнуўся ў Наркамат абароны з просьбай, каб трох яго сыноў прызвалі адначасова і ў адну часць. А потым, калі сыноў узялі ў танкавыя войскі, Георгій Цімафеевіч зноў звярнуўся з просьбай да наркома — накіраваць яго сыноў у адзін танкавы экіпаж. Просьба была задаволеная.

Камандзірам танка быў прызначаны Канстанцін Крычаўцаў. Міна — механікам-вадзіцелем. Аляксей — наводчыкам гарматы. У такім складзе танкавы брацкі экіпаж быў накіраваны ў адно з падраздзяленняў 31-й танкавай дывізіі.

З самага пачатку вайны дывізія вядзе ўпартыя баі з ворагам. На світанку 24 чэрвеня баі працягваліся з неаслабнай сілай. Экіпаж Крычаўцавых не раз паказваў адвагу і майстэрства ў паядынках з ворагам і выходзіў пераможцам. На гэты раз раз вёскі Ляны іх танк падбівае варажю баявую машыну, за ёй другая, трэцюю... На сваім шляху танк падмінае гусеніцамі некалькі агнявых кропак ворага, падбівае гармату. У гэты момант варажы снарад трапляе ў савецкі танк. Яго ахутываю чорны дым. Камандзір атрымаў па радыё каманду: «Пакіньце машыну!» Адакз быў кароткі: «У нас ёсць яшчэ боепрыпасы!» Танк Крычаўцавых прадаўжаў абстрэльваць ворага. Насустрач яму ішоў нямецкі танк. Яго неабходна было падбіць. Абапал дарогі — непраходныя балоты. Спыніць гэты танк — гітлераўцы надоўга будуць затрыманы. Польшы і дым не давалі магчымасці братам весті прыцэльны агонь. Варажы танк набліжаўся. Тады савецкі танк вогненнай камай ірвануўся на праціўніка. Удар! Прагрымелі адзін за адным два выбухі. Дарога на доўга стала непраходнай для гітлераўскай калоны танкаў. Наступленне ворага было затрымана цаной жыцця братаў Крычаўцавых — сапраўдных савецкіх патрыотаў.

У раёне Ружан, дзе ішлі ўпартыя баі прыгранічных савецкіх часцей, праз чвэрць веку ў памяць аб загінуўшых мясцовых жыхары ўласнымі рукамі ўзвядуць Курган Славы і ўстановаць на п'едэстале танк. У многіх гарадах нашай краіны і за рубяжом застылі на векі легендарныя савецкія танкі.

Я. ВАЙНРУБ,
палкоўнік у адстаўцы.

Курган славы ў Ружанях.

шых гарадоў свету пад час другой сусветнай вайны, горад, дзе мала што захавалася.

Для даведкі нагадаем яшчэ раз пра брукуючку пляца Мяснікова. Гэта апошні з бруканых дарэвалюцыйных пляцаў, які быў у Мінску.

П. А. ВАШКЕВІЧ,
ветэран вайны і працы;

С. М. ВАШКЕВІЧ,
ветэран працы;

Ігар і Іна **ВАШКЕВІЧЫ,**
інжынеры.

АД РЭДАКЦЫІ

На публікацыі В. Дранчука і Э. Ялугіна рэдакцыя атрымала афіцыйны адказ з Галоўнага архітэктурна-планіровачнага ўпраўлення г. Мінска, падпісаны намеснікам галоўнага архітэктара горада А. ГРЭЧЫНЫМ. У ім паведамляецца, што замена бруканкай на асфальт на плошчы Мяснікова і вул. Савецкай адбылася «ў сувязі са стратай эксплуатацыйных якасцей праезджай часткі».

Акрамя таго, з адказу мы даведаліся, што згодна з комплексным планам манументальнай прапаганды прадугледжана ўстановаць на плошчы помнік А. Мяснікову (Мяснікяну), «у

МАТЭРЫЯЛЫ ПРА ЗНІШЧЭННЕ ПОМНІКАЎ НАШАЙ ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ НЕ МОГУЦЬ НЕ ХВАЛЯВАЦЬ. ПАМЯТАЮ ЧАС, КАЛІ У НАШАЙ ПРЭСЕ ПАДНЯЛАСЯ БУРА, ДАКЛАДНЕЙ — «СУНАМІ», СУПРАЦЬ ДВУХ ВЫПІВОХ. ЯНЫ, КУПАЮЧЫСЯ ЦЭПЛАЙ НОЧЦУ ў ФАНТАНЕ Цэнтральнага скверу, Скінулі з пастамента «хлопчыка-э лебедзем». Газеты шмат месца адводзілі пісьмам-абурэнням, людзі патрабавалі пакарання

кампазіцыю якога будуць уключаны элементы добраўпарадкавання з бруканкай».

Гэты адказ наўрад ці можна лічыць адказам на пытанні, паставленыя ў допісах нашых чытачоў. Ён спараджае дадатковыя пытанні. А як жа з эксплуатацыйнымі якасцямі праезджай часткі, скажам, Дварцовай плошчы ў Ленінградзе? Калі і кім быў зацверджаны «комплексны план манументальнай прапаганды»? А мо варта яго гараджанам абмеркаваць, перагледзець, дапоўніць? Чаму на плошчы вырашана паставіць помнік Мяснікову? Чаму імяна ён вылучаны з шэрагу бараць-

хуліганаў. І п'януці былі пакараны.

А калі помнікі нашай даўніны знішчаюцца, псуваюцца з ведама і са згоды Галоў-АПУ — дык тады ў каго шукаць рады? Міжволі думаеш так, калі бачыш, як усё менш і менш адзак даўніны застаецца ў тысячагадовым Мінску.

Падтрымліваю прапанову Э. Ялугіна назваць плошчу Мяснікова плошчай 1905 года.

Я. ЗЛЕБАУ,

г. Мінск.

бітоў за Савецкую ўладу «на Беларусі! Няўжо яго заслугі перад Беларуссю большыя, чым, напрыклад, у Чарвякова ці Цішкі Гартнага!

Адносна прапановы Э. Ялугіна надаць плошчы Мяснікова новае імя, якое больш адпавядае гістарычнай значнасці гэтага кутка Мінска, А. Грэчыніна піша: «...для рашэння гэтага пытання неабходна вывучыць грамадскае меркаванне накончатковага прыняцця назвы плошчы адпаведнай камісіяй пры Мінгарвыканкоме». Дык, узнікае пытанне, можа, і мэтазгоднасць узвядзення помніка на гэтай плошчы таксама варта абмеркаваць!

Анатоль Рыгоравіч ШЭЛЕГ

Савецкае тэатральнае мастацтва панесла цяжкую страту. 12 лютага 1988 года на 79-ым годзе жыцця памёр народны артыст БССР Анатоль Рыгоравіч Шэлег, з імем якога звязана шмат яркіх старонак у летанісе беларускага нацыянальнага тэатра.

А. Р. Шэлег нарадзіўся 25 снежня 1909 года ў г. Мінску ў сям'і рабочых, рана пачаў самастойнае працоўнае жыццё. У 1929 годзе А. Р. Шэлег паступіў у студыю пры БДТ-ІІ у г. Віцебску і з таго часу непарыўна звязан з гэтым калектывам.

На сцэне тэатра імя Я. Коласа А. Р. Шэлег стварыў шэраг

В. А. ПЯЧЭННІКАЎ, Н. М. МАЗАЙ, Ю. М. МІХНЕВІЧ, Я. К. ВАЙТОВІЧ, У. В. ГРЫГОР'ЕЎ, У. П. КУЛАКОЎ, І. А. НАВУМЧЫК, М. М. ЯРОМЕНКА, Г. Б. АСВЯЦІНСКІ, В. Я. МАЗЫНСКІ, Ф. І. ШМАКАЎ, З. І. КАНАПЕЛЬКА, Б. І. СЯЎКО.

Міністэрства культуры БССР смуткуе з прычыны смерці народнага артыста БССР, акцёра Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа Анатоль Рыгоравіча ШЭЛЕГА і выказвае глыбокае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Саюз тэатральных дзяляч БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці ветэрана СД БССР, акцёра Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа, народнага артыста БССР ШЭЛЕГА Анатоль Рыгоравіча і выказвае спачуванне калектыву тэатра, родным і блізкім нябожчыка.

Калектыв Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа глыбока смуткуе з прычыны смерці ветэрана-каласаўца, народнага артыста БССР Анатоль Рыгоравіча ШЭЛЕГА і выказвае шчырае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

ПІСЬМЕННІК СУСТРАКАЕЦЦА З ЗЕМЛЯКАМІ...

Кожны месяц у эфіры ўвесь мінулы год гучалі перадачы пад рубрыкай «Письменник сустрэкаецца з землякамі». Раней літаратары пісалі на радыё пра БІМ і Цюмень, падарожжы па братніх рэспубліках. Усё гэта, безумоўна, добра. Але пра родныя мясціны, пра сваіх землякоў, пра тое, што іх хваляе, яны працуюць ва ўмовах перабудовы, нарысаў было мала.

Рэдакцыя звярнулася да пісьменнікаў з просьбай прыняць удзел у такіх перадачах, і пісьменнікі адгукнуліся на гэтую просьбу. Прагучалі 24 перадачы. Чаму 24? Таму што кожны нарыс гучаў запар дзве рэпіцы па дваццаць-трыццаць мінут.

Казімір Камейша расказаў аб праблемах Налібоцкага краю, Уладзімір Глушакоў прысвяціў сваё выступленне давід-гародзім народным умельцам, Іван Летка сустраўся з бераставіцкімі хлебарабамі. Пра жодзіцкіх аўтамабілебудуўнікоў гаварыў Іван Сінюсіні, пра драгічынскіх механізатараў — Мікола Федзюновіч. Аб справах і клопатах сваіх землякоў расна-

яркіх вобразаў, пазначаных мастацкай праўдзівасцю, глыбіняй і пранікнёнасцю. Працавітасць, прыныповасць, адданасць сваёй справе, актыўная грамадзянская пазіцыя прынеслі Анатолю Рыгоравічу павагу ў калектыве, сярэд тэатральнай грамадскасці і працоўных рэспублікі. У 1940 годзе яму было прысвоена ганаровае званне заслужанага, а ў 1952 — народнага артыста БССР.

Вобразы Сымона з «Раскіданага гнязда» Я. Купалы, Пятра з «Улады цемры» Л. Талстога, Юрася з «Несцеркі» В. Вольскага, Гадуна з «Разлома» Б. Лаўранёва і многія іншыя работы А. Р. Шэлега сталі яркімі, незабыўнымі падзеямі ў тэатральным жыцці рэспублікі.

Член Камуністычнай партыі Савецкага Саюза з 1943 года А. Р. Шэлег на працягу двух дзесяцігоддзяў узначальваў партыйную арганізацыю тэатра, выбіраўся дэлегатам XXVII і XXVIII з'ездаў КП Беларусі, членам Віцебскага абкома КПБ, дэпутатам абласнога Савета народных дэпутатаў.

Партыя і ўрад высока ацанілі заслугі А. Р. Шэлега. Ён быў узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Дружбы народаў і «Знак Пашаны», медалямі і Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР.

Светлы вобраз Анатоль Рыгоравіча Шэлега — таленавітага акцёра, грамадскага дзеяча — назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

В. ШЫМУК,
супрацоўнік
Рэспубліканскага радыё.

Творчасцю Казіміра Малевіча пачаў цікавіцца з таго часу, як пасля заканчэння БПІ трапіў на працу ў Віцебск. Менавіта гэты горад у 20-я гады быў адным з цэнтраў наватарскіх пошукаў у выдзеленчым мастацтве. І К. Малевіч — адна з яркіх, актыўных асоб,

зана. І потым — кубізм. Пасля гэтага ён склаў сваю ўласную тэорыю супрэматызму (ад лацінскага *supremus* — найвышэйшы). Супрэматызм Малевіча ўяўляў сабой новую філасофію мастацтва, якая вымагала не простае падабенства натуральных прадметаў, а нова-

настаўнік не імкнуўся выхаваць у вучнях сабе падобных. Наадварот, ён спрабаваў дапамагчы кожнаму знайсці сваё творчае «я», усвядоміць сваю індывідуальнасць. У Віцебску мне давялося сустрэцца са старым мастаком Валяцінам Карлавічам

Казімір МАЛЕВІЧ. Фота 20-ых гадоў.

НАШ КАЛЯНДАР

«Мастацтва бяспрэчна таленавітае...»

Да 110-годдзя з дня нараджэння Казіміра МАЛЕВІЧА

якая зрабіла ўплыў на развіццё сучасных мастацкіх плыняў.

Мастацтва К. Малевіча ўплывала і на дзейнасць архітэктараў-канструктывістаў, мастакоў-афарміцеляў свайго часу. Нават і цяпер яго знаходзі ў галіне формаўтварэння даламагаючых сучасным архітэктарам у іх працы.

У першыя гады Савецкай улады мастак працаваў у Маскве, потым пераехаў у Віцебск, дзе з 1919 па 1923 год быў выкладчыкам Віцебскага мастацка-практычнага інстытута. Ужо ў той час К. Малевіч быў дастаткова вядомым мастаком. Ён спрабаваў сябе ў імпрэсіяністычных пошуках, быў прыхільнікам творчасці Се-

спалучэнне ясных геаметрычных форм. У 1915 Малевіч выставіў свой «Чорны квадрат на белым фоне». У Віцебску ў 1920 годзе ён пісаў: «Чорны квадрат азначае эканомію, якую я ўвёў у пяцю меру ў мастацтве».

Пошукі ў галіне формаўтварэння паклаў мастак і ў аснову выкладчыцкай дзейнасці. Вучні Малевіча эксперыментавалі з элементарнымі геаметрычнымі формамі (квадрат, куб, прамавугольнік і інш.), якія ў спалучэнні павінны былі выявіць такія якасці кампазіцыі, як дынаміка, рытм, раўнавага, прапорцыі.

Педагогіка Малевіча была цесна звязана з вывучэннем псіхалогіі творчасці. Асабліва ён у тым, што

Зейлертам, які ў пачатку дваццятых гадоў наведваў майстэрню Малевіча. Ён расказаў мне пра яго як пра рашучага чалавека, незвычайна ўпэўненага ў карыснасці сваёй справы.

К. Малевіч быў сярэдняга росту, каржанаваты, гаварыў ён крыху з беларускім акцэнтам... Паверх гарнітура на ім быў белы халат, на галаве белая шапачка. Сухаваты, ціхі, але вельмі ўпэўнены голас надаваў яго абліччу прыцягальную сілу. Казімір Севярынавіч, безумоўна, меў велізарны аўтарытэт сярод навучэнцаў Мастацкага вучылішча. У Віцебскім дзяржаўным архіве знаходзіцца цікавы дакумент — выписка з пратаколу кам'ячэкі, дзе гаворыцца пра вынясенне «К. С. Малевічу шчырай падзякі за яго дзейную і прадуктыўную працу сярод падмасцер'яў Мастацкага вучылішча ў галіне як жывапіснага, так і культурнага развіцця навучэнцаў».

У сярэдзіне студзеня 1920 года ванок К. Малевіча фарміруецца група мастакоў, якая пачынае называць сябе УНОВІС (сцягджальнікі новага мастацтва). Савет УНОВІСа меў свой план работы, які прадугледжваў распрацоўку праблем новай архітэктуры; стварэнне новага арнаменту (для ткацкай, ліцейнай вытворчасці); праекты манументальных дэнарацый для аздаблення горада ў час народных свят; праекты дэнарацый і роспіс памяшканняў з рэлігійнай іх; стварэнне мэблі і ўсіх прадметаў утылітарнага прызначэння; пошукі па стварэнню сучаснага тыпу кнігі і іншых дасягненняў у паліграфіі.

Мастакі-наватары прыма-лі актыўны ўдзел ва ўсіх агітацыйных кампаніях, што праводзіліся ў горадзе. Яны афармлялі Віцебск да трэцяй гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі. У дзень свята горад быў упрыгожаны дынамічнымі формамі, рэвалюцыйнымі сімваламі. Па сценах, агароджах, бруку разбегліся супрэматычныя кампазіцыі, гарадскія трамваі былі распісаны пра-летарскімі лозунгамі. Па сут-

насці, гэта была адна з першых спроб комплекснага колеравага вырашэння горада. Вядомы ўспамін С. М. Эйзенштэйна аб гэтым пераўтварэнні Віцебска: «Дзіўны правінцыйны горад... Тут галоўныя вуліцы пакрыты колерам па чырвонай цэгле. А па белым фоне разбегліся зялёныя кругі, чырвоныя квадраты, сінія прамавугольнікі. Гэта Віцебск 1920 года. Па цагляных яго сценах прайшоў пэндзаль Казіміра Малевіча. «Плошчы — нашы палітры!» — гучыць з гэтых сценаў».

Сведка гэтай падзеі — жыхар Віцебска З. І. Рэн-дзін — падзяліўся ўраман-нем ад афармлення свята: «Мы былі ў захваленні, мы падхоплівалі гэтыя лозунгі, якія былі напісаны на тра-туарах!».

З планаў і дзейнасці УНОВІСа асабліва бачна, наколькі неабгрунтавана гаварыць аб тым, што супрэматызм быў «чыстым» мастацтвам. Малевіч ад бес-прадметнасці прыйшоў да новай прадметнасці. «Яго супрэматычны жывапіс ужо зрабіў справу ў тэхстылі і ў цэлым шэрагу іншых галін дэкаратыўнага мастацтва, — адзначаў вядомы мастацтвазнавец А. Фёда-раў-Давыдаў. — Заходнія архітэктары з цікавасцю пры-глядаюцца да яго «плані-таў» і «архітэктонікаў», ба-гаце фантазіі і выразнасці глыбока прапрацаваных форм ліх даюць багацейшы матэрыял архітэктару-практыку».

«Творчасць Казіміра Севярынавіча Малевіча, — пі-саў Канстанцін Сіманаў, — была эксперыментатарскай па сваіх тэарэтычных уста-ноўках, часцей за ўсё спрэчных, і пры гэтым заў-сёды бяспрэчна таленаві-тай».

Мастак аддаў апошнія ва-семнаццаць гадоў свайго жыцця рабоце ў савецкім мастацтве і мастацкай пе-дагогіцы. Памёр ён у 1935 годзе ў Ленінградзе.

А. БАНДАРЭНКА,
архітэктар.

3 22 па 28 лютага
22 лютага, 19.25
«ЗАЧЫТАЙЦЕ МАЕ ПІСЬМО...»
Агляд крытычнай пошты тыдня.
23 лютага, 21.40
«РОДАМ З КАСТРЫЧНИКА...»
Музычная праграма з удзелам ан-самбля песні і танца БВА.
24 лютага, 19.25
«ПАЗІІ РАДОК ЧАРОУНЫ...»
Вершы У. Караткевіча чытае
Г. Кухальская.
25 лютага, 21.50
«ЛІРА»

Аб праблемах спалучэння стара-жытнага і сучаснага дойдства на прыкладзе Полацка гутарыць гісто-рык С. Тарасаў і пісьменнікі У. Ар-лоў і Р. Барадулін.

Пра дом-музей Ваньковіча раска-зваюць скульптар У. Слабодчынаў і мастацтвазнавец В. Буйвал.

Прадстаўлена новая работа рэжы-сёра М. Пінігіна на малой сцэне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купа-лы — «Жыццё Карыцына, або Уроні хірамантыі» А. Папавай.

Свае новыя песні праспявае У. Боб-рынаў.

26 лютага, 19.50

«НА ПРЫНЕМАНСКИХ ПРАСТОРАХ»
Вы пазнаёміцеся з каленцый збі-ральнікам паштоў В. Целеша, на якіх адлюстравана гісторыя Гродна і Гродзеншчыны, а таксама з народ-ным літаратурным тэатрам «Волат» Астрынскага Дома культуры Шчу-чынскага раёна.

Вядучы — паэт Ю. Голуб.

26 лютага, 23.50

«НАКЦЮРН»
Творы Глінкі, Даргамыжскага, Гры-баева іграе піяністка А. Аляксеева.
27 лютага, 17.00

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ»
Выпуск прысвечаны Дню Савецкай Арміі.

У ім бяручы ўдзел І. Шамякін, А. Савіцін, П. Прыходзька, Л. Прок-ша, М. Кругавых.

Вядучы — жывапісец У. Мясешка.

27 лютага, 19.35

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ»

Аб праблемах і стане музейнай справы ў рэспубліцы гутарыць ды-рэктар Дзяржаўнага мастацкага му-зея БССР Ю. Карачун і журналіст У. Сцяпаненка.

Споўнілася 80 гадоў народнаму мастаку БССР Я. Зайцаву. Вы сустрэ-нецеся з ім на юбілейнай выстаўцы.
27 лютага, 23.25

«ВЯЧЭРНИ КАНЦЭРТ»

Выступае сімфанічны аркестр Бе-ларускага тэлебачання і радыё. Мас-тацкі кіраўнік і дырыжор заслужа-ны артыст БССР Б. Райскі.

У праграме творы Глебава, Куся-вішчага, Чылія, Моцарта, Мдзівані.
28 лютага, 15.15

«ПРЭМ'ЕРА ПЕСНІ»

У. Дарохін, М. Трафімчук. «Чароў-ная птушка».

28 лютага, 16.05

«ПРА МУЗЫКУ АД «А» ДА «Я»

У праграме творчыя партрэты — заслужанай артысткі БССР, харэогра-фа, мастацкага кіраўніка Дзяржаўна-га фальклорна-харэаграфічнага ан-самбля «Харошкі» В. Галавай, народ-най артысткі рэспублікі, салісткі Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР Л. Бржазоўскай, кампазітара Г. Гарэлавай, народнай артысткі БССР, мастацкага кіраўніка Беларускага тэатра музычнай каме-ды БССР Н. Гайды.

28 лютага, 19.20

І. Стравінскі. «Вясна свяшчэнная». Спектакль ДАВТа БССР. Рэжысёр-пастаноўшчык — народны артыст СССР В. Елізар'еў.
28 лютага, 23.15

«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

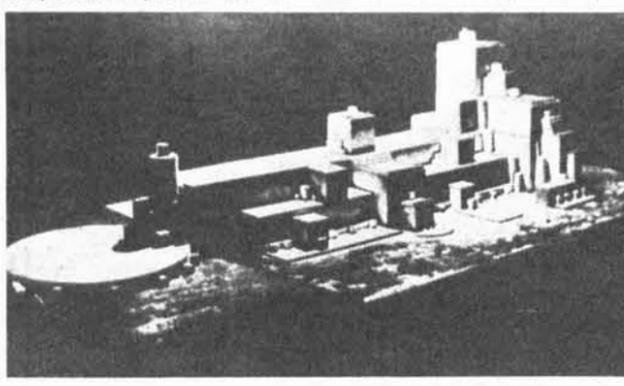
Інфармацыйна-музычная праграма.

Эскіз насценнага роспісу да афармлення Зімнага па-лаца з нагоды з'езда Камітэтаў сялянскай беднаты. 1918 г.

Палацёры. 1911 г.

Супрэматычны архітэктон. 1929 (?).

«Літаратура і искусство» — орган Министер-ства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856
АТ 09530

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. За-харава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзна-га сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела пісьмаў — 33-19-65, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, ад-дзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела выдзеленага мастацтва і аховы помнікаў — 33-24-62, аддзела народнай творчасці і культасветработы — 33-24-62, аддзела інфарма-цыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталіюстрацыі — 33-44-04, 33-24-62, карэктар-скай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукавання на ма-шыцы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс ЖУК, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНЮК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКІ, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Андрэй ГАНЧАРОВ.